

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İSLÂM HUKUKUNA GÖRE ŞAHİTLİĞİN GİZLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hasan SEYİS

HAZİRAN 2019
GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLÂM HUKUKU

İSLÂM HUKUKUNA GÖRE ŞAHİTLİĞİN GİZLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hasan SEYİS

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fetullah YILMAZ

HAZİRAN-2019
GÜMÜŞHANE

KABUL VE ONAY

Fetullah YILMAZ danışmanlığında Hasan SEYİS tarafından hazırlanan “İslâm Hukukunda Şahitliğin Gizlenmesi” isimli bu çalışma, 31/05/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans olarak kabul edilmiştir.

[İmza]

Doç. Dr. Fetullah YILMAZ (Başkan-Danışman)

[İmza]

Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz FİDAN (Danışman)

[İmza]

Dr. Öğr. Üyesi. Mehmet GAYRETLİ (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

23/08/2019

[İmza]

Prof. Dr. Ekrem CENGİZ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “İslâm Hukukunda Şahitliğin Gizlenmesi” isimli bu çalışmanın, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve alıntı yaptığım tüm çalışmaların kaynakçada yer aldığını taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐	Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
☐	Tezim sadece Gümüşhane Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
☐	Tezimin ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

23 / 08 / 2019

[İmza]

Hasan SEYİS

ÖNSÖZ

İslami ilimler içerisinde yer alan İslâm Hukuku, kişinin hem kendisi ve hem de diğer kişiler ile kurduğu ilişkilerde, ayrıca Allah ile olan ilişkilerinde hak ve sorumluluklarını bildiren bir ilimdir. İslâm Hukukunun hedefi, hakların sahiplerini bulması, kişilerin haklarının korunması, görecekları zararların yok edilmesidir. Zira kişi ve toplum huzuru ancak bu sayede sağlanabilmektedir.

Hakların muhafaza edilmesinin en önemli araçlarından birisi de şahitlik müessesesidir. Şahitlik konusunun çok yönü bulunmaktadır. Bunlardan birçoğu araştırmalara konu olmuş ve üzerinde durulmuştur. Ancak bizim araştırma mevzumuz olan “şahitliğin gizlenmesi” hususunda müstakil bir çalışmanın bulunmadığı görülmektedir.

Fıkıhta şahitliğin gizlenmemesi esastır. İslâm hukukunun bu prensibi ile haklar korunarak güvenceye alınmakta, haksızlıklar önlenebilmekte; kişilerin aile ve özel hayatı, alış-veriş, ayıp, kusur, suçlar gibi konulara dair meseleler aydınlığa kavuşmaktadır. Şahitliğin yerinde yapılması birçok haksızlığı önlemekte, hakkı sahibine teslim etmekte, şahitlik yerinde yapılmadığında veya gizlendiğinde ise telafisi mümkün olmayan birtakım zararlar ortaya çıkmaktadır.

Araştırma konumuz ilk bakışta dar kapsamlı olarak görülebilecek bir mahiyette olmasına rağmen, araştırılınca ne kadar geniş bir alanı ilgilendirdiği ortaya çıkmıştır. Böyle bir mevzuda danışmanlık yapan hocam Doç. Dr. Fetullah YILMAZ Beyefendi’ye en kalbi duygularımla teşekkürlerimi ifade ederim.

Her türlü hamd, yücelik âlemlerin rabbi Allah’a aittir.

GÜMÜŞHANE-2019

Hasan SEYİS

ÖZET

[SEYİS, Hasan]. İslâm Hukukunda Şahitliğin Gizlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019, (X+70).

Çalışmada İslâm hukukunun önemli konularından birisi olan ‘İslâm Hukukunda Şahitliğin Gizlenmesi’ konusu ele alınmıştır.

Çalışma üç bölüm halinde hazırlanmıştır. Birinci bölümde; Şahitlik kavramı, önemi, hükmü, tahammül ve edası, delilleri, gayesi açıklanmıştır. İkinci bölümde; şahitliği edanın emredilmesi ve delilleri, şahitliği gizlemenin yasak olduğu konular olan akitlerde ayıbın gizlenmesi ve kısas gerektiren suçlar açısından gizleme konusu üzerinde durulmuştur. Ayrıca şahitliği edanın hikmetleri anlatılmıştır. Üçüncü bölümde; şahitliğin gizlenmesi istenilen konular açıklanmıştır. Bu bölümde şahitliği gizleme ilkesinin delilleri, kapsamı, amaçları anlatılmıştır. Şahitliği gizlemenin meşru olduğu konular olan had ve tazir cezası gerektiren suçlarda şahitliği gizlemenin gerekliliği açıklanmıştır. Şahitliği gizleme ilkesinin sınır ve istisnaları anlatılmıştır.

Sonuç bölümünde ise şahitliği gizleme konusunun önemi ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şahitlik, gizleme, ayıp, kusur, suç.

ABSTRACT

[SEYİS, Hasan]. Concealment Of Testimony In Islamic Law, Master's Thesis, 2019, (X+70).

In the study, one of the important issues of Islamic law is the concealment of testimony in Islamic law.

The study was prepared in three parts. In the first chapter; the concept of witness, its importance, its judgment, its tolerance and manner, its evidence and its purpose are explained. In the second section; the subject of the ordering of the witness and the concealment of the evidence, the concealment of the shame in the contracts, which are the subjects where the concealment of the witness is prohibited, and the concealment of the crimes which require retribution, were discussed. In addition, the wisdom of those who testify is explained. In the third section; the issues that are required to conceal the testimony are explained. In this section, the evidence, scope and objectives of the principle of concealment of testimony are explained. The necessity of concealing testimony is explained in crimes that require Hadd and tazir punishments, which are legitimate subjects of concealment of testimony. The limits and exceptions of the principle of concealing testimony are explained.

In the conclusion section, the importance and evaluation of concealing the testimony was made.

Keywords: Testimony, concealment, shame, imperfection, crime.

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK

İÇ KAPAK

KABUL VE ONAY	III
BİLDİRİM	IV
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	X

GİRİŞ	1-4
Araştırmanın Konusu.....	2
Araştırmanın Önemi ve Amacı.....	2
Araştırmanın Problemi.....	3
Araştırmanın Soruları	3
Araştırmanın Planı	3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ŞAHİTLİK KAVRAMI VE ŞAHİTLİĞİN GİZLENMESİ	5-21
1.1. Şahitliğin Sözlük Anlamı	5
1.2. Şahitliğin Terim Anlamı.....	8
1.2.1. Hanefi Mezhebine Göre.....	8
1.2.2. Maliki Mezhebine Göre.....	9
1.2.3. Şafii Mezhebine Göre	9
1.2.4. Hanbelî Mezhebine Göre	10
1.2.5. Değerlendirme	10
1.3. Şahitliğin Delilleri	12
1.3.1. Kitap	12

1.3.2. Sünnet	14
1.3.3. İcma	15
1.3.4. Akıl	15
1.4. Şahitliğin Aşamaları ve Şahitlik Konuları	16
1.4.1. Şahitliğin Tahammülü	16
1.4.2. Şahitliğin Edası	16
1.4.3. Şahitliğin Tahammül ve Edasının Hükmü.....	17
1.4.4. Şahitlik Konuları.....	17
1.5. Şahitliği Gizlemenin Anlamı.....	18

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞAHİTLİĞİN EDASI EMREDİLEN KONULAR	22-39
2. 1. Şahitliği Edanın Emredilmesi ve Delilleri	22
2.1.1. Kitap	23
2.1.2. Sünnet	24
2.1.3. İcmâ	25
2.1.4. Değerlendirme	25
2.2. Şahitliği Gizlemenin Yasak Olduğu Konular.....	27
2.2.1. Akitlerde Ayıbın Gizlenmesi	27
2.2.2. Kısas Gerektiren Suçlar Açısından Gizleme	29
2.3. Şahitliği Edanın Hikmetleri.....	31
2.3.1. Can, Nesep ve Namusu Muhafaza Etmek	34
2.3.2. Hakları Tesis Emek ve Ziyarı Önlemek.....	35
2.3.3. Adaleti Tesis Etmek, Zulmü Nihayete Erdirmek	36
2.3.4. Allah'ın Buyruğunu İfa Etmek	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ŞAHİTLİĞİN GİZLENMESİ EMREDİLEN KONULAR.....	40-68
3.1. Şahitliği Gizleme İlkesinin Delilleri ve Alanı	42
3.2. Şahitliği Gizleme İlkesinin Kapsamı.....	43

3.3. Şahitliği Gizleme İlkesinin Amaçları	45
3.3.1. Kamu Düzenini Korumak	45
3.3.2. Suçluya Tövbe İmkânı Sağlamak	46
3.3.3. Ceza Alanını Daraltmak	47
3.3.4. Özel Hayatın Gizliliğini Muhafaza Etmek	48
1. Tecessüs Yasağı	49
2. Gıybet Yasağı	51
3. Koğuculuk (Söz Taşıma) Yasağı	52
4. Başkasının Meskenine İzinle Girmek	52
5. Özel Hayatın Gizliliğini Engelleyen Haller	53
3.4. Şahitliği Gizlemenin Meşru Olduğu Hukuki Konular	54
3.4.1. Had Gerektiren Suçlar	54
3.4.2. Ta'zir Gerektiren Suçlar	63
3.5. Şahitliği Gizleme İlkesinin Sınır ve İstisnaları	64
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	69
KAYNAKÇA	71
ÖZGEÇMİŞ	77

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
b.	: İbn
b.s.	: Baskı
b.y.	: Basım yeri yok
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h.	: Hicrî
hk.	: Hakkında
Hz.	: Hazreti
K.	: Karar
md.	: Madde
s.	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
thk.	: Tahkik
t.y.	: Tarih yok
Terc.	: Tercüme
v.	: Vefat
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı
y.y.	: Yayınevi yok
Yay.	: Yayın

GİRİŞ

Kaynağı ister ilahi ister beşerî olsun, geçmişten günümüze bütün hukuk sistemlerinde şahitlik, hakların ya da suçların ispatı için aranan ispat vasıtalarından biri olarak kabul edilmiştir. Hukuki uyumsuzlukların adil bir şekilde çözümlenebilmesi için çoğu zaman adaletli ve güvenilir şahitlere ihtiyaç duyulmuş ve bu sebeple ilahi ya da beşerî kökenli tüm hukuk sistemleri şahitlik yapmayı sadece bir hak ve kazanım değil bir anlamda da sorumluluk olarak görmüşlerdir.

İslâm dininde de hakların zayı olmaması için pek çok tedbir alınması emir ve tavsiye edilmiştir. Kayıt tutmak, ikrar ve şahitlik bu yol ve tedbirler arasında bulunmaktadır. Şahitlik, bizzat Kur'an ve Hz. Peygamber'in sünnetinde gösterilen ispat araçlarından olan ikrarın ardından gelir.

Kur'an'da şahitliğin adaletle yapılmasını, bir şahsın tanık gösterildiği zaman tanıklıktan çekinmeden şahit olduklarını ve tüm bildiklerini söylemesinin gerekli olduğunu belirten birçok ayet vardır. Konu ile alakalı ayetlerden birinde şöyle buyrulmuştur:

“(Gerçekleştirdiğiniz muamelelere) tanıklıklara itimat ettiğiniz iki erkek kişiyi; şayet iki erkek kişi bulunmazsa bir erkeği, iki kadın kişiyi tanık olarak alın. Bu durum, kadınlardan bir tanesi unutursa, diğer kadının ona tanıklığı haber hatırlatması gerektiğindendir. Şahitler çağırıldıkları zaman gelmekten kaçınmasınlar.”¹ Burada “...Şahitler çağırıldıkları zaman gelmekten kaçınmasınlar.”² demek suretiyle şahitliğin aynı zamanda bir yükümlülük olduğu vurgulanmıştır.

Ayette bahsedilen hususlarla ilgili işlem yapılırken ya da bir olay gerçekleşirken işlem ya da olaya tanık olan kişiler, bu işlem ya da olay hakkında şahitlik yapacak başka kimsenin bulunmaması halinde şahitlikten kaçınamazlar.

Şahitliğin gizlenmesi genel olarak yasaklanmış, bunun ötesinde sayılabilecek yalancı şahitlik de İslâm hukuku tarafından yasaklanmış ve yalan ifade verdikleri anlaşılan şahitlere bazı cezai yaptırımların uygulanması esası kabul edilmiştir. Şahitlerin

---

¹ Bakara, 2/282.

² Bakara, 2/282.

yalancı tanıklık yaptıklarının tespiti ya kendi kendilerini yalanlamaları ya da söylediklerinin hakikate zıt olmasıyla anlaşılması mümkündür.

İslâm hukukuna göre şahitlerin şahsen mahkemeye giderek kendi kendilerini yalancı konumuna düşürmeleri ya da şahitlikte beyan ettikleri bilgilerin hakikate zıt olması anlaşılabilir gerçeğe aykırı tanıklık yaptıkları tespit edilen şahitlere, duruma göre had, tazir ya da tazminat cezası verilir.³

Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu, hakların tespiti için son derece önemli olan şahitliği gizlemenin hükmünün İslâm Hukuku açısından ne olduğudur. Bunun için önce şahitlik hakkında genel bilgiler verilip değerlendirmeler yapılacaktır. Şahitliğin gizlenmesi hususunun nereye oturduğunu anlamak için böyle bir giriş zorunlu ve faydalı görülmektedir.

Araştırmanın Önemi ve Amacı

İnsanlar arası ilişkilerde tarafların anlaşamaması ya da bir tarafın diğerinin hakkını ihlal ettiği birtakım olayların meydana gelmesi durumunda söz konu olayı gören, o esnada orada olan kişilerin; mağdur kişinin hakkının yok olmaması için ilgili mercilere bildirimde bulunması hakların tespiti için son derece önemlidir.

Çıkar ilişkileri, şahitliğin sorumluluğunu bilmemek ve daha başkaca sebeplerle kişiler kimi zaman şahitlikten kaçınmakta, dahası yalan yere şahitlik yapabilmektedirler. Hakların ihlal edilmesi, insanlıkla beraber var olagelmiş ve günümüzde de devam eden bir olgudur. Kur'an'ın temel hedeflerinden birisinin de hakkın ve adaletin ayakta tutulması olduğu düşünülürse, adaleti sağlamaya yönelik en önemli ispat vasıtalarından olan şahitliğin önemi daha ne anlaşılacaktır.

Araştırmanın amacı bir nebze de olsa, böylesine önemli bir konuyu sınır ve hükümlerini belirleme çalışmak ve İslâm Hukuku açısından şahitlik konusunda kişilerin yükümlülüklerini ortaya koymaktır. Bu amaçla şahitlik konusunun en önemli cüzlerinden sayılabilecek olan şahitliğin gizlenmesi hususunun çalışılması büyük bir ehemmiyeti haizdir.

---

³ Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukuk-i İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu**, İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1967, VIII, 163.

Araştırmanın Problemi

İlk insandan beri hakları ihlal edildiği, kimi zaman kişilerin en temel haklarından bile mahrum bırakıldığı öteden beri süregelen ve günümüzde de devam eden bir gerçektir. Can, mal, namus gibi temel değerlerin güvende olması için en önemli ispat vasıtalarından biri şahitlik kurumudur. Günümüzde birçok kişi şahitlik konusundaki hak ve ödevlerini bilmediği için yaşanan zulümlere dolaylı olarak destek vermekte ve bu durum hakların sahiplerine ulaşmasına mani olmaktadır. Bu ise hakların zayi olması, zulmün yayılması ve muhafazası emredilen dengenin⁴ bozulması demektir. Araştırma, şahitliği gizlemenin hükmünü farklı konular açısından ele alarak söz konusu probleme bir nebze de olsa ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Soruları

Şahitlik nedir?

İslâm hukuk ekollerinin şahitlik anlayışlarında farklılıklar var mıdır?

Kişinin tanık olduğu bir duruma şahitlik yapmama hakkı var mıdır?

Şahitlikten kaçmanın İslâm hukukunda karşılığı nedir?

Yalan yere şahitlik yapmanın cezai müeyyideleri nelerdir?

İşte bu gibi sorular, araştırmanın bütünde cevabı aranılan sorulardır.

Araştırmanın Planı

Bu araştırma bir giriş, üç bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde şahitlik ve şahitliği gizleme kavramı üzerinde ana hatlarıyla durulacaktır. Şahitlik kelimesinin sözlük ve terim anlamı ele alınacak, İslâm hukuk ekollerine göre şahitliğin tanımlarına değinilecektir. Bu bölümde asıl konumuz olan şahitliğin gizlenmesi hususuna temel teşkil etmesi gayesiyle şahitliğin meşruiyeti, aşamaları ve şahitliği gizlemenin anlamı üzerinde durulacaktır.

İkinci bölümde şahitliği gizlemenin şer'an izin verilmediği konular ve bunlara dair temel hususlar ele alınacaktır. Şahitliği edayı emreden delillere değinilecek, kısas gerektiren suçlar ve alış verişte malın kusurlarını gizlemek gibi meseleler ele alındıktan sonra, şahitliği edanın hikmet ve amaçları üzerinde durulacaktır.

---

⁴ Rahman, 55/9.

Üçüncü ve son bölümde ise şahitliğı gizlemenin emir veya tavsiye edildiğı konular ve ilgili meseleler incelenmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda; şahitliğı gizlemeyi emreden delillere temas edilecek, şahitliğı gizlemenin mübah yahut evla olduğu konulara değinilecek, özel hayatın gizliliğı gibi konular İslâm hukuku açısından ele alınmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ŞAHİTLİK KAVRAMI ve ŞAHİTLİĞİN GİZLENMESİ

Şahitlik, tüm kazanımları meydana çıkarmada mahkemenin esas kabul ettiği vasıtalardan biridir. Hakların sahiplerine ulaşması ya da bir hakkın gerçek sahibini bulması gibi hukuki açıdan son derece önemli sonuçların doğması şahitlik ile mümkün olmaktadır. Çalışmamızın bu bölümünde şahitlik kelimesi üzerinde durulacak, bu kelimenin sözlük ve terim anlamı üzerinde durulacaktır.

1.1. Şahitliğin Sözlük Anlamı

Şahitlik aslında, Arapça bir ism-i fâil olan olan “şâhid” kelimesine Türkçe “lik” ekinin ilavesiyle elde edilmiş bir mastardır. Bunun Arapçadaki karşılığı “şehâdet” kelimesidir. Dolayısıyla şahitlik kelimesinin kökü (شَهِدَ) şe-hi-de, mastarı (شَهِدَ) şuhûd veya (شَهِدَ) şahadettir.

Bu iki mastarın sözlüklerde, bilmek, söylemek, yazmak, açıklamak, ortaya çıkarmak, hükmetmek, yemin etmek, hazır olmak, haber vermek gibi değişik anlamlara geldiği görülmektedir. Şayet kelimenin “şuhûd” mastarından geldiğini var sayılırsa bu takdirde “bir şeyin soyut olarak huzurda olması” anlamına geldiği görülmektedir. Bir başka deyişle huzurunda cereyan eden herhangi bir olayı kavrayıp zihninde tam olarak anlayan ve idrak eden kişi o olaya şahit olmuş olur. Bu anlamdaki bir şahitliği basiret kelimesiyle açıklamak da mümkündür.

Râğıb el-İsfehânî’nin şahitlik hakkındaki tanımını şu şekildedir:

“Şahitlik, bir şeyi anlamak veya görmek yoluyla, şahitlik yaptığı şeyin tamamını kavramaktır.”⁵

Şahitlik, kesin olarak bir şeye vakıf olmak demektir. Bir başka deyişle tam olarak kavradığı bir şeyi bir başkasına aktarmaktır. Müşâhede sözcüğü, şahit olmak

---

⁵ Râğıb el-İsfehânî, **el-Müfredât fî Ğarîbi'l-Kur’ân**, Dimaşk: Merkezu'd-Dirâsât ve'l-Buhûs, Mektebetu Nezâr Mustafâ el-Bâz, 1992, s. 352.

manasında olan (şe-hi-de) fiilinden mufâale bâbıbdâ bir masdar olup sūlasî köküyle hemen hemen aynı anlamdadır.⁶

Yukarıda şahitliğin sözlükteki anlamlarına ayrıntılı olarak bakarsak şu şekilde maddeler halinde işlememiz mümkündür:

1. *Kesin bilgi*: Şahitlik kesin bir bilgidir. “Falanca şahıs şu olaya tanıklık yaptı.” dendiğinde, bu söz o şahsın söz konusu haberi kesin bir şekilde bildirdiği anlamına gelir.⁷ Bu anlamda “*Biz yalnızca bilgisini bilebildiğimiz bir olaya tanıklık yaptık.*”⁸ ayetinde yer alan şahitlik kelimesi de bu anlamı desteklemektedir.

2. *Ant içmek*: “Şu şeye tanıklık-şahitlik yapıyorum” dendiğinde bu durum “yemin ederim” manasında anlaşılır.⁹ Bu anlamda “*Onlardan bir kişinin tanıklığı, gerçeği beyan eden kişilerden olduğu konusunda Allah için dört kere şahitlik yapmasıdır.*”¹⁰ ayetinde yer alan şahitlik kelimesi de bu anlamı desteklemektedir. Bu ayette Allah için dört defa yemin yapması kast edilmiştir.¹¹

3. *Onaylamak*: Bir şahsın kendi hakkında olumsuz olan ikrarı da şahitliktir. Bu anlamda “*İnkârcı olduğuna ait kendilerine muhalif olarak tanıklık yaparak...*”¹² ayetinde yer alan kullanım bu anlamı desteklemektedir.

4. *Görerek şahit olmak*: Peygamberimizin bir hadisinde; eliyle güneşe işaret ederek, “*Ey İbn Abbas, şu güneş nasıl apaçık parlak gözüküyorsa, apaçık gördüğünden başka bir şeye tanıklık yapma!*”¹³ buyurması bu anlamı desteklemektedir.

5. *Mahalde/huzurda olmak*: Buna göre herhangi bir olaya şahit olmak demek, aynı mekânda bulunmak demektir. Bu anlamda ayette yer alan “gözü önünde olan evlatlar (ve benîne şuhûdâ/شُهَدَاءُ)”¹⁴ ibaresinde şahitler kelimesi bu anlamda kullanılmıştır. Bir başka ifade ile burada “şuhûd” ile o mahalde, hâl-i hazırda olanlar

⁶ Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzâk el-Huseynî Ebu'l-Feyz el-Murtezâ Zebîdî, **Tâcü'l-Arûs Min Cevâhiri'l-Kâmûs**, thk. Heyet, Dâru'l-Hidâye, ty., VIII, 252.

⁷ Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd el-Cevherî el-Fârâbî Cevherî, **es-Sihâh Tâcü'l-Lüga ve Sihâhu'l-Arabiyye**, Beyrut: 4. bs., thk. Ahmed Abdülgafûr Attâr, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1410 h./1990, II, 494.

⁸ Yusuf, 12/81.

⁹ Cevherî, **es-Sihâh**, II, 494.

¹⁰ Nûr, 24/6.

¹¹ Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Gâlib el-Âmülî Ebû Ca'fer Taberî, **Câmiu'l-Beyân Fî Te'vîli'l-Kur'ân**, Beyrut: thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Müessesetü'r-Risâle, 1420 h./2000, XI, 193.

¹² Tevbe, 9/17.

¹³ Muhammed b. Abdillâh Ebû Abdillâh Hâkim en-Nîsâbü'rî, **el-Müstedrek Ale's-Sahîhayn**, Beyrut: thk. Mustafa Abdülkâdir Attâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411 h./1990, IV, 110.

¹⁴ Müddessir, 74/13.

kast edilmiştir.¹⁵ Bu bağlamda “Sizden her kim Ramazan’a şahit olduğunda Ramazan ayında oruçlu olsun”¹⁶ ayeti söz konusu kelimenin bu anlamda kullanıldığına diğer bir örnektir. Burada kişinin oruca engel bir durumu olmadan, oruç ayında bulunması durumunda orucunu tutması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁷

Şahitlik kelimesinin “bir mahalde bulunmak, orada mevcut olmak” anlamında kullanıldığına diğer bir örnek de şu ayet-i kerîmedir: “Sabah namazını eda et. Zira ifa edilen sabah namazı şahitlidir.”¹⁸ Burada sabah vaktinde, sabah namazında meleklerin mevcut olması, orada bulunması kast edilmiştir.

“İnsanların toplanarak bir araya geldiği zaman, o gün tanık olunan andır.”¹⁹ ayetinde de şahitlik kelimesinden “bir mahalde hazır olmak, mevcut olmak” anlamları kast edilmiştir. O gün şahit olunan an demek, orada herkesin bulunduğu andır demektir.

6. *Beyan Etmek*: Şahitlik kavramının sözlüklerde geçen bir diğer anlamı ise “beyan etmek, bir şeyi açıklamak, ifade etmektir. Bu anlamda ezanda geçen sözlerde: “Allah’ın dışında hiçbir ilahın var olmadığına tanıklık yaparım” Anlaşılacağı üzere “beyan ederim, bildiririm ki yüce Allah tek ilahtır” anlamları kast edilmiştir.

Söz konusu kelimedden bu anlamın kast edildiği bir ayette ise: “Allah, zatından farklı bir yaratıcı olmadığına tanıklık yaptı”²⁰ buyurulmuştur. Burada tanıklık yaptı demek, “Allah bu durumu beyan etti ve haber verdi” demektir.²¹

7. *İhbar Etmek*: Şahitlik kelimesinin sözlüklerde geçen bir diğer anlamı ise “İfa etmek, haber etmek, yerine getirmek, birinin yararına bir konu hakkında tanıklık yapmak, o kişiye ait gördüğü şeyleri bildirip haber vererek şehadetin gereğini yerine getirmektir.” Zira şahit olmanın temeli, gördüklerini söyleyerek bildirmektir.²²

Şahadet sözcüğü Kur’an-ı Kerim’de yirmi farklı yerde zikredilmektedir. Şahadet kelimesiyle aynı mastardan türeyen diğer sözcüklerle birlikte bu rakam toplamda yüz elliye ulaşmaktadır. Kelimedden kast edilen bu anlam, herhangi bir konuda hüküm vermek anlamıyla benzerlik göstermektedir.

¹⁵ Zebîdî, *Tâcu’l-‘Arus*, VIII, 253.

¹⁶ Bakara, 2/185.

¹⁷ Vehbe Zuhaylî, *et-Tefsîru’l-Münîr fi’l-Akîde ve’ş-Şerîa ve’l-Menhec*, Dimaşk: 2. bs., Dâru’l-Fikri’l-Muâsir, 1418 /1997, II, 134.

¹⁸ İsrâ, 17/78.

¹⁹ Hûd, 11/103.

²⁰ Âl-i İmrân, 3/18.

²¹ Zebîdî, *Tâcu’l-‘Arus*, VIII, 254.

²² Zebîdî, *Tâcu’l-‘Arus*, VIII, 253.

Netice olarak bir değerlendirme yapacak olursak şunları söylemek mümkündür: Şahitlik kelimesinin sözlüklerde geçen anlamlarını incelediğimizde birbirlerinden kısmen farklı olan anlamlarda kullanılsa da bu manaların hepsi şahitliğin, “sorumluluk sahibinin olay yerinde bulunması”nda birleşmektedir. Kişinin görme, işitme gibi tanıklık yapabileceği organlarıyla bir şeyin durumuna muttali olması, ona vakıf olması, görerek kavrayıp idrak etmesi sonucu kat’i bir bilgiye sahip olması, bir şeyi haber vermesi ve kesinlik arz eden bir bilgiye sahip olması kast edilmiştir.

1.2. Şahitliğin Terim Anlamı

Şahitlik kelimesinin terim anlamına ilişkin fıkıh mezhepleri birbirinden farklı tanımlar yapmışlardır. Burada ana hatlarıyla da olsa verilen anlamlar üzerinde durmaya çalışılacaktır.

Şahadetin terim anlamını şimdilik “Kişinin bir olay esnasında hazır olması ve olayı görmesine istinaden ilgili olayı bildirmesidir.” şeklinde ifade edebiliriz. Bu tanım, kelimenin sözlük anlamıyla hemen hemen aynıdır. Zira açıktır ki buradaki terim anlamı, bir önceki başlıkta ele alınan sözlük anlamına uygun ve ondan türemiş bir anlamdır. Buna göre doğru ve âdil bir şahıs, tanık olduğu olayı bizzat gördüğünü ve o mahalde bedenen bulunduğunu, olaydan kesin bir bilgiyle haberdar olduğunu mahkeme karşısında ifade etmektedir.

Mezheplerin şahitlikle ilgili tanımlarına Hanefî mezhebinden başlamak istiyoruz.

1.2.1. Hanefî Mezhebine Göre

Hanefî fukahası arasında birbirinden farklı şahitlik tanımları olsa da bunlardan en çok bilinen tanım şu şekildedir:

“Herhangi bir kişinin hakkını ortaya çıkarmak için mahkeme huzurunda, şahitlik ifadesini sarf ederek, eksiksiz olarak, doğru bir şekilde bildirmek, haber vermektir.”²³

Bu tanımda “doğru bir şekilde” kaydı önemlidir. Çünkü bu kayıt olmadığı takdirde, “haber vermek”ten kast edilen tüm haber verme şekillerini içine alır. Bu haber verme, herhangi bir şeyi bildirmek amacıyla kişinin başka birisine sözlü ifadede

---

²³ Kemâlüddin Muhammed b. Abdilvâhid İbnü’l-Hümmam es-Sivâsî, **Fethu’l-Kadîr**, Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1412/1992, VII, 364.

bulunmasıdır. Bir başka deyişle bu ifade doğru bir haber olabildiği gibi yalan bir haber de olabilmektedir. Tanımda yer alan “doğru bir şekilde” kaydı ile şahitliğin sadece doğru ve hakikat olan bir şeyin haber verilmesi olarak tanımlanabileceğine vurgu yapılmıştır.²⁴

1.2.2. Maliki Mezhebine Göre

Hanefi fakihlerinde olduğu gibi Maliki mezhebine müntesip fıkıh bilginleri arasında da birbirinden ince ayrımlarla ayrılan şahitlik tanımları vardır. Genel kabule göre Malikî mezhebinde şahitlik kavramına verilen en yaygın istilahi anlam şu şekildedir:

“İcabıyla hüküm verilebilmesi için, delile istinaden mahkemeye durumu bildirmektir.”

Söz konusu tanımda “delile istinaden” kaydı önem arz etmektedir. Malikiler şahit olan kişinin bu eylemini, hükmün açığa çıkması noktasında bir delil olarak görmekte, dolayısıyla şahitliğin de bizzat delile dayanmasını şart koşturmaktadırlar. Burada kast edilen delil, olayın kişi tarafından şüpheye yer vermeyecek netlikte bilinmesidir.

Tanımda yer alan “durumu bildirmektir” ifadesi ise kişinin tanık olduğu olayı gerek mahkemeye gerekse başka makamlara bildirmesi için tüm haber verme şekillerini kullanabileceği anlamına gelmektedir.²⁵

1.2.3. Şafii Mezhebine Göre

Şafii fıkıh âlimlerinin şahitlik tanımı şu şekildedir: “Bir kişide olması gereken bir hakkın sahibinde değil bir başkasında olduğunu, şahitliğe özgü birtakım kelimeler ile bildirmektir.”²⁶

Tanıklık etme ifadesinde geçen “bildirme” kelimesi bazı hakları meydana getirsin veya getirmesin tüm bildirme çeşitlerini ihtiva eden cins ifade eden bir sözcüktür. Şafii fıkıhçılar şahitlik ederken “tanıklık, şahitlik ediyorum” ifadesinin

²⁴ Muhammed Emîn b. Ömer b. ‘Abdulazîz İbn Abidin, **Reddi’l-Muhtâr ale’d-Durri’l-Muhtâr**, Beyrut: Daru’l-Fikr, 1412/1992, VII, 61; İbnü’l-Hümmam, **Fethu’l-Kadir**, VII, 364.

²⁵ Ebu’l-Berekât Ahmed Derdir, **eş-Şerhu’l-Kebîr**, Beyrut: y.y., t.y., IV, 164.

²⁶ Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb Şirbini, **Muğnî’l-Muhtâc**, Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1994, II, 631.

belirtilmesini şart koşmuşlardır. Şahitliğe özgü kelime gruplarının söylenmesini şart koşmakla, şahitliğin başka sözcüklerle ifade edilemeyeceğine vurgu yapılmıştır.²⁷

1.2.4. Hanbelî Mezhebine Göre

Hanbelî fıkıh âlimlerinin şahitlik tanımı ise şöyledir:

“Tanıklık ederim ya da yaptım ifadesiyle bildiği herhangi bir haberi söylemektir.” Söz konusu tanımda şahitliğe özgü ifadelerin zikredilmesine vurgu yapılmış, tanımda geçen kelime gruplarından başka bir yolla, ima ya da işaret ile şahitlik yapılamayacağının altı çizilmiştir. Bu tanımda hakkın açığa çıkarılması ya da şahitlik yapılan konuya kişinin kesin bir bilgi ile vakıf olması ve doğru bir haber olması gibi ayrımlara gidilmemiştir. Bir başka deyişle Hanbelî fıkıhçılar, yalan olsun doğru olsun, olaya tam vakıf olsun ya da olmasın kişinin bir durum hakkında şahit olduğunu söylemesiyle şahitlik eyleminin yerine gelmiş olacağını söylemişlerdir.²⁸

1.2.5. Değerlendirme

Tanıklık olayı ekseriyetle bir kişinin olayın gerçekleştiği mekânda bulunup ilgili sözleri duyması, olanları görmesi şeklinde olarak tarif edilebilir. Tanıklığın hukuki tarafını ve mücbir bir sonuç tevliid etmesini göstermek için bu anlamlandırmaya şahitliği bildirmenin mahkemede hazır halde olması şartını getirenler de vardır. Hanefî fıkıh âlimi Kasani’nin, kul hakkını temel alarak söylediği tarife göre şahitlik “*kulun haklarıyla alakalı hususlarda bir kişinin, maiyetindeki hakkın, bir başkasına ait olduğunu bildirmesidir.*”²⁹ Şafiilerdeki “Bir şahsın diğer bir şahısta olan bir hakkını hususi bir ifadeyle bildirmesidir.” suretindeki tanımı bir önceki ifade edilen tanımla benzerlik göstermektedir. Hanefî fıkıh alimlerinin hüküm verme mahallinde şahitlik etme ifadesiyle doğru olan bilgiyi bildirmektir yönündeki tarifi, şahitlik yapmanın tüm çeşitlerini ihtiva eder. Malikilerde daha çok kabul gören tarifte ise şahitlik, yargıcın öğrendiği zaman, gereği olarak bir karar verebilecek durumda söylenen ifadedir.³⁰

²⁷ Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref Nevevî, **el-Mecmû’**, Beyrut: Şerhu’l-Mühezzebe (Sübkî ve Mutîf tekmiyesiyle birlikte), Dâru’l-Fikr, 1995, VI, 277.

²⁸ Mansûr b. Yunus b. İdris Behuti, **er-Ravzu’l-murabbi Şerhu Zâdi’l-Müstakni fî İhtisâri’l-Mukni**, Beyrut: thk. Saîd Muhammed el-Lahhâm, Dâru’l-Fikr, 1982, I, 473.

²⁹ ‘Alâaddîn Ebu Bekr b. Mes’ûd Kasani, **Bedâiu’s-Sanâi fî Tertîb’s-Şerâi**, Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1986, VI, 266.

³⁰ H. Yunus Apaydın, “Şâhit”, **DİA**, Ankara: TDV, 2010, XXXVIII, 279.

Şahitliğin iki merhalesi vardır. Aşağıda kısmen ayrıntılı olarak üzerinde durulacağı üzere bunlar tahammül ve edadır. Tahammül, tanıklık edilecek bir şeyi şahsın kendi seçimiyle bilmesi manasında kullanılmıştır. Eda terimi ise tanığın şahit bulunduğu bir şeyi hâkime haber vermesi, üzerine almış olduğu tanıklığı mahkemede söyleyerek ifade etmesidir.³¹ Türkçede tahammül kavramına, bir olayın gerçekleşme zamanında orada olmak; eda aşamasına ise bu duruma şahitlik etmek denilebilir.³²

Şahit, ilgili mecliste duyup gördükleri konusunda hâkimin talep etmesi durumunda şahitlik yapabilir. Gasp ve öldürme olayında da hâkim şahit talep edebilir. Bir kişiden özel olarak şahitliği talep edilmese de kendisi şahitlik yapmak istediğini beyan edebilir. Kişi duyduğu ya da gördüğü olaya şahitlik edebilir. Mesela alış verişe şahit olan kişi satım akdinin gerçekleştiğine dair şahitlik yapabilir. Çünkü bu görülen hususlardandır. Yazı ile tespit edilmiş bir konuda da kişi şahitlik yapabilir. Bir başka deyişle yazının yazılma anını görmüş olmasa da iki kişi kendi arasında böyle bir yazılı anlaşma yaptıklarını söylese, bunu duyan kişi bu duruma şahitlik edebilir.

Burada şu noktaya dikkat çekmek gerekir: Kişi görmediği, kendisine gizli olan birinin sesini duyarak duyduğu bu sese şahitlik edemez. Diğer bir ifadeyle duyulan hususlara dair şahitliğin geçerli olabilmesi için, şahit olacak kişinin şahitlik ettiği kişiyi görmesi gerekmektedir. Ancak herhangi bir mekânda konuşan kişiden başka kimsenin bulunmaması halinde ve de konuşanın kim olduğunu kesinlikle bilecek bir durumda olması halinde kişi görmese de bu duruma şahitlik edebilir. Çünkü şahit olacak kişinin görmesinin şart koşulması, bir karışıklığı önlemek içindir. Verilen örnekte ise böyle bir karışıklık söz konusu değildir. Burada önemli olan, şahit olan kişinin; sesini duyduğu kişiden kesin olarak emin olmasıdır. “Ben onu gözlerimle görmüş değilim; ama sesinden o olduğunu tahmin ederek şahitlik ediyorum” derse şahitliği geçerli değildir.³³

Allah Resûlü bir hadislerinde “*Güneşi gördüğün gibi görüyorsan tanıklık et yoksa tanıklık yapma!*”³⁴ buyurarak şahitlik yapacak kişinin şahit olacağı olayı çok açık ve net bir şekilde bilmesini arzu etmiştir.

Bir hakkın iptal olması ya da bir başkasına geçmesi durumu söz konusu olduğunda olaya şahitlik eden kişinin şahitliğini gizlemesi ve bundan kaçınması câiz

³¹ Bilmen, **Hukuk-i İslamiyye Kamusu**, VIII, 119.

³² Apaydın, “Şâhit”, **DİA**, XXXVIII, 297.

³³ Zuhaylî, **et-Tefsîru'l-Münîr**, VIII, 303-305; Bilmen, **Hukuk-i İslamiyye Kamusu**, VIII, 140.

³⁴ Cemalüddin Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf b. Muhammed Zeylei, **Nasbu'r-Râye**, Beyrut: Müessesetü'r-Reyyân, 1415/1995, IV, 82.

değildir. Öyle ki kendi şahitliğine müracaat edilmese bile, olayı gördüğünü beyan ederek şahitlik yapması kişinin üzerine düşen bir sorumluluktur.³⁵

1.3. Şahitliğin Delilleri

İslâm hukukçuları, şahitliğin geçerli, bağlayıcı ve hakların meydana çıkarılmasında önemli araçlardan olduğu hakkında ortak görüştedirler ve bu görüşlerine Kitap, sünnet, icma ve kıyastan birtakım deliller getirmişlerdir.

1.3.1. Kitap

İnsanların haklarını muhafaza etmek için delil kılınan şahitliğin meşruiyetine dair birçok ayet bulunmaktadır. Bu ayetlerden bir kısmı şöyledir:

- a) Borçlanmayla ilgili ayette *“alışveriş yaptığınız zaman şahit edinin.”*³⁶ buyurulmuştur.

Burada Allah Teâlâ borçlanma yapıldığında şahit tutmayı gerekli görmektedir. Zira şahit tutulursa borcu unutmak ya da yok saymakla kişiler arasında bir haksızlığın yapılması engellenmiş olur. Allah’ın şahit edinmeyi buyurması şahitliğin meşruiyetini ortaya koymaktadır. Ancak buradaki emir, vücut değil, irşad ifade etmektedir.³⁷

- b) Rabbimiz vesayet ve velayet sahiplerine, şahit tutarak yetim kişilerin mallarını muhafaza altına almalarını, yetişkin olduklarında da mallarını yetimlere vermeleri gerektiğini buyurmaktadır: *“Mallarını yetimlere verdiğiniz zaman bu muameleyi şahit edinerek yapın! Allah hesap görücü olarak kâfidir.”*³⁸ Bu ayette velilere, yetimlerin kendi mallarını teslim aldıklarını sonradan inkâr etmemeleri için yetim olanların mallarını onlara iade yaparken şahit edinmeleri emredilmektedir. Bu takdirde yetimi gözetiminde bulunduran veli, malın sorumluluğundan kurtularak zan ve anlaşmazlıktan beri kalmış olur.³⁹

- c) Boşanmayla ilgili ayette Allah Teâlâ ric’i bir boşama ile hanımını boşadıktan sonra tekrar hanımına dönen kişiden yaptığı bu iş için şahit tutarak bunu kayıt altına almasını talep etmektedir. Konuyla ilgili olarak:

³⁵ Ebû Dâvud, Akziye, 22.

³⁶ Bakara, 2/282.

³⁷ Zuhaylî, *et-Tefsîru’l-Münîr*, VIII, 301-302.

³⁸ Nisa, 4/6.

³⁹ İbn Acibe, *Bahru’l-Medîd*, Trc: Dilaver Selvi, İstanbul: Semerkand Yay., 2011, II, 326.

“İçinizden iki adaletli şahit edinin.”⁴⁰ buyrulmuştur. Ric’i boşama sonucundan eşe dönmek arzu edildiğinde bu işlemi kayıt altına almak için şahit edinilmesi istenmiştir. Zira boşadığı eşe tekrar dönebilmek birtakım haklarla ilintilidir. Bu boşanmayı iki taraftan biri inkâr yoluna başvurabilir. Şahit tutulduğu zaman inkâr etme ciheti engellenmiş olur. Oluşabilecek birçok haksız durumlar engellenmiş ve herkesin hakkı muhafaza edilmiş olur. Bu emir de mevzubahis olan şahitliğin meşruiyetini göstermiş olmaktadır.⁴¹

d) Umumi olarak tüm haklar hususunda şahitlik etmeye dair Allah’ın buyruğu da şu şekildedir: “Şahitliği Allah’ın rızasını gözeterek ifa edin.”⁴² Bu ayette belki tüm haklar hususunda şahitlik yapmak emredilmektedir. Zira zikredilen şahitlik sözcüğü ric’i boşanmadan dönerek eşe tekrar dönülmek istendiğinde iki adil kişiyi şahit göstermek buyruğunun ardından söylenmiş olsa dahi bir “cins” addır. Şu hâlde buyruğun ardından gelmesi onun genel manada sarf edilmesine bir engellik sebep oluşturmaz. Buna dair iki mana meydana çıkıyor. Bunlardan birincisi şahitliğin ifa edilmesine istinaden olan emir, diğeri de Allah’ın buyruğunun ifa edilmesinde Allah’ın rızasının gözetilmesidir. O zaman buradaki emir; şahitlikten geri durmayın, şahitlik yaptığınız zaman eğip bükmeyin, dosdoğru olarak ifa edin anlamına gelir.⁴³

Zikredilen ayetler; şahitliğin meşruiyetini ve mühim olan ispat araçlarından biri olduğunu göstermesi bakımından apaçık delillerdir. Muamelelerde şahit edinmenin emredilmesi insanların birbirleriyle yaptıkları alışverişleri kayıt altına alarak muhafaza etmek ve nizama koymak, oluşan birtakım hakların da yitip gitmesini önlemek, inkâr yolunu engellemek, hakları sahiplerine vermede mahkemenin elini kolaylaştırmaktadır.⁴⁴

---

⁴⁰ Talâk, 65/2.

⁴¹ Krş. İbn Acibe, **Bahru’l-Medîd**, X, 171.

⁴² Talâk, 65/2.

⁴³ İbn Acibe, **Bahru’l-Medîd**, X, 171.

⁴⁴ Krş. Yıldız, Kemal, **İslam Yargılama Hukukunda Şahitlik**, İstanbul: Hecgan Akademi Kitaplığı, 2005, s. 53.

1.3.2. Sünnet

Peygamberimiz (sas)’den rivayet edilen birçok hadiste, onun müddei tarafından iddiada bulunduğu bir şeyi tanık göstererek ispatta bulunmasını dilediği görülüyor. Bu hadislerden bir kısmı şöyledir:

- a) Kinde ve Hadramevt bölgesinden iki erkek kişi peygamberimize geldi. Hadramevtli kişi şunu söyledi: “Ey Allah’ın Resulü, şu kişi babamdan kalan yerimi cebren benden alarak zimmetine geçirdi.” Buna karşılık olarak Kindeli adam da şöyle dedi: “O arsa benim olup ekip biçerek kullandığım bir yerdir ve bu arazide onun hakkı bulunmamaktadır.” Peygamberimiz Hadramevtli adama: “Bir kanıtın var mı?” dedi. Adam kanıt olmadığını ifade edince Peygamberimiz de adama, “Kindeli olan kişinin yemin etmesinden başka yapabileceği bir şey yok.” dedi. Hadramevtli olan şahıs şöyle dedi: “Ey Allah’ın resulü bu kişi facirdir. Kim adına yemin yaptığına bakmaz, bir günahı da çekinmez.” Bunun üzerine Peygamberimiz: “Senin bu adamdan bundan başka bir şey alabileceğin yoktur.” Tam bu esnada Kindeli yemin etmeye kalkıştı. Yemin edip ayrılırken döndüğünde Peygamberimiz: “Şayet haksız bir şekilde adamın malını gasp ederek yemin ediyorsan Allah’a vardığında Allah senden yüz çevirmiş olacaktır.”⁴⁵

Zikri geçen hadis, hakkı elde etmek için kanıt gösterilmesini özendirmektedir.

- b) Başka bir hadiste; Eş’as b. Kays, benimle bir kişi arasında bir hususta anlaşmazlık olmuştu. Bunun üzerine Peygamberimiz’e vararak davacı olduk. Allah’ın Resulü bana dedi ki: “Sen ya iki tane adil şahit getirirsin ya da diğeri yemin edecek.” Peygamberimize dedim ki: Adam hiçbir şeyi dikkate almadan yemin ederse ne olacak?” Peygamberimiz de “Eğer bir hakkı olmadan malı alabilme gayretinde olup yalan yemin ediyorsa Allah ona gazap edecek bir şekilde Allah’a varır.”⁴⁶ Allah Teâlâ bunu onaylayan şu ayeti gönderdi: “Allah adına verdikleri bir ahdi ve antlarını küçük bir menfaat karşılığında satanlar için ahiret yurdunda

---

⁴⁵ Müslim, İman, 61.

⁴⁶ Buhârî, Şehâdât, 20; Müslim, İman, 61.

bir nasip yoktur; kıyamette Allah o kişilerle konuşmayacak hem de onları temize çıkarmayacaktır. Onlara çetin bir azap olunacaktır.”⁴⁷

Bu ifade apaçık olarak şahitliğin geçerli bir delil olduğunu beyan etmektedir. Zira Peygamberimiz müddeinin kendi hakkını elde edebilmesi için şahit göstermesini ve şahitlik yapmanın meşruiyetini bildirmiştir.⁴⁸

1.3.3. İcma

İslâm'ın ilk dönemlerinden bu zamana değin müminler şahitlik hususunun meşruiyetini, iddiaların ve mahkeme davalarının kanıtlanması için bir vasıta olduğu konusunda ortak görüşte olmuşlar, ulemadan kimse bu düşünceye aykırı bir görüş bildirmemiştir. Bu sebeple şahitlik dini zaruretlerden bir konu halini almıştır.

Binaenaleyh Müminler şahit olan kişilerin şahitliğine dayanak olarak yargıçların karar vermelerinin gerekli yani vacip olabileceği ve bu kararlarında herkesi bağlayan bir konu olduğu üzere ortak görüştedirler.⁴⁹

1.3.4. Akıl

Beşeri hayatın ihtiyaçları şahitliğin lüzumlu ve hukuki olarak uygun olduğunu gerektirmektedir. Zira fertler toplum halinde yaşadıklarından anlaşmazlığa düşebilirler; şahitliğin kabul edilmemesi hayatın akışı içerisinde karşılaşılan ve hakları ilgilendiren konularda çekişme ve inkâr hallerinde müracaat edilecek önemli bir imkanın yok edilmesi demektir. Bundan dolayı kişilerin haklarını muhafaza edebilmelerini ve vakıaları ispatlayarak muhalif durumları giderecek bir aracın var olmasına muhtaç olmaları kaçınılmazdır. Bundan dolayı şahitlik, insanların haklarını ortaya çıkaran yahut sağlamlaştıran, yitip gitmesini önleyen ve anlaşmazlıkları gideren bir araç olduğundan şahitliğe müracaat etmek elzem bir ihtiyaç halini almıştır.⁵⁰

---

⁴⁷ Âl-i İmrân, 3/77.

⁴⁸ Yıldız, **İslam Yargılama Hukukunda Şahitlik**, s. 54.

⁴⁹ Yıldız, **İslam Yargılama Hukukunda Şahitlik**, s. 52.

⁵⁰ Yıldız, **İslam Yargılama Hukukunda Şahitlik**, s. 54-55.

1.4. Şahitliğin Aşamaları ve Şahitlik Konuları

Şahitlik iki aşamadan meydana gelir. Biri tahammül, diğeri ise edadır. Şahitliğin gizlenmesi hususuyla yakından ilgili olduğu için bu iki kavrama değinmek faydadan hali değildir.

1.4.1. Şahitliğin Tahammülü

Şahitlik bahsinde tahammül şu anlama gelmektedir: Müşahidin tanık olduğu olayın malumatını elde edip sahip olmasıdır. Şahit olunacak olan şeyler hakkındaki malumat farklı şekillerde elde edilir. Gasp ve cinayet gibi vakalarda şahidin kendisinin görmesi, alım satım, boşanma, evlilik konularında hem görerek hem duyarak, vakıf işleri, ölüm ve nesep konularında kulaktan rivayet edilen olayları duyması şeklinde olabilir.⁵¹

Tahammülü's-şehâde şu şekilde de açıklanmıştır: Bir kimsenin şahitlik etmek ve şehadeti muhafaza etmesi için çağrılması durumudur. Bunun hükmü farz-ı kifâyedir. Yani insanların bir kısmı bunu üstlenince diğerlerinden sorumluluk düşer. Ancak bir şahsın kendisinden başka birisinin bulunmadığı bir yerde şehadeti tahammül etmek/yüklenmek o şahsa farz-ı ayn olur.⁵²

1.4.2. Şahitliğin Edası

Eda sözcüğüne çeşitli manalar verilmiştir. Allah'a kulluk gereği zekât, namaz benzeri çeşitli ibadetlerin yerine getirilmesi anlamında edası, borçların ifası anlamında edası, Kur'an'ın kıraat edilmesi manasında edası, hadislerin rivayet edilmesinde edası...⁵³

Edâü's-şehâde, bir kimsenin önceden bildiği ve muhafaza ettiği şahitliği, yerine getirmek için çağrıldığında onu yerine getirmesidir. Bunun hükmü de farzdır. Çünkü bu, şehadetin edâsı olup bu hususta Allah Teâlâ “**Şehadeti gizlemeyiniz**” (Bakara 2/283), **'Allah için şehadeti yerine getiriniz'** (Talâk 65/2) buyurmaktadır.⁵⁴

⁵¹ Heyet, **Mevsûatü'l-Fıkhiyyetü'l-Küveytiyye**, Kuveyt: Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslamiyye, 2004, XXVI, 231.

⁵² Yıldız, **İslam Yargılama Hukukunda Şahitlik**, s. 55

⁵³ Heyet, **Mevsûatü'l-Fıkhiyyetü'l-Küveytiyye**, II, 327, 344.

⁵⁴ Yıldız, **İslam Yargılama Hukukunda Şahitlik**, s. 55-56.

1.4.3. Şahitliğin Tahammül ve Edasının Hükümü

Yukarıda kısaca değinildiği üzere, fıkıh âlimlerinin birçoğu şahitlikte tahammül ile edanın farz-ı kifâye olduğunu, bir kısım insanların şahitliği yerine getirmesiyle diğer insanlardan şahitliğin düşeceği; fakat kimsenin şahitlik yapmadığı zaman şahit olan kişiye şahitlik yapmanın farz olduğu konusunda ortak görüştedirler. Lakin birkaç kişi şahit olup da hiç kimse şahitliği ifa etmediği takdirde tamamı günah yüklenmiş olur.⁵⁵

Şahitlik yapmada tahammülün doğru olabilmesi için tanığın, şahitlik yaptığı meselenin malumatına sahip olması gerekir. Kimsenin şahitlik yapacağı mesele hususunda malumatı olmadan kişinin hakkında şahitliği yüklenip bildirmesi yani tahammül ve edası uygun değildir. Zira Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir: *“Yalnızca bilgi sahibi olarak şahitlik yapanlar ayrı...”*⁵⁶ Ayette şahitlik yaptığı olaya tanık olmamış, duymadığı, görmediği halde şahitlik yapmanın haram olduğu anlaşılmaktadır. Zira o şahidin şahitlik yaptığı konu hakkında malumatı olmamıştır. Bilgi sahibi olunmadan şahitlik yapmak uygun değildir. Konuyla alakalı olarak ayette *“Onların bu yaptıkları şahitlik olayı kaydedilecek ve hesap göreceklidir”*⁵⁷ buyrulması şahitlikte itinalı ve dikkatli olmak gerektiğini ortaya koymakta, sadece kesin bir bilgiye dayalı olarak şahitliği ifa etmeyi emrederek, aksine davrananları korkutmaktadır.⁵⁸

1.4.4. Şahitlik Konuları

Bu husus ileride görüleceği üzere konumuz açısından büyük önem arz etmektedir. Şahitlik konusunun, yani şehadet edilecek şeyin ikiye ayrıldığı görülmektedir. Bunlar; Allah hakları ve kul haklarıdır.

Şahitlik konusunun Allah haklarından olması halinde haramın devam ettiği haklardan mı yoksa devam etmediği haklardan mı olduğunu ele almak icab eder:

1. Haramlık hükmünün devam etmediği fiillerde, yani zina, içki vb. hususlarda şahidin şehadeti eda etmemesinde bir beis yoktur. Hz. Peygamber'in, Mâiz hadisesinde Huzal'e, *“Onu ridân ile örtseydin ya!”* demesi, bu hükme delalet etmektedir. Bu durum nadiren vuku bulan bu tür suçlar için söz konusudur. Ancak sosyal bir hastalık haline

⁵⁵ İbn Abidin, **Reddû'l-Muhtâr**, VII, s. 66;

⁵⁶ Zuhurf, 43/86.

⁵⁷ Zuhurf, 43/19.

⁵⁸ Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdî, **el-Hâvî fi'l-fıkhi's-Şâfiî**, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994, XVII, 34.

gelen ve devamlı tekrarlanan bu tür günah ve suçlarda haber verip şahitlikte bulunmak gerekir.⁵⁹ Nitekim ileride üzerinde durulacaktır.

2. Şâhidin; haramın devam ettiği talâk, süt emme (radâ'), vakıfları mülk edinme gibi hususlarda haber verip şahitlikte bulunması vacibdir. Eğer haber verip şahitlik yapmazsa bir daha şahitliği kabul edilmez. Çünkü bu hakların ihlâlinde sükût etmek bir kişinin adaletini zedeleyen bir durumdur (cerha). Ancak bir özürden dolayı şahitlikte bulunmaması halinde kişinin şahitlik hakkına hâlel gelmez.⁶⁰

Şahitlik konusunun kul haklarından olması durumunda ise şahidin, hak sahibine haber vermesi gerekir. Haber vermezse bir daha şehadeti kabul edilmez. Bu konuda, Mâlikî mezhebinde ihtilaflı edilmiştir. Bazıları böyle birisinin şahitliği bâtil olmaz demişlerdir. Ancak hakkın zayi olduğunu gördüğü halde şahitlik yapmazsa, şahitlik hakkının bâtil olacağı fikri daha ön plandadır. Yukarıda zikredilmiş olan şehadeti tahammül ve edânın hükmü, Hanefî mezhebinde de aynı şekilde mütalaa edilmiştir. Şafîi mezhebinde de aynı durum söz konusudur. Ancak şehadetin edası genel olarak, farz-ı kifâye şeklinde değerlendirilmiştir. Şahitlerden hiçbiri şahitlikte bulunmazsa hepsi sorumlu olurlar.⁶¹

1.5. Şahitliği Gizlemenin Anlamı

Şahitliği gizleme ibaresi, bir izafet terkibi olup iki kelimeden oluşmaktadır. Bu terkipte birinci kelime olan şahitlik kelimesi üzerinde yukarıda durulmuştu. Burada ise önce “gizleme” üzerinde durulacak ve ardından iki kelimeden oluşan bu ibare terkip olarak ele alınmaya çalışılacaktır.

Gizlemenin Arapça’da karşılığı olarak çoğunlukla ve özellikle şahitlik bağlamında “ketm” kelimesi kullanılmaktadır. Ketm; bir şeyi örtmek, gizlemek, setretmek anlamına gelmektedir. “Ketm” Kur’an’da; on iki surede olmak üzere toplamda yirmi bir ayette geçmektedir. Bunlardan birisi “hakkı gizleme” ile ilgilidir: *“Bildiğiniz halde hak ile batılı karıştırıp da hak olanı örtmeyin”*⁶² buyurularak Yahudilere bir uyarıda bulunulmuştur. Diğer yandan da tüm insanlara maddi çıkarların, nefsi istek ve yönelimlerin etkisiyle gerçek ve sahih olanı yalanla, aslı olmayanla

⁵⁹ Yıldız, *İslam Yargılama Hukukunda Şahitlik*, s. 56.

⁶⁰ Yıldız, *İslam Yargılama Hukukunda Şahitlik*, s. 56.

⁶¹ Yıldız, *İslam Yargılama Hukukunda Şahitlik*, s. 56-57.

⁶² Bakara, 2/42.

bilinçli bir şekilde karıştırarak hak olanı gizlemekten uzak durmaya bir teşviktir. Buradaki “hakikat/hak” Kur’an’ın Allah tarafından gönderildiği ve peygamberimizin Allah’ın resulü olmasıdır. Buna istinat edilerek bu ayette bilhassa bu husus amaçlanmış, inkâr edenlerin hakikat ile batıl olanı değiştirip hak olanı örtmekten uzak durmaları, Müslümanlarla beraber namaz kılarak zekâtı ifa etmeleri, Allah’ın emirlerine tabi olmaları istenmektedir. Burada bahsi geçen Bakara 42’de; Yahudi olanların Tevrat’a yeni eklemeler yaptıklarının ya da peygamberimizin gelmesinin Tevrat’ta geçtiği hakikatini gizlemelerinin kast edildiği ifade edilmiştir.⁶³

Gizleme/ketm kelimesinin geçtiği diğer iki ayet ise şu şekildedir: “Allah beyan ettiğinizi de örttüğünüzü de bilmektedir.”⁶⁴ “Ey Âdem bu şeylerin adlarını onlara haber ver dedi. Onlara bunların adlarını bildirdiğinde göklerin ve yerin gizli olanını da sizin açığa vurduğunuzu da örttüğünüzü de ben bilirim diye söylemedim mi! dedi.”⁶⁵

Ketm; Kurân-ı Kerim’de şahitlik kelimesi ile beraber olmak üzere ise mazi,⁶⁶ nehiy⁶⁷ ve nefiy⁶⁸ sigalarıyla kullanılmıştır.

Bu ayetlerden birisi şöyledir: “Beraberinde Allah’tan kendisine verilen bir şehadeti gizleyenden (mimmen keteme) daha zalim kim vardır.”⁶⁹

Kimi müfessirler Bakara suresindeki “Şahitliği gizlemeyin” ayeti bağlamında şahitliği gizlemin şu anlamlara gelebileceği üzerinde durmuşlardır:

1. Yüce Allah; borçlu kişiye güven hâsıl olduğunda; borçlanmayı yazmamayı, bu duruma şahit tutmamayı ve rehin almamayı mubah kılınca, daha sonra kişinin bu hüsn-ü zannın tersine, borcunu inkâr eden birisi çıkması durumunda; olaya şahit olanların şahitliği gizlememelerini, gizlemeleri halinde ise kalplerinin günahkar olacağını belirtmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s)’in şu hadisi de bunu teyit etmektedir: “Şahitlerin en hayırlısı kendisinden şahit olması talep edilmeden şahitlik yapan kimsedir.”

2. “Şehâdeti gizlemek”ten amaç, herhangi bir olaya vakıf olan bir kişinin bu durumu inkar etmesi demektir. Bunun bir benzeri de Cenâb-ı Hakk’ın, “Yoksa siz,

⁶³ Komisyon, **Kur'an Yolu Tefsiri**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007, I, 115-116

⁶⁴ Mâide, 5/99.

⁶⁵ Bakara, 2/33.

⁶⁶ Bakara, 2/140.

⁶⁷ Bakara, 2/283.

⁶⁸ Maide, 5/106.

⁶⁹ Bakara, 2/140.

*‘Hakikaten İbrahim, İsmail İshâk, Yakûb ve oğulları yahudî yahut hristiyan idiler’ mi diyorsunuz? De ki: ‘Siz mi yoksa Allah mı daha iyi bilir? Allah tarafından gelen (kitap vasıtasıyla bildiği) ve kendince sabit gördüğü şeyin şahitliğini gizleyenden daha zalim kim olabilir?’*⁷⁰ âyetidir. Bu âyetteki “gizlemek”ten kast edilen, bir şeyi bildiğini saklamak ve inkâr etmektir.

3. Gizlemekten kast edilen şey, kişinin şahitlik yapmaktan kaçınması ve bunu yerine getirmek istememesidir. Böylelikle kişi, hakkı zayı olan bir kişinin bu mağduriyetine sebep olmuş ve günahkâr olmuş olur. Hâlbuki Müslüman’ın malı da canı da değerli ve dokunulmazdır.⁷¹

Yukarıda verilenler ışığında şahitliği gizlemenin ilgili olduğu terimleri şu şekilde belirlemek mümkün görünmektedir:

1. Şahitlikten kaçınma
2. Şahitliği geciktirme

İkinci şık da şahitliği gizleme kapsamına girmekte olup bu hususta bazı değerlendirmeler yer vermek faydalı olacaktır. Buna göre şahidin belli bir süre susmuş olması herhangi bir kin ya da fasıklık ihtimalinden uzak değildir. Şahitliğin içine hilenin ya da kinin girmiş olması ispatta şüphe doğurmak için yeterlidir. Şahitliğin geç yapılmış olmasını şüphe kabul eden bilginler hadler konusunda yapılan şahitliğin sözlerle ilgili şahitliğe kıyas edilmesini, yani sözlerde geç kalınmasının mahkemede dinlenmeyi engellemeyeceği hükmünün hadlerde de geçerli olmasını reddederler. Ve derler ki; Burada kıyas yapmak mümkün değildir. Çünkü kıyasa konu olan mesele bizce kabul edilmemektedir. Zira, herhangi bir şahit şahitlik yapması kendisinden istendikten sonra şahitlikte gecikecek olursa yüce Allah’ın "*Şahitliği, bildiklerinizi gizlemeyin, kim onu gizlerse bilsin ki onun kalbi günahkardır.*" emri gereği fasık sayılır. Böyle bir gecikme ile şahit fasık olduğuna göre şahitliği de kabul edilmez. Sonra yukarıda kıyasa konu olan meseleyi bir an için kabul etsek bile kul hakları bakımından yapılacak olan şahitlik geç bile yapılsa yine de dinlenir. Dolayısıyla kıyas için bu noktada da bir mahal yoktur. Zira kul hakları şüphelerle düşmezler. Oysa hadler Resulullah (sav)’in "*Hadleri gücünüz yettiği kadar şüphelerle düşürünüz.*" emri gereği düşerler. Bu nedenle hırsızlıkta yapılan bir şahitlikte gecikme varsa, hakim bu şahitliği dinler. Bunun sonucu çalınan

⁷⁰ Bakara, 2/140.

⁷¹ Fahrüddin Razi, **Tefsîr-i Kebîr**, Ankara: Trc: Heyet, Akçağ Yay., 1990, VI, 69-70.

malın geri iade edilmesi noktasında hüküm elde edilmektir. Fakat şüpheyile düşen had böyle bir şahitlikle sabit olmaz. Dolayısıyla hırsızlık, zina ve içki içme hadleri şahitlikte geç kalınmış olmasıyla düşer. Söz konusu bu cürümler bakımından itirafta ise böyle bir durum olmaz. Geç yapılmış itirafla bu cürümler sabit olur ve hadler yerine getirilir. Buradaki gecikme zarar vermez. Çünkü itiraf meselesinde kin şaibesi diye bir ihtimal yoktur. Zira itirafçı kendisiyle ilgili bir olayı haber vermektedir. Bir kimse yapmış olduğu bir fiil hakkında kendisinden haber verirken şaibe altında bulunmaz. Özellikle bu haber şiddetli bir cezaya yol açacaksa, bu takdirde şaibe ihtimali tamamen ortadan kalkar. Bu ihtimal ortadan kalkınca buna bağlı olarak şüphe de yok olur. Bu görüş Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'a aittir. İmam Muhammed'e göre ise içki içme cürmü bakımından gecikmiş olan itiraf kabul edilmez.⁷²

---

⁷² Muhammed Ebu Zehra, **İslam Hukukunda Suç ve Ceza**, İstanbul: Çev: İbrahim Tüfekçi, Kitabevi Yay., 1994, II, 216-217.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞAHİTLİĞİN EDASI EMREDİLEN KONULAR

Şahitliğin gizlenmesiyle ilgili yasaklar, İslam hukukçularına göre, kul haklarında davacı tarafından talep edilmesi sonrasına yöneliktir. Buna göre kul haklarına ait konularda şahitlik yapmak farz-ı kifâyedir. Şahitlik yapılmasının istenmesi halinde ise farz-ı ayndır. Diğer yandan, şahitlik yapmanın, şahidin bedenine, malına, ailesine ve ırzına karşı herhangi bir zarara neden olmaması gerekir. Böyle bir tehlikenin varlığı halinde şahitlik vacip olmaz. Kur'an'da “katip ve şahit zarara uğratılmasın” buyrulmuştur. Şahadet lâfzı, müşahededden türemiştir. Çünkü şahit, müşahede ettiğini haber verir. Şahadet kavramı, hem tahammül-i şahadet, hem de edâ-yı şahadet için kullanılır. “şahitliği gizlemeyiniz” ayetindeki şahadetten murat, tahammül-i şahadettir. Bunun anlamı “bizzat gördüğünüz ve vakıf olduğunuz bir şeyi gizlemeyiniz, sizden istendiğinde hâkimin huzurunda şahitlik yapınız.” şeklindedir.⁷³

Dolayısıyla, bazı Şâfiî âlimlerin beyanına göre, henüz mahkemeye dava açılmadan veya dâva açıldığı halde kendisinin şahadeti davacı tarafından istenmeden şahit olmaya gelen kimsenin şahitliğine başvurulmaz. Bunun sebebi, bu durumda töhmet ihtimalinin olmasıdır. “Şehadet-i hisbe” ise bu durumdan müstesna tutulmuştur. Yani Allah haklarına ve kendisinde Allah Teâlâ'nın kesinleşmiş (müekked) hakkı bulunan bir şeyde dâvaya gerek olmaksızın şahitlik kabul edilir. “Müekked hak”tan maksat ise insanların rızalarından hukuki bakımdan etkilenmeyecek haktır; süt hakkı (hakk-ı radâ'), kısıstan af, dünyevî düşmanlığın devamı veya nihayet bulmuş olması gibi. Zina haddi, yol kesmek, hırsızlık, muhsan olmak, sefeh ve neseb hususlarındaki Allah hakkı müekked ve kul hakkına gâlip olduğu için bunlarda da şehadet-i hisbe geçelidir.⁷⁴

2. 1. Şahitliği Edanın Emredilmesi ve Delilleri

Daha önce ifade edildiği gibi yüce Allah şahitlik yapmayı yasal addederek özendirmiş ve kıymetini ulvi kılmıştır. Kur'an-ı Kerimde şahitlik yapmayı emir

⁷³ Bilmen, **Hukuk-i İslamiyye Kamusu**, VIII, 126-127.

⁷⁴ Bilmen, **Hukuk-i İslamiyye Kamusu**, VIII, 134.

buyururken ehemmiyetini telkin etmiştir. Şahitlik şüphesiz toplumun nizamı ve adaleti sağlayan vazgeçilmez araçlardan bir tanesidir. Böylece şahitlik toplumsal münasebetlerde ve hayatın içerisindeki nikâh, alım satım vb. hususlarda zorunlu bir araçtır. Bundan dolayı şahitlik İslâm hukukunda çok mühim bir konum teşkil eder. Diğer taraftan şahitliği, insanlar arasındaki haksızlık, çekişme, anlaşmazlıkları gidermek için yüce Allah tarafından meşru olarak kılınmıştır.

Fıkıh âlimleri Kitap’a, Sünnet’e ve İcma’ya göre şahitliğin tahammülü ve edası hakkında deliller getirmişlerdir.

2.1.1. Kitap

Bir ayette; “*Şahit olanlar davet edildiklerinde çekinmesinler*”⁷⁵ denilmektedir. Burada iki durum beraber ifade edilmektedir. Birisi; davet edildiklerinde tahammüle, diğeri “çekinmesinler” denilmesiyle de şahitliğin edasına vurgu yapılmaktadır.⁷⁶ Ayetin iniş nedeni hakkında şöyle söylenmiştir: Bir kişi bir mahalde insanlar içinde gezinip onları şahitlik yapmaya davet ettiğinde orada kimse ona icabet etmezdi. Bu olaya istinaden yüce Allah ayeti gönderdi.⁷⁷

Bu ayet şahitlik etmeyi gizleyenleri, men etmekte ve gizleyenlerin karşılığında alacağı cezayı bildirmektedir.

Tabiinden olan Rebi, “şahitliği gizli tutmayın” ifadesini şöyle açıklamıştır: “Kişinin kendinin anne babası ve yakınlarının lehine olmasa bile, bilgi sahibi olduğu şahitliği gizli tutması, şahitlik yapmaması ona helal olmaz.” Şahitliğin gizli tutulması, yerine getirilmemesi hususunda bazı müfessirler şunu söylemiştir: “Allah Teâlâ tanıklığı gizleme hususunda dile getirdiği korkutmaya denk daha başka bir konuda korkutmaya değinmemiştir. Zira Kur’an’daki ifade şöyledir: ‘O kişi, kalbi günahkâr kimsedir.’⁷⁸ Kişinin kalbinin günahkârlığından maksat onun kalbinin bir durumdan başka bir duruma geçmesi ya da günahkâr bir duruma dönmesidir.” Diğer yandan tanıklığı örtmek, bildiklerini gizlemek beden hareketiyle olmayıp düşünce ve kalple

⁷⁵ Bakara, 2/282.

⁷⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr el-Ensârî el-Hazrecî Şemsüddin Kurtubi, **el-Câmi’ li-Ahkâmî’l-Kur’ânî’l-Kerîm**, Riyad: thk. Hişam Semir el-Buhârî, Dâru Âlemi’l-Kütüb, 1423/2003, III, 398.

⁷⁷ Ebû İshak Ahmed b. Muhammed b. İbrahim Sa’lebî en-Nîsâbüri, **el-Keşf ve’l-Beyân**, thk. İmam Ebû Muhammed b. Aşur, Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, Beyrut: Darü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2002, II, 295.

⁷⁸ Bakara, 2/283.

işlenmiş bir suçtur. Bu nedenle şahitliği örten kişi için o, kalben günahkâr kimsedir ifadesi kullanılmıştır.⁷⁹

Bir başka ayette şöyle ifade edilmektedir: “*Şahitliği gizlemeyiniz. Her kim şahitliği gizliyorsa o kişinin kalbi günah yüklenmiş olur. Şüphesiz Allah yapıp ettiklerinizi bilir.*”⁸⁰ Zira şahitlik bir sorumluluk yüklenmek olup onu örtmek yüce Allah’ın buyruğuna muhalefet etmek olarak ifade edilmiştir.

Şahitliğin gerekli görülmesi durumunda, şahitliği gizlemek yasaklanmaktadır. Bir işin yasak kılınması durumunda şayet tek bir zıddı varsa o işin tersinin emredilmesi manasında olduğu anlaşılır. Zira yasağa riayet etmek, yasağın tersini yapmakla meydana gelir. Buna istinaden şahitliği bildirmek anlamına gelen eda etmek, yasak edilen işten uzak durmanın farz olduğu gibi farzdır. Bu sebeple vebal yani günah, olayı gerçekleştirmiş olan vasıtaya isnat edilir ve onun yeri kalptir. Şu nedenle mahalline isnat edilmesi tamamına isnat edilmesi durumundan daha güçlü bir kuvvetli anlatma şeklidir.⁸¹

Diğer bir delil ise, Talak suresi ikinci ayette yer alan şu ifadelerdir: “*Şahitlik yapmayı Allah hakkı için ifa edin.*” Bu ayette şahitliğin ifa edilmesi emredilmiş ve hakların muhafaza edilmesi, özenle himaye edilmesi söz konusu olduğu için “Allah için” denilerek yüce Allah şahitlik yapmayı kendine izafe buyurmuştur.⁸²

2.1.2. Sünnet

Fıkıh âlimleri şahitliği gizlememenin, yani onu tahammül ve edanın farz-ı kifaye olduğuna sünnetten birçok rivayeti delil olarak getirmişlerdir. Bunların başlıcaları şu rivayetlerdir:

Sahabeden Ubâde b. Samit şunu söylüyor: “*Allah’ın Resulü’ne şu konularda tabi olacağımızı bildirdik: Bize sevimli gelen ve gelmeyen konularda dinleyip tabi olmak, yönetime layık olanlara idare hususunda muhalefet etmemek ve Allah uğrunda kınayıcıların kınadığından çekinmeden her nerede olursak hakkı söyleyip yerine*

⁷⁹ Komisyon, **Kur'an Yolu Tefsiri**, I, 449-450.

⁸⁰ Bakara, 2/283.

⁸¹ Kurtubî, **el-Câmi**, III, 415; Ebu'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdris Karafî, **ez-Zehîra**, Beyrut: thk. Muhammed Haccî, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1994, X, 167.

⁸² İsmâil b. Ömer İbn Kesîr, **Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim**, Kahire: Mektebetü Dâri't-Türâs, 1980, II, 433.

getirmek.”⁸³ Bu rivayette hakikati ifade etmenin vacip olduğu anlaşılmaktadır. Tahammül ve edada hak olana şahitlik yapmak da hakkı zikretmektir.⁸⁴

Zeyd el-Cüheyânî naklettiğine göre Peygamberimiz (sas); “Size şahitlerin en faziletli olanı bildireyim mi? O da davet edilmeden şahitlik yapandır” buyurmuştur.⁸⁵ Şahitlerin en faziletlisi ifadesiyle Peygamberimizin maksadı, başkalarının hakkında bilgi sahibi olamadığı bir tanıklığı ifa eden ve hakkın kendisine ait olduğu şahsa bildiren, şahitlikten kaçınmayan kimsedir. Davet edilmeden şahitlik yapmayı ayıplayan hadisler de bulunmaktadır.⁸⁶ Bunların, yüce Allah hakkındaki meseleler ya da yalan tanıklıkla ilgili olduğu söylenmiştir.⁸⁷

2.1.3. İcmâ

Fıkıh bilginleri, bilhassa tahammülün tahakkukunun ardından şahitliğin edasının farz olması hakkında icmâ halindedirler. Ancak şehadet vazifesi fertlere nazaran bazı hâdiselerde farz-ı ayn, bazı hadiseler hakkında ise farz-ı kifayedir. Zira şahitliği ifa etmek mal ve canları muhafaza eden, hakların yitip gitmesine müsaade etmeyen elzem bir fiildir. Şahitliğin faydası bütün fertlere dönük olup şehadette bulunmak insanların böyle faydalı konularda birlikte davranıp yardımlaşması manasına gelir.⁸⁸

2.1.4. Değerlendirme

Bir hakkın açığa çıkarılması söz konusu olduğunda şahit yerine geçebilecek diğer şahitler veya deliller ortada yoksa, kişinin mahkemeye giderek açıklamada bulunması gerekir.⁸⁹ Bu durum şahitliğin farz-ı kifaye olması sebebiyledir. Şu da unutulmamalıdır ki şahitlik yapacak başka bir kimse olmadığı için, şahitlik yapmak kişiye terettüp etmiş ve yerine getirmesi gereken bir sorumluluktur. Öyle ki her hangi bir olayda iki şahitten başka, şahitliğin gerçekleşmesi ve hakların sahibini bulması için, başka bir kimse olmadığı takdirde, bu iki kişinin şahitliği üstlenmesi ve şahitliği eda

⁸³ Buhârî, Ahkâm, 43.

⁸⁴ İbn Battâl Ebu'l-Hasen Ali b. Halef b. Abdîmelik el-Bekrî el-Kurtubî, **Şerhu Sahîhi'l-Buhârî Libni Battâl**, Riyad: 2. bs., thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrahim, Mektebetü'r-Rüşd, 2003, VIII, 275.

⁸⁵ Müslim, Akziye, 9.

⁸⁶ Buhârî, Eymân, 27; Şehâdat, 9; Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 210-215.

⁸⁷ Ömer Şâkir Abdullah Kübeysî, **Ahkâmu'l-Kitmân fi's-Şer'ati'l-İslâmiyye**, Beyrut: Müessesetü'r-Reyyân, 2012, s. 452.

⁸⁸ Bilmen, **Hukuk-i İslamiyye Kamusu**, VIII, 124.

⁸⁹ Şirbini, **Muğni'l-Muhtâc**, IV, 450; İbn Abidin, **Reddü'l-Muhtâr**, IV, 386.

etmeleri zorunludur. Hakların sahiplerini bulması amacıyla yazılması da ayrı bir konudur. Eğer şahit olan kişiden başka söz konusu durumu yazı ile kayda geçecek başka bir şahıs yoksa, şahidin aynı zamanda yazması da gereklidir.⁹⁰

Şahitlerin çok sayıda olması halinde, bazılarının şahitlikten çekinmeleriyle üzerlerine bir vebal kalır mı? Konuyla ilgili iki düşünce yer almaktadır. Bunlardan ilkinde göre, Bakara suresinin 282. ayetinde “*Şahitler davet edildiklerinde çekinmesinler.*” ifadesi şahitlikten kaçmalarını yasak kılınmıştır. Diğer yorum ise başka şahitler varsa kendilerine bir yükümlülük olmadığı ifade edilmiştir. Şu da var ki şayet kişi hakkın yiteceğinden korkarsa şahitliğe davet edilmeden şahitlikte bulunması gereklidir. Had suçlarında ise şahit, şahitliği örtme konusunda serbesttir.⁹¹ Burada mezhepler şahitliğin örtülmesinin uygun olacağı konusunda görüş birliği içindedirler.⁹² Had gerektiren bir suç işleyen kişinin bu işi sürekli olmayarak, bir defa yapıp pişman olmuşsa şahitliği gizlemek, yani eda edilmemesi daha faziletli görülmüştür. Nitekim üçüncü bölümde üzerinde ayrıntılı olarak durulacaktır.

Özetlemek gerekirse Fukaha yukarıdaki ayetlerden yola çıkarak; özellikle kul haklarını ilgilendiren durumlarda ve boşama, zıhar gibi Allah haklarında, kişinin bildiği şahitliği eda etmesinin farz olduğu görüşüne varmışlardır. Ancak şahitliğin Allah hakları açısından nasslarda farklı değerlendirildiğini görüyoruz. Ayrıca Maiz olayında olduğu gibi, Hz. Peygamber (a.s.) ve Ashab-ı Kiram'ın, bu tür suçlarla ilgili ikrarda bulunanları ikrardan vazgeçirme yönündeki telkinleri de setrin daha iyi olduğu hususunda delil kabul edilmiştir. Ancak eğer suçuna şahit olunan kişi fısıyla iştirar etmiş ve suç işlemeyi adet haline getirmişse, onun hakkında şehâdette bulunmanın kötülükleri önlemek açısından gerekli olduğu da ifade edilmiştir.⁹³ Nitekim ileride bu konu üzerinde biraz daha ayrıntılı durulacaktır.

Şahitliği eda edip de kendisine bir zarar dokunacaksa şahidin şahitlik yapması vacip olmaz.⁹⁴ Zira Bakara suresinin ilgili ayetinde, şahit olana bir eza verilmesin, ayetine istinaden hükmedilmiştir.

⁹⁰ Yıldız, **İslam Yargılama Hukukunda Şahitlik**, s. 51.

⁹¹ Delil alınan hadisler: "Kim bir Müslümanın aybını örterse Allah da onun dünya ve ahirette aybını örter" Ebu Davud, "Edeb" 68; "Elbisenle onu örtseydin senin için daha iyi olurdu." Ebu Davud, "Hudud" 6.

⁹² Şirbini, **Muğni'l-Muhtac**, VI, 599, 600.

⁹³ Sahip Beroje, **Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından İslâm İspat Hukuku**, Ankara: Fecr Yayınevi, 2007, 198-199.

⁹⁴ Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed İbn. Kudame, **el-Muğni**, Mekke: Dâru'l-Fikr, 1412/1992, IX, 158.

2.2. Şahitliği Gizlemenin Yasak Olduğu Konular

Şahitliği gizlemenin nehyedildiği konular temelde kul haklarıyla ilgili olan hususlardır. Ceza alanında ise kısas gerektiren suçların bu kapsamda olduğu görülmektedir. Burada önce kul haklarıyla ilgili olarak akitlerde ayıp ve kusurların gizlenmesi hususu üzerinde ana hatlarıyla durulacak, ardından kısas meselelerinde şahitliği gizleme hususuna değinilecektir.

2.2.1. Akitlerde Ayıbın Gizlenmesi

Ayıp ve kusurların gizlenmesi esasen hukuki ve hususi manasıyla şahitliğin gizlenmesi konusuna dahil sayılmaz. Ancak genel anlamda görülen ve bilinen bir hususun örtülmesi addedileceği itibariyle burada ele alınıp izah edilmesi faydadan hali olmayacaktır.

Ayıp; sözlük olarak noksanlık, kusur, utanılacak söz ve hareket manalarına gelip İslâm'da borçlar kanununda akde söz konusu olan malların şahıslar üzerindeki değer ve pahasını eksiltene, düşüklük ve kusur demektir. Mecelle kaidesine göre ehli ve erbabı arasında malın ederine eksiklik getiren kusur, sözleşmesi bakımından akde konu olan faydalanmanın tümünden fevt ya da bozuk olmasına neden olan şey manasında kullanılmaktadır. Hanefî âlimler ayıbı tarif ederken kıymet eksilmesini kayda alıp objektif olarak değerlendirirken, Şafîî âlimler ise tarafın akitten beklediği amacı engelleyen noksanlık olarak sübjektif değerlendirmektedir.⁹⁵

Akitlerde rıza esas olduğundan akit yapılırken tarafların biri ya da her ikisinin rızasını ortadan kaldıran eksiklikler olan hile, hata ve ikrah şeklinde olabilmektedir. Bu durumlar akdin ya hiç oluşmamış olması ya da mağdur tarafın bu akdi iptal etme hakkı doğmaktadır. Akdin konusunu oluşturan hizmet ve malda oluşan kusurlar iki merhalelidir. Mallarda akit esnasında veya akitten önce var olan kusurlara ve akitten sonra oluşan kusur oluşabilir. Elzem olan ayıbın ne zaman oluştuğu değil, hangi süreden beri var olduğu mevzudur.⁹⁶

İslâm'da borçlar hususunda esas kurallardan biri akit yapılırken tarafların rızasıdır. Birbirlerine zarar vermemeleri, haksızlık yapmamaları ve akit yaptıkları şeylerde bulunan kusurları ya da ayıpları gizleyip örtmemeleridir. Bazen akitlerde

⁹⁵ Fetullah Yılmaz, **Fıkhi Açıdan Fiyatı Etkileyen Faktörler**, Ankara: İlahiyat Yay., 2016, s. 214-216.

⁹⁶ Yılmaz, **Fıkhi Açıdan Fiyatı Etkileyen Faktörler**, s. 219.

taraflar Allah'ın huzuruna çıkıp hesap vereceğini bile bile kul haklarını ihlal etme günahı ile akde konu olan şeylerin kusur, ayıp ve eksikliklerini gizlemiş ya da akde konu olan malda tarafların farkına olmadığı daha önceki bir ayıp meydana çıkabilir. İslâm hukukçuları tarafından bunlar için önlem alınmıştır. Şayet ayıp, akitten önce mevcutsa ve bu ayıbı akitten sonra öğrenmişse zarara uğrayan taraf akdin gerçekleşmesi hususunda seçimde serbesttir. Kusura rıza gösterirse akitte bir indirim isteyemez. Fakat ayıba rıza göstermezse akitten vazgeçip verilenleri karşılıklı olarak iade ederler. Şayet ayıp biliniyor ve bu da gizleniyorsa zarar görenin hem akdi bozma hususunda serbestliği hem de kandırılma nedeniyle akdi bozma hakkına sahiptir. İki halde de vuku bulan zararın giderilmesi kuralınca mağdurun baştan bilmediği bir ayıba razı olmadığı yani akit esnasında malın ayıptan uzak olmasına tarafların rızasının esas alınması esasına göredir.⁹⁷

Mallardaki ayıp ve kusurlar toplulukların ölçütlerine bağlı olup örfi kabul edilir. İslâm hukuk âlimlerine göre bu ayıplar topluma göre farklılıklar arz edebilir. Akde konu olan hayvan, satın alınan ev, tarla, arsa, arazi, kitap, kira, işçi vs. hususlardaki arızı durumlar akitten arzu edilen faydayı azalttığı veya ortadan kaldırdığı için bu akitlerde zarar gören tarafa akdi feshetme seçeneği verilmiştir. Fakat akdi yok sayma seçeneği ne zaman ve hangi şartlarda son bulacağı akitlerin çeşidine göre farklılık arz edebilir. Örneğin, alım satım sözleşmesinde malı alacak olan maldaki ayıbı bilip razı olduğu halde malı almış ve kullanmışsa, malda değişiklikler meydana gelmişse maldaki zararı izale etme, malın geri verilmesi imkânı kalmamışsa müşterinin akdi feshetme hakkı kalmaz. Hakkı karşılığında zararı giderilme yoluna gidilebilir.⁹⁸

Malların eksiksiz, ayıp olmaması esas olup kusur arızı sıfat olduğundan ispat etme yükümlülüğü kusurun var olduğunu iddia edenindir. Akde ait olan hususların ne zamandan beri var olduğu, ayıp kabul edilip edilmeyeceği hususunda anlaşmazlık olursa İslâm Hukuku'nda ispat kuralları ve mahkeme usullerince tespit edilir. Özel şahıs veya uzman kişilerce tespit edilebilecek kusurları şahit, bilirkişi, veteriner, doktor, biyolog, veteriner, mühendis, yalnız kadınların şahitliğince tespit edilme yoluna gidilir.⁹⁹

⁹⁷ Yılmaz, **Fıkhi Açıdan Fiyatı Etkileyen Faktörler**, s. 220.

⁹⁸ Yılmaz, **Fıkhi Açıdan Fiyatı Etkileyen Faktörler**, s. 221.

⁹⁹ Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl Serahsî, **el-Mebsût**, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1993, XIII, 91 vd.; Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid**, Kahire: 1975, II, 192 vd.

2.2.2. Kısas Gerektiren Suçlar Açısından Gizleme

Hayat ve bedenın korunması diğerk haklara göre önceliklidir. Kişin hayatta kalma hakkı tam olarak sağlanmadan diğerk maslahatların ayakta tutulması oldukça zordur. Bu açıdan bakıldığında İslâm, kişinin hayatta kalma hakkını en temel hak olarak görerek, kişinin yaşamını sürdürebilmesi hakkını kesin bir dille emreder.

Bu yüzden ki gerek kaynaklar gerekse pratik hayatta görülen uygulamalarda kısas gerektiren suçların açığa çıkarılmaması doğrultusunda herhangi bir dini metin ya da bir içtihat yoktur. Tam tersine Hz. Ali'nin tabiriyle “suçsuz bir kimsenin kanının dökülmemesi”¹⁰⁰ temel bir ilke olduğundan, bu suçu işleyenlerin ortaya çıkarılmasının zorunluluğu yönünde açık ve kesin deliller bulunmaktadır. "Kasame" kurumunun meşru kılması bunun somut bir göstergesidir.¹⁰¹

Esas itibariyle kasame müessesesinin işletilmesi, ölen kimsenin velilerinin şikâyetine ve olayı takip etmelerine bağlıdır. Öldürülen kimsenin yakınları katil hakkında davacı olmazlarsa veya herhangi bir kimse davacı olmamışsa, devlet mekanizmasının olaya bizzat müdahale etme ve olayı aydınlığa kavuşturma sorumluluğu vardır. Bu yüzden öldürülen bir kimsenin velisi olmadığı takdirde, yaşama hakkının göz ardı edilmesi söz konusu değildir. Bu kişiyi öldüren katili, devletin affetme yetkisi de bulunmamaktadır. Devlet idaresini elinde bulunduran kişinin böylesi sahipsiz bir maktulün katiline kısas uygulaması, Malikî mezhebinde zorunlu görülmüştür.¹⁰² Konunun son derece önemli olmasının bilincinde olan Hz. Ömer bizzat, sahibi olmayan ve yol ortasında ölü olarak bulunan bir gencin katilini bulmak amacıyla bir yılı aşkın bir tahkikat ve takibat yapmıştır.¹⁰³

Devlet idaresini elinde bulunduran kişi (veliyü'l-emr), devletinde vuku bulan olaylardan öncelikli olarak sorumlu kabul edilir. O, bir cinayetin faili meçhul olması durumunda gerek kamu yönetimindeki kusuru, gerekse yaşam hakkının korunması yönündeki ihmalinden dolayı sorumludur. Dolayısıyla bir yerleşim yerinde veya kişiye özel olmayan kamu arazisi vb. yerlerde öldürülmüş bulunan bir kişinin sorumluluğu

¹⁰⁰ Abdürrezzak. El-Musannef. X/36.

¹⁰¹ Kasame; bir cinayet olduğunda, katilin belli olmaması halinde tekrar tekrar yemin etmektir. Geniş bilgi için Erdoğan, Mehmet, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Ensar Yay., 2013, s. 293.

¹⁰² Ahmed b. Yahyâ Venşerisi, **el-Mi'yarü'l Mu'rib**, Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1981, II, 287-288.

¹⁰³ İbn Kayyim el-Cevziye, **et-Turuku'l-Hükmiyye**, 1408/1988, s. 37-38.

devlete aittir. Hal böyle olunca devlet, bu durumdaki kişinin diyetini velilerine ödemekle mükelleftir.¹⁰⁴

Kıyasın uygulanması gereken suçları, belirtilen temel ilkeler çerçevesinde önemseyen İslâm hukukçuları bu alana giren suçların mahkemeye taşınmasını ve bunun gizlenmemesini vacip görmüşler; farklı bir anlatımla bu tür bir vakıanın gizlenmesini caiz görmemişlerdir. Bu yüzden başkasının bedeninin dokunulmazlığına veya mülkiyetinin zarar görmesine dair bir suç işleyen, cezai ehliyet sahibi bir kişinin söz konusu suçunu kendiliğinden söylemesi ve itiraf etmesi gerekledir. Böyle bir ikrar ve itirafa bulunan kişinin bu sözünden daha sonra dönmesine ise itibar olunmaz. Kişinin itiraf ve ikrarından dönmesinin hukuksal bir sonuç gerektirmesi, sadece zina ve hırsızlık gibi suçlarda mümkün olabilir. Hırsızlık yaptığını söyleyen kişi bu sözünden dönmesi durumunda had düşse bile bu kişi, çalınan malı ödemek zorundadır. Burada şunu da ifade etmek gerekir ki, kıyasla ilgili suçların gizlenmesi mümkün olmakla birlikte, cezayı asgari düzeye indiren diğer sebeplerin yanı sıra, diğer yandan af ve barış alternatifi de sunulmuştur.¹⁰⁵

Buraya kadar anlatılanları özetlemek gerekirse, kişinin hayatta kalma hakkı, diğer haklarının tamamından kişinin yararlanabilmesi için öncelikli ve temel bir haktır. Bu yüzden kişinin hayatta kalmasına yönelik her türlü eylemler, kişinin sahip olduğu diğer tüm haklara yönelik bir müdahale anlamına gelmektedir. Zira yaşamını yitiren kişi, geri kalan hakların tamamından mahrum olmaktadır. İnsan, bedensel bütünlüğünü oluşturan organlarında oluşabilecek her hangi bir eksiklik ve kayıp sonucunda, yaşamı zorlaşmakta; yaşam hakkını tam olarak elinde bulundurması engellenmiş olmakta, kimi zaman yaşaması anlamsız bir hale gelip çekilmez bir hal almakta, sonuç olarak insanın özünü oluşturan ruhun bedenden ayrılması ile hayatı sona ermektedir. Devletin varlığı, bireylerin tek tek varlığına bağlı olduğu düşünülürse, bireyin yaşam hakkını muhafaza etmesi aynı zamanda devletin kendini muhafaza etmesi anlamına da gelmektedir.¹⁰⁶

Sonuç olarak kısas gerektiren ve hayat hakkına yönelik suçların gizlenmesi birtakım zararları beraberinde getirmekte ve bu anlamda şahitliğin gizlenmesi caiz görülmemektedir.

¹⁰⁴ Bilmen, **Hukuk-i İslamiye Kamusu**, III, 160.

¹⁰⁵ Şamil Dağcı, **İslam Ceza Hukukunda Müessir Fiiller**, Ankara: D.İ.B. Yay., 2002, s. 123-125; Mustafa Cevat Akşit, **İslam Ceza Hukuku**, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1976, s. 120-121.

¹⁰⁶ Dağcı, **İslam Ceza Hukukunda Müessir Fiiller**, s. 3, 60.

2.3. Şahitliği Edanın Hikmetleri

Kur'an'da tanık tutmak, müşahitlik etmek, tanık bulundurmak¹⁰⁷ anlamındaki ifadeler şahitliğin bir ispat vasıtası olduğu anlamına gelmektedir. Nitekim bu hususa değinilmişti.

*“Ey müminler! Allah için hakkı ayakta tutan, adil bir şekilde tanıklık yapan kişilerden olun. Bir topluma olan nefretiniz, sakın ola sizi adil olmayan bir harekete sevk etmesin. Adalet sahibi kişiler olun; bu ise Allah’a karşı uygun olan davranıştır. Allaha karşı takvalı olun. Muhakkak ki Allah’ın yaptıklarınızdan haberi vardır.”*¹⁰⁸

Bir vak’aya şahit olan kişi, bu durumu gerekli merciler nezdinde ifade ettiğinde, o şahsa şahit denilir. İslâmiyet’te bu son derece önemlidir. Zira davaların tespitinde şahitlik en önemli ispat aracıdır. Konuyla ilgili bir ayet şu şekildedir:

*“Bir de tanıklığı gizlemeyin. Her kim tanıklığı gizlerse muhakkak o günahkâr biridir. Allah yaptığınızı muhakkak bilir.”*¹⁰⁹

Kişisel boyutta ve toplumda birliği, huzuru, düzeni koruyan ve hakka münasip bir surette hareket etmeyi yerine getiren ahlaki değer manasında kullanılan adalet, toplumsal olarak bir arada yaşamayı sağlayan en önemli bir dengeleme ölçütü ve garantisidir. Bundan dolayı yüce Allah inananlara âdil bir şekilde tanıklık yapmalarının gerekli olduğunu bildirmiştir. Kur'an'ın temel amaçlarından biri de adalet kuralına dayanan ve yargıya olan güvenin olduğu bir toplumsal düzen oluşturmaktır. Kur'an-ı Kerim’de adalet hakkında birçok ayet vardır.¹¹⁰ İlgili ayetlerde inananlara, hasım olan topluluklara karşı bile âdil bir şekilde davranmanın emredilme ve bu hareketin Allah’a karşı sakınma değeriyle (takvâ) ilintili olması oldukça dikkat çekicidir.¹¹¹

İnsanların hakkının meydana çıkmasını sağlayan şahitlik “beyyine” terimiyle ifade edilmektedir. Bunun sebebi, gizliliği ve kapalı durumu ortadan kaldırıp hakikati açıklığa kavuşturması nedeniyledir. Şahitlik yardımıyla birtakım hakların reddedilmesinin önüne geçilmekle, bu hakların sahiplerine iade vazifesi ifa edilmiş olmaktadır. Kur'an'da alışveriş, borç muamelesi gerçekleştirirken şahit edinilmesini emreden bir ayette şöyle buyrulmuştur:

---

¹⁰⁷ Bakara, 2/282; Nisâ, 4/6.

¹⁰⁸ Maide, 5/8.

¹⁰⁹ Bakara, 2/283

¹¹⁰ Nisâ, 4/58; A'râf, 7/159, 181; Nahl, 16/90

¹¹¹ Komisyon, **Kur'an Yolu Tefsiri**, II, 229.

“Ey müminler belirli bir zaman için kişilerle borçlandığınızda bunu kayda alın. İçinizde yazıcı olan, adaletli bir şekilde onu kayıt altına alsın. Yazan, Allah’ın ona öğrettiği biçimde doğru yazsın. Borçlu olan kişi de onu yazdırsın, Rabbinden gerektiği gibi sakınarak hepsini tam olarak yazdırsın. Şayet borçlu olan bilgili değilse ya da bu konuda zayıfsa veya onu yazdıracak durumda değilse, onun hamisi adil bir şekilde kayıt tutsun. Bu muamelede şahit olmalarında emin olduğunuz iki erkek, iki erkek yoksa, biri erkek iki kadını şahit edinin. Böyle yapılması kadınlardan biri unutursa diğer kadın ona hatırlatması nedeniyledir. Şahit olanlar şahitliğe davet edildiklerinde geri durmasınlar. Az veya çok olsun borç kaydını miadına varıncaya kadar yazmaktan üşenmeyin. Böyle yapmanız Allah nazarında adil olmaya daha elverişlidir. Fakat birbirinizle o anda yaptığınız alışveriş peşinen bir alım satım olacaksa bunu yazmadığınız takdirde size bir beis yoktur. Alım satım yaptığınızda yine şahit edinin. Yazan kişiye de şahit olan kişiye de bir zarar vermeyin. Şayet bunun tersini yaptığınız takdirde sizin üzerinize günah bir durum olur. Allah’a gerektiği gibi takvalı olun. Allah size bunları belletiyor. O her iş gerektiği gibi bilendir.”¹¹²

Yukarıdaki ayetin devamında şahitlik yapmayı örtüp de gizleyen kişinin günahkâr olduğu bildirilerek şöyle buyurulmaktadır: *“Şahitlik yapmayı gizlemeyin (bildiğiniz şeyleri örtmeyin). Her kim şahitliği örttüğü takdirde bilmelidir ki onun kalbi günahkâr olur. Allah yaptığınızı elbette bilmektedir.”¹¹³*

Konuyla alakalı bir başka ayette yüce Allah şöyle ifade buyuruyor:

“Yetim olanları sınavın. Bulûğa eriştikleri zaman, rüşte erdiklerini anlarsanız, metâlarını onlara verin. Büyüdükleri zaman aslında kendilerinin olan mallarını alacak olduklarından dolayı müsrif davranarak acele edip mallarını iç etmeyin. Hâmisi olan kişiler zenginlerse yetim olanın malından almaya gerek duymasın. Velisi fakirse dine ve akla uygun olarak, hizmet ettiği oranda yetimin malından alsın. Onların mallarını sahiplerine verdiğinizde orada şahit edinin. Hesapları görücü olacak olan Allah kâfidir.”¹¹⁴

Şahit tutmakla ilgili olarak tezimizin ana konusunu oluşturan şahitliği gizlemek veya örtmekle ilgili bir ayette ise şöyle denmektedir:

---

¹¹² Bakara, 2/282.

¹¹³ Bakara, 2/283.

¹¹⁴ Nisâ, 4/6.

*“Ey müminler, içinizden birinin ölüm vakti gelmesi yaklaştığında, vasiyet anında adil olarak aranızda iki âdil kişi şahit edinin. Yolculukta olup ölüm başa geldiği takdirde, sizden başka iki kişi şahitlik yapar. Şüphede olursanız, o şahitleri namazın ardından yanınızda tutarsınız ve ‘Allah için yakınınız olsa bile hiçbir menfaate karşılık şahitliği eğmeyiz. Allah adına şahitliği gizlemeden yaparız. Şahitliği gizlersek, muhakkak ki günah işleyenlerden sayılırız!’ diye ant içerler.”*¹¹⁵

Nikâh bahsinde boşanmalarla ilgili şahitlik hususunda Kuran’da şöyle bir ayet vardır. *“Boşanmış olan kadınlar iddet sürelerinin sonuna yaklaştığında, onları ya güzel bir tutumla barındırın veya kendilerinden güzel bir şekilde ayrılın. Sizden iki adalet sahibi kişiyi şahit edinin. Bu şahitliği Allah rızası için doğru hareket ederek yerine getirin. Böylece bu muameleyle Allah ve ahiret gününe iman edenlere nasihat edilmektedir.”*¹¹⁶

Yüce Allah şahitliği dosdoğru yapan kimseleri fazilet sahibi olarak niteleyerek, *“O kimseler, yaptığı şahitliği tam olarak yapanlardır.”*¹¹⁷ buyurmaktadır. Yine adaletin sağlanması için şahitliğin ehemmiyetine dikkat çekmekte ve hiç kimseye iltimas etmeden şahitlik yapmayı tembih etmektedir: *“Ey müminler! Kendi şahsınız, ebeveyniniz aleyhine olsa bile Allah adına şahitliği yerine getirerek, adaleti gereği gibi önem vererek kaim eden kişiler olun. Adına şahitlik yaptığınız kişiler zengin veya fakir olsalar bile şahitliği eğmeyin. Muhakkak ki Allah ikisine sizden daha yakındır. Allah’a karşı takvalı kimseler olun. Elbette ki Allah yapıp ettiklerinizi bilir.”*¹¹⁸

Şahitliğe büyük önem atfeden ve nasıl yapılması gerektiğini ifade eden bir ayet ise şöyledir:

*“Ey müminler! Allah’ın rızası için adaleti özenle yerine getirin, adil bir şekilde tanıklık yapan kişiler olun. Bir camiaya olan nefretiniz sizi adil olmayan bir duruma sevk etmesin. Bu durum Allaha için takvalı olmaya daha uygundur. Allaha karşı takvalı olun. Allah yapmış olduklarınızı en iyi bilendir.”*¹¹⁹

Şahitlik toplum içi ilişkilerde, nikâh, alışveriş gibi birçok alanında mecburi bir araçtır. Bundan dolayı şahitlik konusu hukuki anlamda çok önemli bir yere sahiptir.

---

¹¹⁵ Maide, 5/106.

¹¹⁶ Talak, 65/2.

¹¹⁷ Mearic, 70/33.

¹¹⁸ Nisa, 4/135.

¹¹⁹ Maide, 5/8.

Diğer taraftan şahitlik bahsini yüce Allah insanlar arası anlaşmazlık, çekişmeler ve adaletsizliği bertaraf etmek için uygun ve gerekli görmüştür.

Şahitliğin en temel amacı, dinin temel maksatlarından (mekasid-ı şeria) olan mal, can, akıl, namus ve dinin korunmasını sağlamaktır. Anlaşmazlıklar, hakları inkâr etme, düşmanlık, yalancılık gibi hallerde bu korunması gerekli beş hususu muhafaza etmede şahitliğin ne kadar önemli olduğu açıktır. Bu bahsedilen hususlarda olumsuz bir durum yaşandığında kişiler mahkemeye müracaat etmekte, yargı vasıtasıyla insanlar haklarını elde etmek istediğinde şahitlik en önemli bir vasıta olmaktadır. Şahitlik sayesinde, maksat yerine gelmekte ve dinin korunmasını emrettiği temel maksatlar sağlanmış olmaktadır. Bir başka deyişle “vasıtalar, maksadın hükmünü alırlar” kaidesince, şahitlik dinin temel maksatlarına hizmet etmekle önemli bir görevi icra etmiş olur. İslam hukukçuları bu konuda “Vasıtalar maksadın hükmünü alır. Vacibi tamamlayan şey de yine vaciptir.” demektedir.¹²⁰

Özellikle kişi haklarının ortadan kalkması söz konusu olduğu zaman olaya şahit olanların gördüklerini, duyduklarını saklamaları, gizlemeleri uygun görülmemiştir. Nitekim bunların ayrıntılarına ileride değinilecektir.

Şahitlik ile hedeflenen gayeleri bir tafsilatlı olarak şu şekilde sıralamak mümkündür:

2.3.1. Can, Nesep ve Namusu Muhafaza Etmek

Ayetler; Allah’ın adalet sahibi olan şahısların tanıklığını onayladığını, kalbinde fesatlık olanların tanıklığının kabul edilmemesi gerektiğini bildirmiştir. Birisine zina suçu isnat edip kazf (iftira) suçu işleyen günahkârdır ve bu durum kişinin şahitlik yapmasına engel teşkil eder. Söz konusu hüküm Yüce Allah’ın buyruğuyla sabittir: *“Ehl-i namus olan bir kadına zina suçunu isnat eden bir kişi, bu durumun gerçekleştiğine dair dört tane şahit getiremez ise ona seksen değnek vurun, o kişilerin tanıklığını da asla kabul etmeyin! O kişiler günahkâr olanların tam da kendisidir.”*¹²¹

Bu durumda Yüce Allah iftira suçunda bulunan şahsın şahitliğinin hiçbir şekilde kabul edilmeyeceğini hükme bağlamıştır. Dört mezhebin bu husustaki ictihadı da böyledir. Fakat iftira suçunu işleyen kişinin tanıklığının had cezası uygulanmadan daha

¹²⁰ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Fetullah Yılmaz, **İslam Hukukunda Vesâil-Makasit İlişkisi**, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s. 118-140.

¹²¹ Nûr, 24/4.

önce mi yoksa uygulandıktan daha sonra mı reddedileceğiyle ilgili olarak âlimler arasında ihtilaf vardır. Hanbelî ve Şafî âlimlere göre iftira suçunu yaptığı andan itibaren tanıklığı düşer. Geçmişte yaptığı şahitliklerle ilgili bir işlem yapılmaz. Maliki ve Hanefî âlimlere göre ise bu durumda olan bir kişinin had cezası tatbik edildikten sonra, şahitlik yapma yetkisi düşer. Bir başka deyişle, şahitlikten men edilmesinin başlangıcı iftira eylemini gerçekleştirdiği an değil, iftiradan dolayı kendisine ceza verilmesinden itibaren dir.¹²²

Yüce Allah şahitlik yapmayı, insanların can, namus ve neseplerine ilişkin bir hak ihlaline maruz kalmamaları için meşru görmüştür. Detaylarına çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde yer vereceğimiz Hz. Ayşe'nin zina ile itham edilmesi olayı gibi Hz. Peygamber zamanında bir takım iftira olayları yaşanmıştır. Olayla ilgili Allah Elçisi: *“Yalnızca öne sürdükleri savdan dolayı kişilere arzu ettikleri verilseydi bazı kişiler diğerlerinin kanını ve malını iddiada bulunurdu. Fakat iddiada bulunan delilini sunması, reddeden kişinin de yemin etmesi lazımdır.”*¹²³

İlgili hadis-i şerif İslâm kurallarının en önemlilerindendir. Rivayette, kişinin söylediği şey hususundaki söyleminin yalnızca iddiada bulunmasıyla kabul göremeyeceği, tam tersine bir kanıtın ya da dava edilen şahsın onayının gerekli olduğunu anlatmıştır. Peygamberimizin şahsın yalnızca iddiada bulunması nedeniyle istediğini elde edemeyecek olmasının gereğini beyan etmiştir. Zira bir kişinin iddiada bulunmuş olduğu şey kendisine verilseydi bazı şahıslar bazılarının malını, kanını dileycek ve bunu mubah görecektlerdi. Bu sayede davalı olan şahsın kanını ve malını muhafaza etmesi imkân dâhilinde görülmeyecekti.

2.3.2. Hakları Tesis Emek ve Ziyarı Önlemek

Tanıklık; hak olanı haksızlık ve eziyetten ayrı tutmayı sağlayan kıstaslardan biridir. Böylece tanıklık doğru olan sav ve şikâyetleri yalan olanlarından tefrik etmeyi sağlar. Şahısların kişilere yalan isnat etmeleri, haklarını gasp etmeleri, birbirleriyle olan bazı işlemlerde yaptıkları haksız fiiller, tanıklığın ne de çok önemli bir gereksinim olduğunu gözler önüne serilmektedir.¹²⁴

¹²² Ebû Zehra, **İslam Hukukunda Suç ve Ceza**, II, 104-105.

¹²³ Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn b. Ali Beyhaki, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, Beyrut: Meclisü Dâirati'l-Meârifî'n-Nizâmiyye el-Kâineti fi'l-Hind bi Beldeti Haydarâbâd, h.1344/1925 , X, 252.

¹²⁴ Bakara, 2/282.

Hakların yitmemesi, kişilerin birbirinin haklarını reddetmemeleri için kendi aralarındaki işlemlerde tanık bulundurmalarını istemiştir. Yargıç huzurunda olan bir davada yargıç bir karara varamayacak olursa hakikati şahitlerden başka kimse ortaya çıkaramaz. Bu durumlara dair Kadı Şureyh'in şu sözü nakledilmiştir: “Bir davada hükümde bulunmak ateşten kordur. O zaman sen ateşin korunu iki tanıkla şahsından uzak kıl! Anlaşmazlık yalnızca bir hastalıktır, tanıklarsa o hastalığa bir devadır. O zaman sen de devayı bu hastalığa dökerek onu iyileştir...”¹²⁵ Bu sayede tanıklık, hakikati, doğru olanı yargı huzurunda sunarak şahitliğin, terazide ağır bastığını temin eden bir vasıta olur.

2.3.3. Adaleti Tesis Etmek, Zulmü Nihayete Erdirmek

Şüphesiz ki şahitlik, insanların şahıslara eziyet etmelerini önleyen, haksızlığa uğrayanların haklarını elde edip kendilerine iade etmeye faydası olan ve haksızlık eden kişilere mahkemenin gerekli yaptırımını uygulamasına vesile olan çok önemli bir vasıta. Şahitlik olmasaydı haklar büyük ölçüde yok olurdu. Tanıklık yapmak zulme uğrayanlara adaleti temin etmek, zulmedenleri de zulümden vazgeçirmek ve toplum içerisinde zuhur eden anlaşmazlıkları neticelendirmekte çok önemli vasıtasıdır. Zira insan nerede ve hangi zamanda yaşarsa yaşasın; ilim, bilim, kültür, medeniyette ne kadar ileri bir seviyeye gelire gelsin; kavga, çekişmeler ve anlaşmazlıklardan kurtulamaz.¹²⁶

Şahitlik toplumda adaleti tesis edip genişletmeye ve zulme uğramayı engelleyip haksızlığı bitirmeye katkı sağlar. Zulüm yapanların, mahkemenin şahitlik sayesinde kendilerini durdurup gerekli yaptırımların uygulanacağını bildiğinde, haksızlığa uğrayanın bir kanıtı olmasa da tanıkların şahitliği vasıtasıyla cezalandırılmasıyla toplumun huzurunda rüsvay olmaktan çekinir. Peygamberimiz şu şekilde beyanda bulunmuştur: “*Şahit olanların en faziletlisini sizlere bildireyim mi? Kendisi davet edilmeden tanıklık yapandır.*”¹²⁷ Kişilere verilen eziyetin engelleneceği, hakkı elde etmedeki ehemmiyeti dolayısıyla Peygamberimiz tanıkların böyle olanlarının daha faydalı olacağını söylemiştir. Bir şahsa ait olan bir hak hususunda şahit olan lakin o

¹²⁵ İbn Kudame, **el-Mugnî**, XII, 3.

¹²⁶ Bilmen, **Hukuk-i İslamiyye Kamusu**, VIII, 123.

¹²⁷ Müslim, Akziye, 9.

şahsın onun tanık olup olmadığından haberi olmadığı ve kendisine müracaat ederek onun yararına tanıklık yapacağını söylediği kişi olabilir.

Adalet ve hakkı açığa çıkarmak hususunda tanıkların çok mühim bir yeri olduğundan şahitlere herhangi bir saygısızlık yapmamak ve zulme uğratmamak lazımdır. Zira şahitler olmasaydı zulmedenler haklı olana, dilediği eziyeti yapar ve o kişilerin mallarını hakkı olmadan zayi edebilirlerdi. Bunun yanında hukukun muhafazası ve adaletin temini hususunda çok mühim olan şahitlik vazifesini ifa edecek kişilerin şüphesiz tabi olması şart olan bazı kurallar ve bulundurmaları gerekli olan birtakım özellikler olması gerekir. Bundan dolayıdır ki İslâm Hukukçularınca ortaya konulmuş ve şahitlik yapacak kişilerde olması gereken bu nitelikler vardır. Şahit olan kişinin adaletle hareket etmesi, emin, karakter sahibi şahıslar olması bunlardandır. Hatta şahitlerin böyle vasıflara sahip olup olmadığının araştırılması da gerekmekte ve buna “şahitlerin tezkiyesi” denmektedir. Bu işleme güvenlik soruşturması da denilebilir.¹²⁸

Kur'an'da adil bir şekilde tanıklık yapılması gerektiği, bir şahsın tanık olarak kendisine müracaat edildiğinde bu tanıklıktan, geri durmayarak bildiği ve gördüğünü söylemesinin icap ettiğini haber veren ayetler mevcuttur. Bu hususla ilgili olarak daha önce yer verilen ve “müdayene ayeti” olarak bilinen ayette açıklamalar yer almaktadır.¹²⁹ Bu ve devamındaki ayet alışveriş ve alacak konularında bir problemin meydana çıkmasını engelleyecek vasıtalardan şahit, rehin, kayıt gibi güvencelerin teminini emretmektedir.

Adaleti gerçekleştirmek için hiçbir fert veya zümre kayırmaksızın adaletle şahitlik yapılması gerektiğiyle ilgili Kur'an-ı Kerimde şöyle denilmektedir:

*“Ey müminler! Kendiniz, anne babanız, akrabalarınıza karşı olsa bile Allah için şahitlik ederek adaleti özenle gözetin. Şahitlik yaptıklarınız ister fakir ister zengin olsunlar hakkaniyetten ayrılmayın. Şüphesiz ki Allah onlara sizden daha yakındır. O halde adaleti ifa etmede nefsi arzularınıza kapılmayın. Şayet şahitlik yaparken şahitliği eğriltirseniz ya da şahitlik yapmaktan kaçınırsanız bilirsiniz ki Allah ettiklerinizi muhakkak ki bilmektedir.”*¹³⁰

Kişilerin sevdikleri, akrabaları, dostları hakkında şahitlik yaparken taraflı olarak onları kayırmak yerine Allah için adaletli bir şekilde şahitlik yapılması gerektiğini yüce

¹²⁸ Bilmen, **Hukuk-i İslamiyye Kamusu**, VIII, 119.

¹²⁹ Bakara, 2/282.

¹³⁰ Nisâ, 4/135.

Allah bildirmektedir. Şahitlik yaparken bu ilahi emri kulak ardı edip de kendi yakınları ve dostlarını kollayanlar bu hareketleriyle toplumu ifsat edip güveni sarsar ve toplum içerisinde güvensizliğe ve kargaşaya sebebiyet verirler. Şartlar ne olursa olsun haktan yana şahitlik eden kimseler olursa, adalet gözetilmiş olur ve insanlar da haksızlığa uğramamış olur. Böylece adalet de tesis edilip yayılmış olur.

Yüce Allah adaletle şahitlik yapmanın önemine bir ayette şöyle değinmiştir: *“Bir kişi hakkında konuştuğunuzda bu akrabanız da olsa adaleti gözetin.”*¹³¹

Şahitlik ederken akıl ve mantık ilkelerine göre hareket etmeli; adil bir hüküm vermeyi engelleyecek kin, öfke, tarafgirlik gibi olumsuzluklardan benliği korumalıdır. Yoksa bir topluluğa olan nefretten dolayı aleyhte şahitlik yaparak insanların hakkının gaspına sebep olurlar, insanlar mağduriyet yaşarlar. Kendi lehine olmasa bile herkes doğru konuşmaya, tanıklığı en doğru bir şekilde yerine getirmeye ve bunun en büyük erdemlerden olduğu bilinciyle hareket ederek yalanın ve yalancı şahitliğin kötü bir davranış olduğunu bilip şahitlik konusunda yüce Allah'ın buyruğu dâhilinde davranmalıdır.

Toplumda mutluluğun ve huzurun esas dayanağı doğruluktur. Doğruluk yoksa o toplumda nizam ve sekinet halinden, güvenlikten, huzurdan bir iz kalmaz. Toplumun huzurunun devamı ve nizamı için adaleti doğrulukla gerçekleştirmekle mümkündür.¹³²

2.3.4. Allah'ın Buyruğunu İfa Etmek

Şahitliğin hususiyetinden birisi de Allah Teâlâ emrinin gereği olmasıdır: *“Şahitliği Allah rızasına uygun olarak ifa edin!”*¹³³ Dolayısıyla yükümlü olan şahıs şahitliği ifa ederken Allah'ın buyruğunu ifa etmiş olur.

Başka bir ayet-i kerimede ise kendilerine şahitlik için müracaat edilenleri bu vazifeyi yerine getirmeye özendirmek için şöyle buyurulmaktadır: *“Tanıklıktan dolayı kendilerine müracaat edilip çağrıldıkları zaman şahit olanlar şahitlikten çekinmesinler.”*¹³⁴ Zira Allah Teâlâ şahitliği ifa etmeyi buyruk olarak bildirmekte ve şahitliğe büyük ehemmiyet göstermektedir. Hal böyleyken insanları yalan şahitlik

---

¹³¹ En'am, 6/152

¹³² Bilmen, **Hukuk-i İslamiyye Kamusu**, VIII, 123-124.

¹³³ Talâk, 65/2.

¹³⁴ Bakara, 2/282.

yapmaktan sakındırma hususunda uyarıyor. “*Yalan söylemekten de uzak durun!*”¹³⁵ Zira yalan konuşmak insanları şeriatın kıymeti olan değerlerinden ve prensiplerinden uzaklaştırır.

Başka bir ayet-i kerimede Allah Teâlâ şahitliğin en doğru bir biçimde yerine getirilmesini buyurmaktadır. “*Şahitliği dosdoğru bir şekilde yapın...*”¹³⁶

İslâm’ın ilk zamanlarından itibaren kayda alınmış bir belgede ekseriyetle onu yazanın ve yazarken şahit olanların adları kayıt altına alınıyordu. Sonradan bu kayıt muameleleri tertipli bir duruma nakledilmiş, muhakeme yapılan mekânlarda özel olarak sürekli tanıklar yani şahit görevliler bulundurulmuştur. Böylece Allah Teâlâ’nın şahitliğin ifasına dair emri, maksadına en uygun bir şekilde ifa edilmek için gerekli müesseseler oluşturulmuştur.

Netice olarak denilebilir ki İslam hukukunda asıl olan şahitliğin eda edilmesidir. Buna yönelik olarak Kitap ve sünnette pek çok emir varit olmuştur. Buraya kadar şahitliğin edasının vücubuna dair olan hususları ele almaya çalıştık. Bundan sonraki bölümde ise şehadeti gizlenmesi talep edilen meseleleri işlemeye çalışacağız.

---

¹³⁵ Hac, 22/30.

¹³⁶ Talak, 65/2.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ŞAHİTLİĞİN GİZLENMESİ EMREDİLEN KONULAR

İkinci bölümde, İslam hukukunda asıl olanın şahitliği ifa etmek olduğu fikhî deliller ışığında ortaya konmaya çalışılmıştır. Bununla beraber pek çok maslahata binaen kimi hususlarda şahitliğin gizlenmesinin emredildiği yahut evla olduğu görülmektedir.

Konuya dair bazı ayetlerde şahit olunan birtakım şeylerin gizlenmesi ve açığa çıkarılmaması teşvik edilmektedir. *“Onlar yalana şahitlik etmezler ve boş şeylerle karşılaştıklarında vakur bir şekilde geçer giderler.”*¹³⁷ Bu ayette genel olarak inanan takva sahibi seçkin insanların, temelsiz bilgilerin söylendiği mahallerde günahkâr olan ve yalancı kimselerin yanında beklemedikleri, böyle fenalıkların ve bu kişilerin arasında bulunmadıkları ifade edilmektedir.¹³⁸

Başka bir ayette ise *“Allah fena sözlerin aleniyete çıkmasından hoşlanmaz, fakat kişinin zulme uğraması hariç. Allah her şeyi işitir ve her şeyi bilir.”*¹³⁹ Yüce Allah insanların fena huylarının, kusur ve günah işlerinin açık olarak dallanıp budaklanmasını engellemiş, fakat haksızlığa düşmeyi bundan istisna etmiştir. Meydana gelen haksızlığı gidermek düşüncesiyle haksızlığa uğramış olan kimsenin düştüğü haksız durumu açıkça söyleyebileceğini beyan buyurmuştur. Zira haksızlığa uğramış olan kişi, zulüm yapan kişiye kendine haksızlık yaptığı şekilde zulüm yapamaz ya da ona haksız olarak iftira bulunamaz. Şayet zulüm yapan şahıs, fertlere daima zulüm yapanlardan değilse ve nefesine yenik düşerek bir anda zulüm yapmışsa zulme uğrayan kişinin onu bağışlaması daha faziletlidir. Eğer zulüm yapan kişi daima insanlara haksızlık yapan biriye, o takdirde zulmedenin kötülüğünden muhafaza edilmesi için, yaptığı haksızlıkları ve kötülükleri insanlara söylemesi gerekir. Bir kişiyle ilgili başka insanlara onun lehine olmayan, kırıcı sözler sarf etmek uygun görülmemiştir. Ayette bundan ayrı tutulan bir durum vardır, o da zarara uğratılan kişidir. Bu durumdaki kişi uğratıldığı haksız durumu, kendine yapılmış olan fenalığı açıklayıp ilgili merciye bildirmek

¹³⁷ Furkan, 25/72.

¹³⁸ Mahmud b. Ömer Zemahşerî, **el-Keşşâf**, Beyrut: Dâru'l Ma'rife, 1938, III, 105; İbn Kesîr, **Hakâiki't-Tenzil**, VI, 140.

¹³⁹ Nisa, 4/148.

durumundadır. Esasen bu; kötülük yapan, hakkı gasp eden, çalan, vuran, kıran, verdiği sözden kaçan kişi için kötü bir söylemdir. Fakat bu durumdan zulme uğrayan kişi için kendisine yapılanları söylemesi muhakkak uygun görülecektir.¹⁴⁰

Diğer taraftan söz konusu ayette yüce Allah'ın fertlerin kusurlarının açıkça dile getirilmesinden hoşlanmadığı bildirilmiştir. Bu durum fertlerdeki birtakım kusurların toplumda yayılmasının uygun olmayacağını hatta haram olacağına işarettir. Bu davranış iki sebepten dolayı sakıncalıdır.

1. Günah, fena huy ve kusurları insanlar arasında yayılmış olan kişilerle bunları topluma yayan kişiler arasında nefret ve husumet zuhur eder. Bu nefret ve düşmanlık birtakım haksız fiillere ve cinayetlere kadar varabilir.
2. Fertlerin kusurları, fena davranışları ve zararlı işleri insanlar arasında açık olarak yayıldığı zaman müslüman kimseler, bu kötü duygu ve düşüncelerin, kusur ve günah işlerin toplum içinde yayıldığını gördüğünde, bunları yapmanın uygun olduğunu düşünerek benzer kötü davranışları yapabilirler. Bu nedenle de toplum birbirini kınayan, düşman gören, açıklarını kollayan, nefret duygusu ve husumet besleyen, gıybet eden, haklara riayet etmeyen insanlara dönüşür. Bu duruma gelen insanlarda kavga, kargaşa hali hasıl olup toplum yıkılmaya yüz tutar.

Bu ikisi ve daha başka sebeplerle Yüce Allah'ın haber verdiği istisnai durum haricinde insanların kusur, fena huy ve günah işlerinin yayılması yasak kılınmıştır. Ama yasaklandı diye bu kötü davranışların gizli şekilde yapılacağı manasına da gelmez. Aynı durumda bu kötü fiilleri gizli yapmak da câiz görülmemiştir. Bunun nedeni bu kötü davranışları yapmanın açığa çıkarılıp söylenmesini, açığa çıktığında ise gizli yapılmasından çok daha büyük hasar oluşturmasıdır.

Buraya kadar ifade edilenler şahitliği gizlemenin genel çerçevesini tespit etmesi açısından önemli görünmektedir. Her ne kadar bir önceki bölümde anlatıldığı üzere şahitliğin tahammül ve edası yerine göre aynî, yerine göre ise kifaî farz olarak belirlense de, hususiyle hadler konusunda olduğu üzere birtakım hallerde şahitliğin gizlenmesi, ifa edilmesinden daha faydalı görülmüştür. Zira Hz. Peygamber(sas)'ın yanında hazır halde şahitlik eden bir kişiye şunları söylemiştir: “Elbisen ile onu setretseydin senin için daha

---

¹⁴⁰ Komisyon, **Kur'an Yolu Tefsiri**, II, 170.

güzel bir iş olurdu. Bir başka rivayette Peygamberimiz, “Kim bir müminin ayıbını gizlerse Yüce Allah da onun dünya da ahirette de hatalarını örter”¹⁴¹ buyurmuştur. Peygamberimiz Mâiz’e zina itirafı üzerine kendi aleyhine yaptığı bu şahitlikten dönebileceği hususunda şunları söylemiştir: “İhtimalle yalnızca öpmüşsün veya gözle işarette bulunmuşsun ya da sadece bakıvermişsindir.” Bu ifade de açıkça kusuru gizlemenin daha hayırlı olabileceğini gösterir.¹⁴²

Bu genel bilgi ve değerlendirmelerden sonra şahitliği gizlemenin evlâ olduğu konuların ayrıntısına geçebiliriz.

3.1. Şahitliği Gizleme İlkesinin Delilleri ve Alanı

Şahitliği saklama prensibinin hukuki delilleri birinci derecede Kur'an ve hadis metinlerinde bulunmaktadır.

Konuyla ilgili olarak Kur'an'da “*Müminler arasında çirkin fiillerin yayılmasını isteyen şahıslar için dünya ve ahirette elim bir ceza olacaktır.*”¹⁴³ denilmektedir. Aynı şekilde başka bir ayet meali de benzer ifadeler içermektedir: “*Yine onlar ki, bir kötülük (fahş) yaptıklarında veya kendi şahıslarına zarar verdiklerinde Allah'ı anıp hatalarından pişmanlık duyarlar. Zira Allahtan gayrı günahları kim affedebilir ki! Yine onlar yaptıkları fenalıkları da bilerek sürdürmezler.*”¹⁴⁴

Konuyla ilgili olarak Allah elçisinin yanında yetişen sahabeden birçok haber ve konuya örnek olabilecek uygulamalar bize ulaşmıştır. Örneğin, Hz. Ebu Bekir'den gelen bir haberde o, içki içen birini Allah'ın saklamasını, kendisinin içen o kişiyi yakalayıp ceza vermesine yeğ tutmuştur.¹⁴⁵ Hz. Ebu Bekir'den nakledilen bir habere göre yine o; hırsızlık, zina ve içki türü günahları yapan kimseleri, gerekirse bir elbise ile saklayacağı¹⁴⁶ anlamındaki sözü, onun anılan suçların yaygınlaşmaması adına gizlenmesini önceli görmesi şeklinde yorumlanabilir.

Konuyla ilgili olarak Kur'an'da “*Öfkesini yenenlere ve ayıpları affedenlere cennet va'd edilmiştir. Allah iyilikte bulunanları sever.*”¹⁴⁷ buyurulmuştur. Zikredilen

¹⁴¹ Zeylei, **Nasbu'r-Râye**, III, 307.

¹⁴² Kasani, **Bedai'**, VI, s. 282.

¹⁴³ Nur, 24/19.

¹⁴⁴ Al-i İmran, 3/135.

¹⁴⁵ İbn Ebi Şeybe, **el-Musannef**, VI, 462.

¹⁴⁶ Abdurrezzak, **el-Musannef**, X, 227.

¹⁴⁷ Ali İmran, 3/134.

ayet insanların özel yaşamına ait olan durumların ifşa edilip yayılmamasına, eğer bir ayıp varsa da bu kusurun affedilmesine işaret etmektedir. Ayette mezkûr iyilik hakkında bir rivayette şöyle denmiştir: “İyilik, güzel bir ahlaki değerdir. Kötülük ise kişinin içini kemiren ve insanların duymasını istemediğin iştir.”¹⁴⁸ Bu hadiste başkasının duymasını istemediği şeyler mevzubahis edilmektedir. Umumi olarak özele ait olup başkalarından örtülmesi istenen davranışların gizlenmesi istenilmektedir. Yüce Allah konuyla ilgili bir ayette şöyle demektedir: “*Güzel bir davranışla suçu affeyle!*”¹⁴⁹

3.2. Şahitliği Gizleme İlkesinin Kapsamı

Yukarıda bahsedilen nasslar çerçevesinde, İslam hukukuna göre şahitliği gizleme ilkesinin esasını teşkil eden genel yaklaşımı ayıp ve kusurları örtmeyle ilgili nasların belirlediğini söylemek mümkündür.

Ayıp kelimesi; noksanlık, eksiklik, fena, kusur, uygun olmayan, utanılmaya neden olabilecek durumlar anlamındadır. Müslüman kişiler evlerinden, özel yaşantılarından ve birbirlerinden yana güven içinde hayat sürerler. Fertlerin dokunulmaz haklarını ihlal etmek, ailenin mahrem ilişkilerini izhar etmek yasak kılınmıştır. Ta ki suçlu olanı belirlemede olsa dahi kişilerin gizli durumlarını deşifre etmek yasak kılınmıştır.

Kusurları gizlemek diğer insanların ayıp, utanılacak işler, kötülük, kusur, onuruna aykırı olan fiiller, mahcupluk duyulan işler türünden yapılan eylemlerin görülmesi ve işitilmesini engellemek, bunların yayılmasını önlemek anlamına gelir. İnsanları kötü işlerden muhafaza etmek ve bu kusurlu eylemleri gizlemek ahlaki erdemlerin en önde gelenlerindendir. Bu sayede dinimizin methettiği, müminlerde olmasını arzu ettiği, ahlaki erdemlerden birisi de insanların kusurlu işlerini setretmektir. Kusurları örtmek; insanların hata ve ayıplarını açığa vurmamak demektir.

Kul hakkını içermemek kaydıyla, günahlar prensip olarak kişiseldir ve kul ile Allah arasındadır. Bir başkasının hakkını gasp ve zulüm içeriyor ise bu, yalnız mağdur kul ile ona zulmeden arasında bir meseledir ve diğer kişiler tarafından gizlilik ilkesi geçerlidir.

---

¹⁴⁸ Müslim, Birr, 14, 15.

¹⁴⁹ Hicr, 15/85.

Dinimize göre kişi kendisine ait evinde bir kusur işlese, bu eylemin evde kalması emredilmiş, dışarı yansıtılması, insanlara bildirilmesi yasak kılınmıştır. Bu nedenle bir kişinin özel meskenine izinsiz olarak içeri girilmesi dahi yasaktır.

Müslüman kimsenin kusurları araştırıp açığa çıkarması değil, tam tersine şahit olduğu kusurları gizlemesi gerekmektedir. İnsanların ayıp, noksanlık, utanç duyulacak bir kötülük, onura yakışmayan bir hareket, adap ve ahlak dışı türden yaptığı eylemlerin insanlar tarafından görülmesi ve işitilmesini engellemek de insanlar arasında yayılmasını önlemek demektir. İşte dinimizin methettiği, insanlarda olmasını arzu ettiği erdemlerden biri de insanların fena denilecek işlerini setretmektir. Buna mukabil olarak; insanları hor görmek, kişiliklerini kirletmek, onları utandırıp rüsvay etmek gayesiyle uğraşıp ayıplarını ortaya çıkarmak için insanlara yaymak adap dışı kabul edilip yasak edilmiştir. Bir kişi din kardeşinin başkalarının görmediği ayıplarını gizlerse, Yüce Allah da ahirette o kişinin kusurlarını gizler. Bir kişi başka birinin ayıplarını, meydana çıkmasını kabul etmediği hallerini izhar ederse, yani bunu insanlara bildirirse Yüce Allah da onun kusurlarını, başkasının bilmesini istemediği davranışlarını ortaya çıkarır. Böylece onu kendi meskeninde bile rüsvay eder. Din kardeşinin kusurlarını gizleyen, ölü bir kişiye hayat vermiş gibi olur.¹⁵⁰

Peygamberimizden nakledilen bir hadiste şu ifade yer almaktadır: “Dilleri ile inandığını söyleyip göğüslerine iman yerleşmemiş olan insanlar! Müslümanların dedikodusunu etmeyiniz, insanların özel hallerinin (mahrem) ardına düşerek ayıplarını izhar etmeyiniz. Şunu biliniz ki, kim Müslümanların ayıplarını meydana çıkarmaya çalışarak, fenalık çıkarmaya gayret ederse yüce Allah da onu kendi meskeninde utandırır.”¹⁵¹

İşlenen kusurların örtülmesiyle ilgili şu rivayet dikkat çekicidir: Hz. Ömer’e bir kişi gelir. Ona şunları söyler: ‘Cahiliye zamanında kızımı canlı olarak toprağa koydum, ölmeden onu topraktan çıkardım. İslâm dini gelince kızım ve ben İslâm’la şereflendik. Lakin kızım Yüce Allah’ın yasak ettiği bir iş yaptı ve ona had cezası uygulanması gerekli oldu. Buna istinaden bizim olmadığımız bir mahalde kendini kesmeye çalıştı. Bunu öğrenir öğrenmez gittik boynundaki damarlardan birini kesmiş olduğunu gördük. Geciktirmeden tedavi edip yarasını iyileştirdik. Sonra da kızım yaptığı kötü işten dolayı

¹⁵⁰ Buhârî, Mezâlim, 3; Müslim, Birr, 58; Tirmizi, Birr ve Sıla, 85

¹⁵¹ Ebu Davud, Edeb 40. V, 194.

nedamet duyup onu bir daha işlememeye niyet etti. Bir başka aileden hısım geldi ve ben de olan şeyleri ona aynen söyledim.’ Hz. Ömer de bu anlatılanlara kızıp şöyle dedi: ‘Yüce Allah’ın örttüğünü sen izhar etmeye mi çalışıyorsun? Kızının başından geçenleri başkasına bir daha anlatmaya kalkışırsan senin cezanı ben vereceğim, hadi git kızını müslümanların temiz kızlarını evlendirdiği gibi evlendir.’¹⁵²

Görüldüğü üzere şer’an men edilen fiillerde “gizlilik” kuralı esastır ve bu prensip muhafaza edilmelidir. Dikkat çekici bir husus da şudur ki Allah’ın “Settârü’l-uyûb” ismi de O’nun günahları örtmesi ve kapatması anlamına gelmektedir. Günahların affedilmesi için, onların gizli kalmasına ve yayılmamasına zorunlu olarak ihtiyaç vardır.

Bir kimsenin geceleyin kötü bir fiil işleyip Yüce Allah’ın onu gizlemesine rağmen sabah olduğunda ey kişi ben gece şöyle şeyler yaptım diye söylemesi açık olan günah işlerdendir. Hâlbuki o kimse yüce Allah tarafından kötü eylemini gizlediği şekilde gecelemiş ancak o Allah’ın gizlediğini açtığı halde sabahlamış oluyor.¹⁵³ O halde günah olan bir eylem, ayıp, hata, kusur, insanların hoşlanmadığı ve kendisine bir fayda sağlamayacak basit ve adi addedilmesine sebep olan bir davranıştır. Gizli olarak yaptığını, Yüce Allah’tan başka kimsenin haberdar olmadığı, Allah’ın örttüğü kötü davranışı açığa çıkarmamalı, insanlara anlatılmamalıdır.

3.3. Şahitliği Gizleme İlkesinin Amaçları

Şahitliğin edası emredilen hususlarda şeriatın dikkate aldığı kimi gayelerden önceki bölümde bahsedilmişti. Nasıl ki yerine göre şahitliğini ifası emredilmiş ve bunda önem amaçlar gözetilmişse, aynı şekilde pek çok konuda şahitliği gizleme prensibiyle de bazı gayelerin meydana gelmesi hedeflenmiştir. Bu gayeleri kamu düzeninin sağlanması, suçluya hatasından geri dönmesine fırsat sunulması ve ceza alanının daraltılması olarak sıralamak mümkündür.

3.3.1. Kamu Düzenini Korumak

Gizli olarak işlenen bir takım günah ve suçların açığa çıkarılması, bunların açıkça yapılmasına ve bir zaman sonra da utanma duygusunun yok olmasına neden olabilir. Suç işlemeye meyilli olan kişilerin, suçları açığa çıkartılan bu kişilere özenerek

¹⁵² Muhammed Yusuf Kandehlevi, **Hadislerle Müslümanlık**, İstanbul: trc. Ahmet M. Büyükcınar, Ömer Tekin, 2.bs. c.III, 1021.

¹⁵³ Buhârî, Edeb 60; Müslim, Zühd 52.

aynı ya da benzer eylemler içerisinde girmeleri de bu riskler arasındadır. Birtakım cürümlerin insanlar arasında açıkça işlenmesi, toplumun eylemleri kontrol etme tarafının zayıflamasına ve ahlaksızlığın bütün kesimlere nüfuz etmesine sebep olur. Diğer bir problem ise, suçu açığa çıkaranla suçu yapan kimse arasında doğabilecek düşmanlıktır. Bütün bu sayılanlar ise toplum güvenliğinin yara almasına yol açan sebeplerdir.

Başkalarının ayıp ve örtülmesi gereken gizli durumlarını açığa vurmayanların, bir nevi onları bağışlayanların ölüyü diriltmiş gibi olacağı ifade edilmiştir. İnsanlar eksik yönlerinin araştırılmasını, kusurlarının başkaları tarafından bilinmesini istemez, bundan rahatsızlık duyarlar. Başkalarının eksik ve kusurlu yönlerini araştırmak, onları başkalarına anlatmak insan onuruna saygısızlıktır, aynı zamanda özel hayatın gizliliği hakkını ihlal etmektir. Bu kötü davranış, toplumda barış ortamına zarar verir. İnsanların huzursuz ve mutsuz olmasına yol açar. Dostlukları, arkadaşlıkları bitirir. Kusur aramayı alışkanlık hâline getirenler her şeyde bir eksik arar, başkalarındaki olumlu özellikleri göremezler. Bu da onların başkalarıyla dostluk ve arkadaşlık kurmalarına engel olur. Böyle kişiler, başkalarının kusurlarıyla uğraşmaktan kendi hatalarını görüp düzeltme fırsatı bulamazlar. İnsanların gizli kusurlarının, günahlarının, yanlış davranışlarının açığa çıkarılıp yayılması toplumda hayâ duygusunu yok eder, ahlaksızlıkların toplumda hızla yaygınlaşmasına sebep olur. Bu sebeple yüce Allah ayıpların ve kötülüklerin yayılmasını şiddetle men etmektedir. Ayette şöyle ifade buyrulmuştur: “İnananlar içerisinde fenalığın yayılmasını isteyenlere, hem dünya hem de ahirette elem verici bir ceza olacaktır.”¹⁵⁴

3.3.2. Suçluya Tövbe İmkânı Sağlamak

Fıkıh dilinde tövbe; günden dönmek, suç ve günah sayılan bir eylemi gerçekleştirmiş olmaktan pişman olup aynı günahı bir daha işlememe konusunda kararlı olmak ve kendisini affetmesi için Allah'a sığınmak, demektir.¹⁵⁵

Denilebilir ki şer’î gayelerin önemli bir boyutunu toplumun ıslahına yönelik kısmı oluşturur. Toplumun ıslahı ise fertlerin ıslahına bağlıdır. Ferdin ıslahının başlangıç noktasını, onun nehyedilmiş filleri terk etmesi oluştur. Hayra yönelmek, yani

¹⁵⁴ Nûr, 24/19.

¹⁵⁵ İsfehani, *el-Müfredât fî Ğarîbi’l-Kur’ân*, s. 169; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, İstanbul: Eser Yay., 1971, VII, 5126.

mükellef tutulan fillileri ifa etmek ancak bu şekilde mümkün olur. “Def”-i mazarrat, celb-i menfaatten evlâdır.”¹⁵⁶ kâidesinin de bunu gerektirdiği söylenebilir.

İnsanların yaptıkları haram ve yasak davranışlar için pişmanlık duymaları ayet ve hadislerde istenmiş; kurtuluş kapısı olarak insanların tövbeye yönelmelerinin üzerinde durulmuştur. Bu davranış kişiyi bulunduğu suçluluk psikolojisinden ve utancından arındıran, onu yeniden yaşama bağlayan ve topluma kazandıran etkili bir rolü üstlenmektedir. Kendisine tövbe etme yolları açılmayan bir kişinin içine düşeceği psikolojik durumu açıklamak oldukça zordur. Tövbe imkânı olmayan bir kişi iki dünyası da mutsuz olmasının yanı sıra, böyle bir durumdaki kişinin ortaya koyacağı hal ve davranışlar toplum için de büyük bir problem ve tehdit olacağı, üzerinde dikkatle durulması gereken bir konudur. Yapılan araştırmalar, suçlu bir kişinin tedaviye muhtaç bir durumda olduğunu bize göstermektedir. Dolayısıyla İslâm tövbe yoluyla bu kişilere suçundan vazgeçme ve öz eleştiri fırsatı sunarak, manevi olarak tedavilerini de hedeflemiştir.¹⁵⁷

Sayılan bu sebeplerle ayet¹⁵⁸ ve hadislerden¹⁵⁹ suç ve günah bir eylemi gerçekleştiren kişiler; tövbenin kurtarıcı iklimine çağrılmalarının yanı sıra,¹⁶⁰ İslâm hukukçularının kaleme aldığı kaynaklarda da suçun saklanması temeli sebeplerinden biri, suçlunun tövbe etmesine bir fırsat olmasının ümit edilmesidir.¹⁶¹

3.3.3. Ceza Alanını Daraltmak

Fıkıhta cezalar, suçların içeriği dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bu yüzden cezaların ağır ya da hafif olmasını bizzat suçun kendisi belirlemektedir.¹⁶² Diğer yandan hem asli kaynaklarda hem de pratik hayatta barışma, af, tövbe, şüpheden faydalanma vb. seçenekler getirilerek ceza alanının mümkün olduğu kadar daraltılması hedeflenmiştir. Bunun sebebi şefkat ve merhamet anlayışının öne çıkarılmasıdır.

---

¹⁵⁶ Mecelle md. 30.

¹⁵⁷ Ebu Zehra; **el-Cerime**, s. 74.

¹⁵⁸ Nisa, 4/17; Bakara, 2/44.

¹⁵⁹ Buhârî, Deavat, 3, VII/145.

¹⁶⁰ Tahavi, **Şerhu Müşkili'l-Asar**, I/86; Hakim, **Müstedrek**, IV, 244.

¹⁶¹ Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb Maverdi, **el-Hâvî'l-kebîr**, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1414/1994, XIII, 333-334.

¹⁶² Ebu Zehra, **el-Cerime**, s. 172 vd.

İslâm prensiplerini ve ahlakını bir cümle ile "*Yaratıcıya saygı ve onun yarattıklarına şefkat göstermek*"¹⁶³ olarak özetlemek mümkündür. Bu anlayış kimi zaman ceza gerektiren durumlar karşısında cezanın uygulanmaması veya uygulama sahasının kısıtlanması şeklinde ortaya çıkar. İnsanların idam edildiği, ellerinin ve kollarının kesilmesi suretiyle kimi insanların sakat olduğu, hayati işlevlere sahip organlarının işlevsiz hale getirilerek kör, topal, sakat kişilerden meydana gelen bir toplum, kesinlikle İslâm Hukuku'nun nihai amaçlarından değildir. Cezalar, insanın hayat ve beden sağlığına kast eden davranışların; ırz, mal ve namus güvenliğini ortadan kaldıracak durumların önlenmesine, özetle hem kamu düzeninin korunması hem de kişinin insan olmasından kaynaklı haklarının garanti altına alınmasına yönelik önlemlerdir.¹⁶⁴

3.3.4. Özel Hayatın Gizliliğini Muhafaza Etmek

Temel olarak kişilerin özel hayatına ve bazı durumlarına nispetle, kendilerinden ve bir noktaya kadar eşlerinden başka hemen herkes yabancı sayılır. Bu konuda kan ve evlilik akrabalığı durumu değiştirmez. Anne bile olsa odasına, mekânına izin alınarak girilebilecek kişi yabancı kabul edilir.¹⁶⁵ Burada önemli olan, şer'î delillerin çizdiği çerçevede insanların özel yaşamının kendileri istediği sürece gizli kalması gerektiğidir. Bu nedenle gizliliği ihlal edebilecek olanlar yabancı kabul edilir.

En yakın akrabalar bile bu hususta yabancı sayılır. Kur'an'da belirtildiğine göre yabancılar şu şekilde açıklanabilir.

1. Karı-Koca: Özel yaşamla ilgili yabancı kabul edilmemesi gerekli olan herhalde en yakın kimseler karı koca olması gerekir. Zira sürekli beraber yaşamakta, dolayısıyla da birbirlerinin gizli ve sır durumlarını bilebilmektedirler. Daha önce bahsi geçen hadiste "Kıyamette Allah katında insanların en kötü olanı eşlerin birbirine yakınlık ettikten sonra sırları ifşa eden erkektir."¹⁶⁶ buyurulmuştur. Aynı durum kadın için de geçerlidir.

¹⁶³ Ahmed Hamdi Akseki, **Ahlak Dersleri**, İstanbul: Üç Dal Neşriyat, Fatih Matbaası, 1968, s. 264-268.

¹⁶⁴ Ali Bardakoğlu, "**Ceza**" DİA. İstanbul: 1998, VII, 475-476.

¹⁶⁵ Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, IV, 3500.

¹⁶⁶ İbn Hacer Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed Askalani, **Fethu'l-Bari**, Beyrut: thk. Abdülazîz b. Abdullah, Dâru'l-Fikr, 1415/1995, III, 301.

Yüce Allah'ın, “*Kadınlar sizin için elbise, siz de onlar için elbisesiniz.*”¹⁶⁷ buyurması, eşlerin birbirlerine karşı sırdaş olması ve birbirlerinin gizli hallerini örtmede takınacakları tavır bakımından son derece önemlidir.

Eve gelirken izin almak zorunlu olmadığı halde öksürerek veya ayak sesini duyurmalarının uygun olacağı öğütlenmiştir. Baskın şeklinde evlere girmek de uygun görülmemiştir. “Sizden biri meskeninden uzun süre uzakta kaldığında ailesinin yanına gece vakti aniden gelmesin. Böyle yapmak eşleri korkutabilir veya özel halini veya gizli durumunu öğrenmeye sebep olabilir.”¹⁶⁸

2. Çocuk, Cariye, Köle: Bu hususla ilgili olarak Kur'an'da şöyle geçmektedir: “Ey müminler! Himayenizde olan cariye ve köleler, ergen olmamış çocuklar, sabah namazının evvelinde, öğle saati istirahatatta olup soyunduğunuz vakitte bir de yatsı namazının akabinde size gelmek istedikleri zaman olmak üzere üç kere izin dilesinler...”¹⁶⁹

Gizli konuşulanları dinlemek doğru olmadığı gibi, dinleyen kişilerden özellikle çocuklardan da öğrenilmesi uygun görülmemiştir.¹⁷⁰

Temel olarak özel yaşamın gizliliği hususunda diğer insanlar yabancı kabul edilir. Bu bahsedilenlerin dışında kalan herkes zaten yabancı kabul edilir. Özel hayatın gizliliğini muhafaza etmek için belirlenen ilkeler şöyledir:

1. Tecessüs Yasağı

Kur'an'da bir ayette: “Müslümanların ayıplarını araştırmayınız.”¹⁷¹ Ayıp araştırmak, Arapçadaki ‘tecessüs’ kelimesinin yerine kullanılmaktadır. Bu ayet Türkçeye çevrilirken, hep bu ve buna benzer anlamlar yüklenmiştir. Tecessüs sözcüğü, bir olayın içini yani örtülmesi gerekli yerlerini sorup soruşturup öğrenmeye çalışmaktır. Özellikle ayıp ve fena durumlar için bu ifade söylenir.¹⁷² Bu anlamda tecessüs ifadesi başkalarında olan ve kendinin bilgi sahibi olmadığı mevzuları ilgi duyup öğrenmeye

¹⁶⁷ Bakara, 2/187.

¹⁶⁸ Askalani, **Fethu'l-Bari**, III, 299.

¹⁶⁹ Nur, 24/58-59.

¹⁷⁰ Askalani, **Fethu'l-Bari**, IV, 412.

¹⁷¹ Hucurat, 49/12.

¹⁷² Ebu'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mükrim İbnü'l-Manzur, **Lisanu'l-Arab**, Beyrut: Dâru Sadr, 1414/1994, VII, 337; Kurtubi, **el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'ân**, XVI, 333; Zemahşeri, **el-Keşşâf**, IV, 372.

çalışmak şeklinde tanımlanır. Bu hareket, fertlerin mahrem bilgilerini öğrenmeye çalışmaktır.

Sadece ayıp olan şeyleri değil ayıp sayılmayan işleri soruşturmak da tecessüs kabilinden sayılıp uygun değildir. Mesela, insanların aile içerisindeki yaşantıları, yeme içmeleri ayıp sayılmasa bile, özel yaşam olduğu için bunları merak edip araştırmak, öğrenmek yasaklanmıştır. Keza insanların anılarının yazılı olduğu defterleri, günlükleri yazması ayıp değil, fakat başkalarının bunların içeriğini öğrenmeye çalışması tecessüs kabilinden görüldüğü için yasak sayılmıştır. Çünkü insanlar gizli kalmasını istedikleri kusur olan veya olmayan özel hallerinin öğrenilmesini istemezler. Gizlenilmesi gereken bir işin illa kusur olması gerekmez; mektup, anı defteri fotoğraf gibi. Ancak başkalarının mektubu, mesajı, zarfı vs. sahibinin izni olmadan okumak câiz görülmemiştir.¹⁷³

Görüldüğü üzere farklı sebeplerle ayıp olmayan işlerinin saklı tutulması istenebilmektedir. Fakat insanların gözleri önünde yapılan kusurlu davranışlarını öğrenmek tecessüs olmaz. Çünkü o davranışlar izhar edilmiştir. Ayette yasaklanan, gizli olan meseleleri öğrenmeye çalışmaktır. Herkesin bildiği açık olan mevzuları bilmekte bir beis yoktur.¹⁷⁴

Maddeler halinde ifade etmek gerekirse şu hususların tecessüs yasağı kapsamında sayılması mümkündür:

1. Bir kişinin gizli kalması şartıyla birine verdiği bir şey veya söylediği ve üçüncü kişiler tarafından öğrenilmesini istemediği mevzular gizli olarak addedilir. Bir rivayette şöyle geçmektedir: “Bir kişi konuştuğu zaman diğer kişilerin duymasını istemediğinden dolayı çevresine bakındığı görülürse o gizli sayılır.”¹⁷⁵
2. Gizli olduğu açık olarak belirtilmiş durumları araştırmaya çalışmak da tecessüs sayılır. “Gizlidir” yazılı olan odalardaki veya girilebilecek yerlerdeki yazılar veya oradaki konuşmalar da böyle sayılır.
3. Evlerde yapılan konuşmalar, özel mekânlarda söylenenler de gizli sayılır. Zira buralarda özellik veya gizlilik temel husustur. Başkalarının evleri

¹⁷³ Mustafa Reşit Belgesay, **Kur'an Hükümleri ve Modern Hukuk**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, No : 1015/211, 1963, s. 245, 251.

¹⁷⁴ Zemahşeri, **el-Keşşâf**, IV, 372.

¹⁷⁵ İbn Hanbel, Müsned, c. 3, 352; Ebu Davud, Edeb, 32; Tirmizi, Birr, 39.

veya odalarına yaklaşıp orada konuşulanlara kulak vermek de tecessüs kabul edilir. Zira böyle mekânlara girip orada olanları gözlemlemeyi veya dinlemeyi yasak sayan açık emirler vardır.

4. Kültür, adet ve gelenekler bir durumun özel olduğunu kabul etmişlerse, anı defteri, karı-koca ilişkilerindeki samimi söylemler, latifeler vb. şeyler, çevresi perde, duvar gibi şeylerle örtülmüş mekânlar gizli sayılmış olabilir.
5. Bankalarda olan para tutarları, paranın varlığı durumu, kimlerin ne kadar miktar hayır yaptığı söylenmiyorsa ya da gizli tutulduğu biliniyorsa böyle şeyler de araştırılmaz.
6. Fertlerin açık olarak gizlediği meseleler; insanların başkalarından ayrılarak, bir kenara giderek yaptığı konuşmalar da gizlidir. Fertlerin gelip gitmediği mekânlarda yapılan konuşmalar da böyledir. Rivayette; “Bir şahsa izin verilmediği hal de o da bir perdeyi açıp bakmaya çalışırsa, o kişi aşılması yasak olan hududu aşmış sayılır.”¹⁷⁶

Burada şu noktaya da dikkat çekmek gerekir; sıkıntı yaşadığı anlaşılan bir kişinin bu sıkıntısını yok etmek ve ona yardımcı olmak için yapılan araştırmalar, yasak edilen tecessüs kavramına girmezler.¹⁷⁷

2. Gıybet Yasağı

Gıybet; Bir kişinin duyduğunda, hakkında olan hoşuna gitmeyecek sözlerin söylenmesidir.¹⁷⁸ Bu tanımda, başkalarına ait özel bilgileri ifşa edip yayılmasını sağlamak yasaklanmıştır. Çünkü özel hayatın gizliliğinin ihlali meydana gelmektedir.

Dedikodu günah olup şahsi haklara bir saldırıdır.¹⁷⁹ Hucurat suresi 12. Ayette: “İçinizden biri bir kimsenin dedikodusunu yapmasın, biriniz ölmüş bir kardeşinin etini yemeyi hoşlanır mı? Tabi ki böyle yapmaktan tiksiniyorsunuz. O zaman Allah’tan sakının...” buyurulmuştur.

Bir başka ayet şu hususu ortaya koymaktadır: Çok iyi bilgi sahibi olmadığın bir sözü konuşma, ardına koyulma. Gözün, kulağın, kalbin bu yaptıklarının tamamından

¹⁷⁶ İbn Hanbel, 5/181; Tirmizi, İstizan B, 16. Edep, 76.

¹⁷⁷ Maverdi, *el-Ahkamu’s-Sultaniyye*, Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, 1410/1990, s. 406.

¹⁷⁸ Hucurat, 49/12.

¹⁷⁹ Belgesay, *Kur'an Hükümleri ve Modern Hukuk*, s. 245.

sorumludur.¹⁸⁰ Zikredilen bu ayetler gıybetin yasak olduğu hususunda genel ilkeleri oluşturur.

Gıybetin yasaklanmasıyla ilgili çeşitli hadisler mevcuttur.¹⁸¹ Bunlarda insanların özeline dair mevzuları öğrenmeye çalışması, araştırması yasak kılınmıştır. Başkalarının telefondaki veya banttaki konuşmalarını ruhsat olmadan dinlemeye çalışmak, kapı veya duvar ardında olanları öğrenmeye gayret etmek yasaktır.¹⁸²

3. Koğuculuk (Söz Taşıma) Yasağı

Koğuculuk terim olarak tanık olunan bir olay ya da sözü, art niyetle başkasına bildirmek ve nakletmektir.¹⁸³ Bu tür bir davranışın câiz görülmemesinin sebebi, müşahade edilen bir olayın veya işitilen bir sözün kötülük ve fesat maksadıyla başkalarına aktarılmasıdır. Kalem Suresi'nde “*Sürekli yemin yapan, kusur arayan, ayıplayan, laf taşıyana sakın boyun eğme*”¹⁸⁴ ayeti kerimesi her türlü kusur arama ve laf taşımayı yasaklamıştır.¹⁸⁵

Bir hadiste aynı anlama vurgu yapılarak şöyle denmiştir: “*İnsanların arasını bozmak amacıyla laf taşıyan kişi cennete ulaşamaz.*”¹⁸⁶

Görüldüğü üzere Kitap ve sünnetteki nasslar özel hayatın mahremiyetini koruma gayesi gütmektedir.

4. Başkasının Meskenine İzinle Girmek

Özel yaşamı muhafaza etmenin önemli bir yolu da başka insanların evine izinsiz girmemektir. Zira özel hayatın muhafazasında gizliliği ihlal etmek, çoğu defa başkasının evine izin almadan ya da haber vermeden girilerek gerçekleştirilmektedir. Bu ilke vesilesiyle müslümanlar başkalarının özel durumlarını öğrenmeye girişmeyeceklerdir. Kendisine ait olmayan bir eve izinsiz girmek, “*Kişinin evi, sırlarının yatağı ve ailesinin karargâhıdır. Kişinin evine saldırmak (izinsiz girmek) bizzat şahsına tecavüz etmekten*

¹⁸⁰ İsra, 17/36.

¹⁸¹ Ebu Davud, Kitabu'l-edeb, II, 567.

¹⁸² ‘Üç kişi bir araya geldiğinde, iki kişi üçüncüyü bırakıp da fiskos etmesinler.’ Müslim, Sela, 367, Ebu Davud, Kitabu'l-Edeb, c. 2, 562, Buhârî, İsti'zan, 48.

¹⁸³ Buhârî, Ahlak, c. 1, s. 337.

¹⁸⁴ Kalem, 68/1

¹⁸⁵ Muhsin Demirci, “**Kur’ân'a Göre Temel Hak ve Özgürlükler**”, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, sayı 16, 2005, s. 54.

¹⁸⁶ Müslim, İman, 168.

farksızdır."¹⁸⁷ gibi naslarla yasaklanmıştır. Kur'an'da; *"Ey müminler! Başkalarının evlerine girerken geldiğinizi hissettirmeden, izin almadan, selam vermeden girmeyin. Böyle yapmanız sizin için faydalıdır..."*¹⁸⁸ buyurulmuştur. Burada şart kılınan şey, meskenin ait olduğu kişiye geldiğini bildirmek, evlerine girmeye rıza gösterip göstermediklerini bilmektir. O zamana kadar da içeriye girmemektir. Bu çeşit bir izin zorunluluğu birtakım hikmetler içermektedir. Bunun yanında mesken halkının diğer insanlardan gizlemek istediği hususi yaşamına dair bilgilere sahip olmak için çalışmak doğru değildir. Bu sayede ev sakinleri, özel bilgilerini muhafaza edebileceklerdir. Rivayet edilen hadiste, *"İzin istemek, ayıp hallere şahit olunmaması içindir."*¹⁸⁹ şeklinde ifade edilmiştir. Başka bir hadiste de şu ifadeler yer almaktadır: *"Üç kere kapıyı vurunuz. Müsaade edilirse giriniz. Yoksa ayrılınız."*¹⁹⁰ İçeri girmek isteyen kişi hamd etmek, tekbir getirmek gibi bir takım zikir sözleri söyleyerek veya öksürerek kapıya geldiğini hissettirmek suretiyle mesken sahibinden izin isteyebilir.¹⁹¹ Anlaşıyor ki başkasının evlerine misafir olarak gidildiğinde, müsaade almak çeşitli suretlerde olabilir ya da selam vererek müsaade alınabilir.

Kur'an'da da başka insanların evine girişle ilgili olarak şöyle buyrulmuştur: *"Eğer gittiğiniz evde birini bulamadıysanız müsaade edilinceye değin o mekâna girmeyin. Dönün denirse siz de ayrılın. Bu davranış sizin için daha kabule şayandır. Allah yaptıklarınızı en iyi bilendir."*¹⁹² Şu konuya da değinmek gerekirse kimsenin sâkin olmadığı otel, dükkân benzeri mekânlara girmek isteyenlerin izin istemesine gerek yoktur. İskân edilmeyen, içerisinde ticaret metayı olan yerlere girmekte de bir sorumluluk olmaz. Daha önce girilmesine müsaade edilmiş meskenlere de girilebilir.¹⁹³

5. Özel Hayatın Gizliliğini Engelleyen Haller

Bazı haller özel yaşamın gizliliğini engelleyebilir. Bu durumlar özel yaşamın gizliliğinin muhafazası hususunda ihlal olarak görülmez.

¹⁸⁷

¹⁸⁸ Nur, 24/27.

¹⁸⁹ Buhârî, İsti'zan, II; Müslim, Edep Bölümü, 41. Bu Hadis, 'Allah izni ancak gözden dolayı kanun yapmıştır.' şeklinde de tercüme edilmektedir.

¹⁹⁰ Tatbikatta, izin almak için selam verilmektedir. Bu hususta da bazı sünnetlere rastlanmaktadır. Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, IV, 3498.

¹⁹¹ İbn Mace, Edeb, 3707; İsmâil b. Ömer İbn Kesir, **Tefsir'ul Kur'ani'l-Azim**, Kahire, Mektebetü Dâri't-Türâs, 1400/1980, III, 281.

¹⁹² Nur, 24/28.

¹⁹³ Nur, 24/29.

1. İslâm Hukukunda bir kişinin hayatı tehlikedeysse, onu bu tehlikeden korumak için müdahale edilebileceği kabul edilmiştir. Böyle bir kimse kurtulmak için bir çağrı yaparsa evine izin almadan girmek belki de en lüzumlu olanıdır.¹⁹⁴
2. Yangın, sel, düşman tarafından istila edilmek, hırsızlık gibi olaylarda da bu çeşit bir müdahale câizdir.¹⁹⁵
3. Suçluların delilleri ortadan kaldırmaması için de kişisel hayatın gizliliğine müdahale edilebilir. Fakat böyle bir müdahalenin caiz olması için önemli ve kesin delillerin varlığı gerekir.¹⁹⁶
4. Görevleri gereği bankacı, noter, avukat olanlar için şahısların özel bilgilerini temin etmesi gizliliği ihlal değilse de bu bilgileri ifşa etmemeleri şarttır.¹⁹⁷

3.4. Şahitliği Gizlemenin Meşru Olduğu Hukuki Konular

3.4.1. Had Gerektiren Suçlar

İslâm Hukukunda gizleme prensibinin özellikle had cezası gerektiren suçlarda meşru kılındığı bilinmektedir. Bu nedenle araştırmamız için bu konular büyük önem arz etmektedir.

Konunun çerçevesini daha iyi belirlemek için had cezası icab eden cürümlerin işlenme keyfiyeti bakımından kısımlarının bilinmesi gerekmektedir. Had suçları icra edilme bakımından üç kısımdır:

1- Birinci kısım; aleni, yani açıktan açığa işlenendir. Açıkça işlenen suçta meşrû hukuk nizamına karşı bir meydan okuma ve ona karşı gelme niteliği vardır. Bu nedenle bu çeşit fiili işleyenlere “Allah'a ve Resulü'ne savaş açanlar”¹⁹⁸ adı verilmiştir. Dolayısıyla bunlar nasslarda belirlenmiş olan düzene karşı bir tür savaş suçlusu sayılmaktadırlar. İslam'ın tesis ettiği genel düzene karşı meydan okuyan bu kimselerin yakalarına derhal yapışılması ve mevcut düzene uymalarının sağlanması gerekmektedir. Onlara karşı gösterilecek her türlü gevşeklik, merhamet kanununu bozucu niteliktedir. Çünkü İslam'ın öngördüğü merhamet, suç işleyen fertlere karşı değil, topluma karşı

¹⁹⁴ Belgesay, **Kur'an Hükümleri ve Modern Hukuk**, s. 251.

¹⁹⁵ Mehmet Vehbi, **Ahkam-ı Kur'aniyye**, İstanbul: Ahmet Kamil Matbaası, 1341/1923, s. 208.

¹⁹⁶ Belgesay, **Kur'an Hükümleri ve Modern Hukuk**, s. 244.

¹⁹⁷ Belgesay, **Kur'an Hükümleri ve Modern Hukuk**, s. 249.

¹⁹⁸ Maide, 5/33.

merhamettir. Günahkârlara ve bozgunculara karşı yapılacak olan acıma, aslında bütün topluma karşı yapılmış bir kötülük demektir. Bu gibi kimselerin o cürümlerini işlemelerine engel olmak hikmetin gereğidir.¹⁹⁹

2- İkinci grup cürümler aleni olup şer’î nizama meydan okuma niteliğinde olmayanlardır. Fakat İslam toplumunun görüntüsünü bozucu özelliktedir. Bu fiillerin işlenmesi durumunda ya dinin ya da ahlakın bozulması söz konusudur. İffetli kadınlara iftira atan kimseler veya insanları fasıklık yapmaya teşvik edenler ve inananlar arasında fuhşun yayılmasına çalışanlar buna örnektirler. Sarhoşluk verici maddeleri içmek, içki kokularıyla birlikte ahlakı zedeleyici ve insanları sıkıntıya sokan ve yaralayan sözler sarf ederek yollara çıkmak da böyledir.²⁰⁰

3- Hadlerin üçüncü kısmı gizlice işlenen ve açığa vurulmayan suçlardır. Meselâ hırsızlık suçu gizlice yapılan bir suçtur. Zina da sırf gizlilik perdesi altında gerçekleştirilen bir fiildir. Bu çeşit suçları işleyen kimselerin yakalanıp ele geçirilmesi esasen kolay değildir. Ortaya çıkarılan hırsızlık cürümleri bizzat gerçekleşen cürümlere oranla zikredilmeyecek derecede az miktardadır. Zina suçu da böyledir. Zina fiilinden gerek ikrar yani itiraf, gerek şahitler vasıtası ile bilinenler, gizlilik perdelerinin arasında ve karanlıklarda işlenen zina olaylarına kıyaslanacak olursa çok az sayılabilirler.²⁰¹

Bu taksim çerçevesinde bakılınca had cezası gerektiren suçlar gizli olarak işlenmişse, özellikle şahısların özel yerlerde icra edilmişse, bunların setrinin evleviyet kazandığını belirtmeliyiz. Zira kişinin mahremiyet sahası veya “sır çevresi” sayabileceğimiz ve başkalarının bilmesini arzu etmediği bir alan vardır. Bu alana giren evin korunması ilkesi; şahsi yaşamın gizliliği, iletişim özgürlüğü ve benzeri konularla ilgilidir. Kişinin, insanların işitmesini, öğrenmemesini, görmemesini istediği, gizli olmasını arzu ettiği özel yaşamıyla alakalı alana bir başkasının muttali olması, onun sırlarını bilmesi ve onu başkalarına söylemesi kişinin haklarının ortadan kalkması anlamına gelmektedir.

Hucurat suresi 12. ayette; “*Ey müminler ... tecessüs yapmayın!*” denilerek insanların gizli işlediği fillerin casuslukla ortaya çıkarılması yasak edilmiştir. Dolayısıyla ayette geçen “tecessüs etmeyin” ifadesinin manası, müminlerin hatalarını araştıracağız, onlarla ilgili bazı deliller bulacağız, casusluk yapacağız diye derinden

¹⁹⁹ Ebu Zehra, **Suç ve Ceza**, II, 189.

²⁰⁰ Ebu Zehra, **Suç ve Ceza**, II, 189.

²⁰¹ Ebu Zehra, **Suç ve Ceza**, II, 189.

derine bir araştırma yapmayın ve görünen kısmıyla yetinerek, yüce Allah'ın sakladığını saklayın” demektir.²⁰² Bu davranışlar ister suizan üzere olsun, ister art niyetle yani bir kimseye kötülük yapmak gayesiyle ya da şahsi istek için olsun, her hâlükârda İslâm'ın men ettiği davranışlardır. Başkalarının gizli ve özel hallerinin gün yüzüne çıkarılması, o gizlilik perdesinden yararlanarak ayıp, günah, gizlenmiş hata ve suç arayışına kalkışılması bir müslümana yakışmayan davranışlar olmasının ötesinde şer'an caiz olmayan fillerdir. Kendileri kötü olan bu türden eylemler, sonu gelmeyen pek çok kötülüğe vesile teşkil edip zemin hazırlayan bir yapıya da sahiptirler.²⁰³

Şu olay, suçu işleyenin açığa çıkarılmaması konusunda dikkat çeken bir örnektir: Eslem kabilesinden bir kişi zina etmiş ve bunu gelerek ilk olarak Hz. Ebu Bekir'e anlatmıştır. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir kendisine bu durumu başkasına anlatıp anlatmadığını sormuştur. O kişi ise durumunu başkasına anlatmadığını söyleyince Hz. Ebu Bekir, Allah'ın gizlediği konuyu onun da gizlemesini, başkasına bunu anlatmamasını ve Allah'tan bağışlanma dilemesini tavsiye etmiştir. Adam Hz. Ebu Bekir'in sözlerinden tatmin olmamış olmalı ki, daha sonra Hz. Ömer'in huzuruna çıkar. Hz. Ömer'in de kendisine benzer nasihatlerde bulunması üzerine adam Allah elçisinin hazır bulunduğu bir mecliste onun huzura çıkmış, zina itirafında bulunmuştur. Hz. Peygamber önce duymazlıktan gelip yüzünü başka tarafa yöneltmiş, adam ise ısrar ederek itirafını devam ettirmiştir. Adamın ısrarlı tutumu karşısında konu aleniyete dönüşmüş ve herkes tarafından duyulmuştur. Son olarak Hz. Peygamber bu kişinin akli yetisinin yerinde olup olmadığı ve evli mi yoksa bekâr mı olduğu hakkında araştırma yapmıştır. Kişinin evli bulunduğu ve akıl durumunun sağlıklı olduğu anlaşıncı, Hz. Peygamber cezayı uygulamak durumunda kalmıştır.²⁰⁴

Özetlenecek olursa hadler, suçların saklanması ve şüphe sebebiyle düşürülme üzerine bina edilmiştir. Yani gizleme ve şüphe gibi nedenlerle hadlerin yerine getirilmemesi genel bir prensiptir. İnsanlar hem kendilerinin hem de başkalarının

²⁰² Kurtubi, **el-Cami li Ahkâm'l-Kur'an**, XVI, 333: Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, VI, 4473. Tecessüs kavramının kapsadığı hususlar hk. ayrıca bkz. Servet Armağan, **İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler**, Ankara: DİB Yayınları, 1987, s. 93-96.

²⁰³ Ebul Ala Mevdudi, **Tefhimü'l-Kur'an**, Lahor: Dar'ul Fikr, 1378/1959, Terc. Komisyon, Tefhimü'l-Kur'an, İnsan Yayınları, 2018, V, 452.

²⁰⁴ Şafii, **el-Ümm**, VI, 190.

yapmış olduğu suç ve günahları saklamak, onları açığa çıkarmamakla emredilmişlerdir.²⁰⁵

Buna ek olarak liân konusunda denilmiştir ki “zevç, zevcesinin şüpheli bir haline vakıf olunca bunu gizlemesi ve örtmesi, boşamakla yetinmesi uygundur. İşi deşifre etmek ve yaymak ve hatta mahkemeye düşürmek kişinin ahmaklığını ve gayretsizliğini gösterir. Kocasından zina iftirasına uğrayan kadın için de dâva etmeyerek, kocasının bu iş bilmezliğini örtmesi gerekir. Çünkü bir şeyin yayılması, yapılmasından beterdir. Kadın tarafından iftira davası açılırsa, hâkimin konuyu örtmesini kadına tavsiye etmesi esastır. Kadın ısrar ederse hâkim davayı başlatır.”²⁰⁶ Böyle namusu ilgilendiren bir konuda bile gizlemenin tavsiye edilmesi, suçların yaygınlaşmaması gayesinin baskın olduğunu ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan; İslâm Hukukçuları arasında suçun tekrar yapılmaması, aleniyet kazanmaması ve failin açıkça pişmanlığının belli olması halinde gizlemenin müstehab (mendub) olduğu, daha da ileri giderek vacip olduğunu söyleyenler vardır.²⁰⁷

Suçun tekrar yapılması, failin açıkça pişman olmaması ve suçun aleniyet kazanması durumunda itirafın daha yerinde bir davranış olacağı görüşü esastır. Çünkü cezalar suçu işleyen kimseyi aklama anlamına gelir. Bu açıdan bu tür kişilerin, suçlarını itiraf ederek aklanmaları ve suçlarına keffaret olarak gereken müeyyideyi kabullenmeleri uygun olur.²⁰⁸

Konuya dair bir durum da şudur: Daha önce bahsedilen “hisbe şahitliği”, ilk dönemlerde zina, hırsızlık, içki, zina iftirası gibi suçlarda kabul edilirken,²⁰⁹ daha sonra bu genel kabul değişerek, kazf ve hırsızlık suçlarının bu kapsamdan çıkartılmış, mutlaka söz konusu suçlardan mağdur olan kişilerin dava açmaları şartı getirilmiştir.²¹⁰ Ancak Malikiler hırsızlık suçunda böyle bir şart ileri sürmezler.²¹¹

²⁰⁵ Ebû Zehra, **Suç ve Ceza**, II, 193-194.

²⁰⁶ Mahmud Esad Seydişehirî, **Kitab-ı Nikah ve Talak**, İstanbul: Matbaa-yi Hayriye, 1326-1328, 1910-1911, s. 186.

²⁰⁷ Şafii, **el-Ümm**, VI/190; Maverdi, **el-Havi'l-Kebir**, XIII, 333-334.

²⁰⁸ Maverdi, **el-Havi'l-Kebir**, XIII, 333-334; Ayrıca bkz. Nevevi, **Ravdatu't-Talibin**, VII, 313; Ibn Rüsd, **el-Beyan ve't-Tahsil**, X, 136-137; Derdir, **eş-Şerhu's-Sağır**, IV, 249.

²⁰⁹ Kasani, **Bedai**, VI, 282; Derdir, **eş-Şerhu's-Sağır**, IV, 249.

²¹⁰ Bkz. Ali Haydar Efendi, **Dürerü'l-Hükkam Şerhu Mecelleti'l Ahkam**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, IV, 441-442; Abdülaziz Bayındır, **İslam Muhakeme Hukuku**, İstanbul: İslami İlim Araştırma Vakfı Yayınları, 1986, s. 112.

²¹¹ İbn Kudame, **el-Muğnî**, X, 294; Abdülkâdir Udeh, **et-Teşrî'u'l-Cinâiyyu'l-İslâmî**, Beyrut: Dâru'l-Kâtibu'l-'Arabî, 1985, II, 612-613.

Konuyla ilgili referans gösterilen delilleri bir değerlendirmeye tabi tutan Hanefi, Şafii, Maliki ve Hanbeli hukukçuları, her hangi bir suça tanık olanların bu suçu gizlemelerinin mendub (müstehab) olduğunda ittifak etmişlerdir. Şahitliğin yerine getirilmesini emreden ayetlerle,²¹² gizlemeyle ilgili hadisleri değerlendiren fukaha, bu rivayetlerin çok sayıda olması sebebiyle “meşhur” derecesine vardıklarını ifade ederek, şahitliği gizlemenin mendub olduğunu söylemişlerdir.²¹³

Şahitliği saklamakla ilgili birbirinden farklı görüşler de vardır. Bu görüşlerden birine göre İbn Rüşd (595/1198), bir kişinin zina etiğine muttali olan dört kişinin bu kişiyi tutup yargı makamına teslim etmesi ve onun zina yaptığına yönelik şahitlik yapmalarının câiz olmadığını söyler. Gerekçe olarak ise bu kişilerin suçluyu tutarak onu yargı önüne bu şekilde getirmeye haklarının ve yetkilerinin olmadığını, şahitliği gizlemeyle ilgili deliller de dikkate alındığında, bu şekil bir hareketin doğru olmayacağını söyler.²¹⁴

Başka bir görüş de Hanefilere ait olup şahitlerin dava sırasında bir hırsızlık suçuna dair kullanacakları ifadelerle alakalıdır. Bu görüşe göre olaya muttali olan kişinin, dava sırasında suçluyu cezadan kurtarmak için, “malı çaldı” değil de “aldı” demesinin uygun olacağıdır. Böyle söylemekle hem malı alma fiilinin gerçekleşmiş olduğu söylenmekte ve böylece mal asıl sahibine verilmekte hem de suçu işleyen kişinin eli kurtarılmış olunmaktadır.²¹⁵

Ayet ve hadis metinlerine dayandırılrsa da bu türden bir yaklaşımın istismar ve suiistimale sebep olacağı düşünülebilir. Zira bu yaklaşım yargıyı kandırmaya yönelik bir davranışa benzemektedir. Bu tür bir davranışa başvurmaktansa hiç yargı süreci başlamadan kişilerin arasını sulh etmek, etkin bir pişmanlığın sağlanması gibi çözümlerin devreye sokularak meselenin halledilmesinin yerinde ve hukuki olacağı görüşü uygundur. Böyle bir hareket tarzına şefaât denmektedir. Şefaât; suçu işleyen kişiyi cezadan kurtarmak için mağdur olan kişi veya davacı nezdinde yapılan

---

²¹² Talak, 65/2.

²¹³ Ekmelüddin Muhammed b. Mahmûd Baberti, **el-İnaye**, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1411/1990, VII 367-368; İbnü'l-Hümmam, **Fethu'l-Kadir**, VII/367-368.

²¹⁴ İbn Rüşd, **el-Beyan ve 't-Tahsil**, X, 23; XVI, 335.

²¹⁵ Serahsi, **el-Mebsut**, IX/146; Fahrüddin Osman b. Ali Zeylaî, **Tebyinü'l-Hakaik**, Bulak: el-MatbaatülKübrâ el-Emîriyye, 1315/1898, IV, 208; Baberti, **el-İnaye**, VII, 368-369; İbnü'l-Hümmam, **Fethu'l-Kadir**, VII, 368-369; Ahmed Husari, **İlmü'l-Kada**, Beyrut: Dâru'l-Küttâbi'l-Arabî, 1406/1986, 1, 76.

arabuluculuktur.²¹⁶ Şefaitle ilgili bir ayette;²¹⁷ Allah'ın rızasına ermeyi umarak hayır konusunda arabuluculuk ve rehberlik yapan, yani yasal konularda güzel bir arabuluculuk yapan kişinin bu şefaatten bir payının olacağı beyan edilmiştir.²¹⁸

Şu var ki şefaet konusuna ceza davaları açısından bakılacak olursa, yargıya taşınan ve kesin olarak sabit olan bir suçla ilgili arabuluculuk kati surette yasaktır. Bunun sebebi; olayın bu aşamadan sonra kamu davasına dönüşmüş olmasıdır. İslâm hukuku alimleri bu konuda ittifak etmişlerdir.²¹⁹ Peygamberimiz sabit olmuş bir hırsızlık cürmünde suçlunun bağışlanması için yapılan aracılığı kabul etmeyerek “Hırsızlık etmiş olan kişi, kızım Fâtıma bile olsa cezasın verir, elini keserdim!” demesi onun bu konudaki hükmünü kesin olarak bildirmektedir.²²⁰ Varlığı kesin olarak belli olan bir suça uygulanan ceza sebebiyle, son derece üzülmeye rağmen,²²¹ suçluya ceza vermemenin liyakatsiz yöneticilerin özelliği olduğunu söylemiş,²²² bu konuda tavizsiz olduğunu göstermiştir.

Konu yargıya taşınmadan ve herhangi bir dava görülmeye başlamadan önce kişinin arabuluculuk yapmasında bir sakınca görülmemiştir. Genel anlamda müstehap sayılan bu tür bir girişimin, kabahatlerin saklanması, suçu işleyen kişinin itibarının zedelenmemesi ve ona hatasından dönme imkânı sağlaması gibi tarafları vardır.²²³ Allah Elçisi, had gerektiren suçlarda, olay yargıya intikal etmeden taraflar arasında barışın ve af yolunun seçilmesine teşvik etmiş, iş yargıya taşındıktan sonra bunun mümkün olmayacağını vurgulamıştır.²²⁴ Dava aşaması başlamadan tarafların arasını yapmaya yönelik her türlü girişimin meşru olduğu konusunda Zübeyir b. Avvam²²⁵ ve Hz Ali²²⁶ gibi bazı sahabîlerden de birtakım örnekler ve uygulamalar aktarılmaktadır.

Bu haberleri esas alan fıkıhçılar dava yargıda görülmeye başlamadan, taraflar arasında arabuluculuk yapmanın caiz olduğunu, dava başladıktan sonraki süreçte ise her

²¹⁶ Rağıb el-İsfehâni, **el-Müfredat**, s. 457-458; Zeydan, **el-Mufasssal**, V, 237.

²¹⁷ Nisa, 4/85.

²¹⁸ Razi, **et-Tefsiru'l-Kebir**, X, 164-165.

²¹⁹ Takiyyüddîn b. Ahmed Abdülhalîm İbn Teymiyye, **es-Siyasetü's-Şer'iyye**, Beyrut: Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, 1988, s. 65-66.

²²⁰ Buhârî, Fadıilü Ashabi'n-Nebi, 18, IV/213-214.

²²¹ Ahmed b. Hanbel, I, 438.

²²² Ebu Ya'la, Müsned, 1/275-276.

²²³ İbn Teymiyye, **es-Siyasetü's-Şer'iyye**, s. 65-66.

²²⁴ Ebu Davud, Hudud, 6, IV/540.

²²⁵ Malik, Hudud, 9, II/35.

²²⁶ İbn Ebi Şeybe, **el-Musannef**, VI/461.

türlü arabuluculuk türü girişimlerin caiz olmadığını noktasında görüş birliğine varmışlardır.²²⁷

Fıkıh kaynakları ve Allah Elçisi'nden gelen rivayet ve uygulamalar bir bütünlük içinde incelendiğinde, had gerektiren suçlar söz konusu olduğunda son derecede bir titizliğin varlığı göze çarpmaktadır. Allah Elçisi'nin ve onu takip eden halifelerin cürmün meydana gelişinde tespit ve uygulanacak cezanın infaz edilmesinde çok dikkatli hareket ettiği görülmektedir. Bir suçla ilgili şikâyet olmadığı, toplumda olumsuz bir yankısı bulunmadığı ve aleniyet kazanmadığı sürece suçları görmezlikten geldikleri, bağışlamayı ve affı öğütledikleri görülmektedir.²²⁸

Bu konuda birbirinden farklı iki farklı görüşü burada ele almak istiyoruz: Bu görüşlerden ilkinde göre emniyeti sağlamakla görevli polis ve bekçi gibi kişilerde geçerli olan, bu tür kişiler tarafından bilinen bir suçla ilgili arabuluculuğun caiz olmadığıyla ilgili Malikî hukukçuların görüşüdür.²²⁹

Diğer bir görüş ise Hanefilerden İbnü'l-Hümmam'ın görüşü olup suç davaya dönüşmeden önce yapılan arabuluculuğun caiz olduğu gibi, dava başladıktan sonra da suçun kesin olarak varlığı sabit olmadan, dava sürecinde de bu tür girişimler yaparak suçlunun serbest bırakılmasının caiz olduğudur.²³⁰ İbnü'l-Hümmam, bu görüşüne daha fazla açıklık getirmemiş olsa da buradan yargı süreci hiç başlamadan yapılacak arabuluculuklar anlaşılabilirliği gibi, yargı başladıktan sonra da hâkim olayla ilgili kesin kararını vermeden yapılan arabuluculukların anlaşılması da mümkündür.²³¹

Dava konularında arabuluculukla ilgili gelen haberleri değerlendiren İbn Hazm, bu rivayetleri doğru bulmaz. Diğer yandan o da olayın yargıya intikalinden önce mağdur tarafın dava açmamasının mubah olduğunu söyler. Buna gerekçe olarak ise, bu konuda yasaklayan her hangi bir ayet ya da hadisin olmamasını gösterir. Hatta suçlu kişi bunu ilk olarak yapıyor ve suç aleniyet kazanmamışsa, hak sahibinin af yolunu tutmasının daha güzel bir davranış olacağını söyler.²³² Özetlemek gerekirse İbn Hazm,

²²⁷ İbn Abdilberr, **el-İstizkar**, XXIV/176-177.

²²⁸ Bardakoğlu "Hırsızlık", DİA. XVII, 393.

²²⁹ Karafi, **ez-Zahira**, XII, 188.

²³⁰ İbnü'l-Hümmam, **Fethu'l-Kadir**, V/212; İbn Abidin, **Reddü'l-Muhtar**, IV, 4.

²³¹ İbn Abidin, **Reddü'l-Muhtar**, IV, 4.

²³² Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd İbn Hazm, **el-Muhalla**, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l İlmiyye, 2010, XII, 55-57.

suçun gizlenmesi ve şahitlik yapılmamasının caiz olduğunu dini metinlere değil, bunu yasaklayan herhangi bir delilin olmamasına bağlar.

Gizleme hususunun mevzubahis olduğu başka bir aşama yargı sürecidir. Allah elçisinden ve ashabından konuyla ilgili çok sayıda örnek uygulama bize ulaşmıştır. Mesela Allah elçisinin zina itirafında bulunan Maiz isimindeki sahabeyi her seferinde geri göndermesi, ona zina değil belki de zinaya götürecek işleri yapmışsındır şeklindeki iması buna örnektir. Allah elçisinin Maiz'e zinanın ne olduğunu ona anlattırması ve son olarak akli dengesinin bozuk olup olmadığını araştırması,²³³ Maiz dördüncü defa Allah elçisinin huzuruna gelmeseydi bile Hz. Peygamberin onu huzuruna çağırmayacağını anlaşılmaması,²³⁴ suçu gizlemeye yönelik çabaları olarak değerlendirilmektedir.²³⁵

Hırsızlık suçlamasıyla huzuruna çıkartılan bir kişiye ise Allah elçisi, “Senin hırsızlık yapacağını sanmam” diye uyarıda bulunması,²³⁶ had gerektiren bir ceza işlediğini söyleyen kişiye de hangi suçu işlediğini sormayarak buna karşılık kıldığı namazların buna denk geleceğini ona söylemesi²³⁷ bu konuda verilebilecek örneklerden bazılarıdır.

Bir hırsıza “Çalmadım de!” diye Hz. Ömer'in uyarıda bulunarak suçunu inkara teşvik etmesi,²³⁸ ayrıca Ziyad isimli sahabîye hırsızlıkla ilgili yaptığı şahitlikten vazgeçmesiyle ilgili tavsiyesi,²³⁹ Hz. Ali'nin hırsızlık yaptığını itiraf eden kişiyi zorla itirafından vazgeçirir gibi teşvikleri ve bunlara benzer uygulamalar²⁴⁰ aynı amaca matuf misallerdir. Hz. Ömer ve Hz. Ali'nin yukarıdaki örneklerde, suçu inkâr ettirmek için bu denli yaklaşımlarının temelinde, ilgili kişileri kendilerinin yakından tanımları sebebiyle bu şahıslara özel siyasi-idari bir yetki kullandıkları söylenebilir. Aksi durumda bu tarz bir yaklaşımın diğer benzer suçlarda da suçluların affedilmesine yönelik emsal referans görülebilir. Bu görüşün yaygınlık kazanması ise adaletin sağlanmasını oldukça zorlaştırır. Hâkimin suçu gizlemeyle ilgili yetkisi, dava başlamadan davacıyı

²³³ Buhârî, Hudud, 28, VIII, 24; Ebu Davud, Hudud, 23, IV/578; İbn Mace, Hudud, 9; Ahmed b. Hanbel, I, 270,289,335; Dârekutni, Sünen, III, 196; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali Şevkani, **Neylû'l-Evtar**, Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1413/1993, VII, 119-121.

²³⁴ Hakim, el-Müstedrek, IV/426.

²³⁵ Muhammed Şerif, **el-Mebaidü's-Şer'iyye**, s. 322.

²³⁶ İbn Mace. Hudud, 29, 11/866 Şevkani, **Neylû'l-Evtar**, VII, 159.

²³⁷ Müslim, Tevbe, 44; Şevkani, **Neylû'l-Evtar**, VII, 120.

²³⁸ Abdurrezzak, **el-Musannef**, X/224. Hz. Ebubekir ve Ömer'e izafe edilen benzeri rivayetler için ayrıca bkz. İbn Ebi Şeybe, el-Musannef, VI/525-526.

²³⁹ Abdurrezzak, el-Musannef, VII/384-385, VIII, 362; Nâsiruddîn, Muhammed Elbani, **İrvâu'l-Ğalil**, Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1985, VIII, 28-30.

²⁴⁰ Zeylei, **Nasbu'r-Raye**, V, 74; İbnü'l-Hümmam, **Fethu'l-Kadir**, V, 249.

davadan,²⁴¹ şahit olanları şahitlikten,²⁴² itirafçıları ise itiraflarından döndürmeye dair ima ve işarette bulunması olarak kendini gösterebileceği gibi,²⁴³ dava görülürken sanıkların suçlarını gizlemelerini ima etmeleriyle de görülebilir.²⁴⁴

Fıkıhçılar, sanık durumunda olan kişilere özellikle suçu gizleme yönünde tavsiyelerde bulunurken, hâkimlerin, suçun inkâr edilmesine yönelik ima ve işaretlerde bulunmalarının haram olacağını söylemişlerdir. Bu aşamada suçu gizlemeye yönelik, söz gelimi bir zina davasında, “belki diz dize değdirdin, belki sadece dokundun ya da öptün” gibi sözler söylemesi dikkat çekmektedir. Aynı şekilde konu içki davası ise, “belki sen onun sarhoş edici özelliği olan bir içecek olduğunu bilmiyordun”, dava hırsızlık davası ise, “belki gasp ederek aldın, belki sahibinin izniyle eve girdin, belki korunaksız bir yerden onu aldın” diye imalarda bulunması suçun gizlenmesine yönelik ifadelerdir.²⁴⁵ Ancak hâkimin, Hz. Peygamber’in bununla ilgili değişik ima ve işaretlerini içeren uygulamaları inceleyerek, suçtan dönme ve açık pişmanlık alameti kendinde görülen suçluya bu şekilde bir işaret ve imada bulunması sünnet olarak görülmüştür.²⁴⁶

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa İslâm hukukçuları, suç yargıya intikal etmeden bağışlamanın uygun görüldüğü hususunda ortak düşüncededirler. Örneğin hırsızlık yapan bir suçlunun mahkeme süreci başlamadan mağdur olan tarafın affetmesinde bir beis görülmemiştir. Zira suçun muhataplarca affa uğraması o suçun bir nevi gizlenmesi anlamına gelir. Bu durum; suç işleyene hoşgörülü davranma olup onun pişman olarak tövbekâr olması ve insanlar içinde barışık yaşamasına vesile olabilecektir. Bu fıkirden yola çıkarak had cezası gerektirecek cürümlerde mesele yargıya taşınmadan önce suç mağduru olan kişinin suçlu olanı bağışlaması etkin görülmüş, sonuçta da haddin yerine getirilmesini engelleyici olarak karşılanmıştır.²⁴⁷

Diğer yandan toplumda ahlaklı bir yaşantının yaygınlaşması, haksız eylemlerin toplumda yer bulmaması kanun koyucunun amaçlarındandır. Modern hukukçuların da

²⁴¹ Serahsi, **el-Mebsut**, IX, 185; Kasani, **Bedai**, VII, 52.

²⁴² Maverdi, **el-Havi'l-kebir**, XVII, 244; Serahsi, **el-Mebsut**, IX, 38,102; Behuti, **Keşşafü'l-Kına**, VI/406. Ayrıca bkz. Akşit, **İslam Ceza Hukuku**, s.106-108.

²⁴³ Kasani, **Bedai**, VII, 51.

²⁴⁴ Nevevi, **el-Mecmu**, XXIII/13, 175; Şirbini, **Muğni'l-Muhtac**, V, 491.

²⁴⁵ Nevevi, **Ravdatu't-Talibin**, VII, 35; Şirbini, **Muğni'l-Muhtac**, V, 49.

²⁴⁶ Maverdi, **el-Havi'l-Kebir**, XIII, 334. Sabri Erturhan, ‘**Kişisel Boyutlu Suçların Gizlenmesinin İslam Ceza Hukuku Açısından Değerlendirilmesi**’, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2001, Sayı 2, cilt 5, 276.

²⁴⁷ Bardakoğlu, “**Hırsızlık**”. DİA. XVII, 392.

hemfikir olduğu gibi, toplum nezihliğinin korunması, toplumun kirletilmemesi için zina vb. suçların deşifre edilmemesi ve gizli kalması esastır. Bu amaca yönelik yapılan girişimlerden biri de zina örneğinde olduğu gibi, suçun ispatının zorlaştırılmasıdır.²⁴⁸

3.4.2. Ta'zir Gerektiren Suçlar

İslam Hukuk dilinde ta'zir; kendisiyle ilgili herhangi bir had cezası olmayan suçların yapılması halinde suçlunun terbiye olmasına yönelik takdir edilen cezadır.²⁴⁹

Bu tarz suçların da gizlenmesi esastır. Zira *“Yine onlar ki, bir kötülük (fahş) işledikleri zaman veya kendi nefislerine eziyet ettiklerinde Allah'ı anıp günahlarından pişman olup nedamet ederler. Doğrusu vebali Allah'tan başka kim affedebilir ki, onlar yaptıkları fenalıklarda bilerek de devam etmezler.”*²⁵⁰ ayeti, ceza kapsamına girecek suçların gizlenmesinin esas olduğuna dair temel referans olmaktadır.

Bu ayetin iniş sebebi olarak gösterilen bir olay şu şekildedir: Nebhan et-Temmar adında bir kişi bir kadından bir miktar hurma alır. Sonrasında da bu kadını öper. Ancak sonradan bu yaptığından pişman olur ve durumu Allah elçisine anlatır. Bunun üzerine de bu ayet iner.²⁵¹

Allah elçisinden gelen diğer bir hadiste de Hz. Peygamber “zevî'l-hey'atın” birtakım sürçmelerinin bağışlanması istenir.²⁵² Bu tabir, günah ve suçtan kaçınan, küçük günahlar işleyen, işlediğinden nedamet duyan, kötü taraflarıyla şöhret bulmamış, toplum nezdinde suçlu olarak görülmeyen, onurlu, soylu, güzel huylara sahip ve topluma yön veren kişilerdir.²⁵³ Hadiste yer alan hitap yargıyı elinde bulandıran kişilere yöneliktir. Toplumda velayeti olan devlet başkanının, kendine gelen ta'zir suçlarının cezasını verirken insanların toplum nezdinde yer bulmuş konumlarını da dikkate alması, ona göre uygun bir ceza vermesi ya da af yoluna gitmesi gerekir.²⁵⁴

Toplum katında saygın bir kişiliğe sahip fakat bir şekilde suça karışmış namuslu, ahlaklı, diyanet sahibi (dindar) şahıslarla, sosyal konumları yüksek kişilerin yanılma ve sürçme türünden kusur ve hatlarını açığa çıkarmayarak affedilmesi ya da cezanın

²⁴⁸ Ebu Zehra, *el-Cerime*, s. 73-74.

²⁴⁹ Maverdi, *el-Havi'l-Kebir*, XIII, 424.

²⁵⁰ Al-i İmran, 3/135.

²⁵¹ Kurtubi, *el-Cami'li Ahkami'l-Kur'an*, IV, 209 vd.

²⁵² Ebu Davud, *Hudüd*, 5, I V/540.

²⁵³ Maverdi, *el-Ahkamu's-Sultaniyye*, s. 386.

²⁵⁴ Maverdi, *el-Ahkamu's-Sultaniyye*, s. 386 vd..

hafifletilmesi gerekir. Bu kişilere uygulanacak ceza ile onur ve haysiyetten uzak, sefih bir hayat süren ve suç işlemeyi olağan ve sıradan bir durum haline getiren şahıslara verilecek ceza aynı olmamalıdır.²⁵⁵

Toplumdaki konumları düşünülerek suçluların cezalarının hafifletilmesi ya da bu tür kişilerin affedilmesine gidilmesi gerek Allah hakkı gerekse kul hakkına tecavüz eden büyük suçları alanına girmediği sürece geçerlidir. Onurlu bir hayatı olan ve toplumda saygınlığı bulunan, toplumu yönlendiren şahıslardan meydana gelen eylemler eğer onur ve haysiyete aykırılık arz ediyorsa, o zaman daha ağır ta'zir cezası verilmesi yoluna gidilebilir. Zira toplumu yönlendirme konumundaki kişilerin ahlak ve hukuka aykırı fiilleri toplumu derin bir şekilde etkiyeceği gibi, onlara kötü örnek olma tarafı da vardır.²⁵⁶

3.5. Şahitliği Gizleme İlkesinin Sınır ve İstisnaları

Bütüncül bir değerlendirmeye ele alındığında suçları gizlemeye yönelik kaidenin dinin maksadları açısından önemli bulunduğu ve bu konun ayetlerde yer aldığı, ayrıca ilgili hadis ve rivayetlerin güvenilir olduğu görülmektedir.²⁵⁷ Buna yönelik ayet ve hadisler, olayda yer alan şahıslara özgü olmayıp genel anlamlar içeren ifade kalıplarıyla nazil ve vârid olmuşlardır. Bununla birlikte bu nassların vücûb ifade edecek şekilde kesin oldukları da ileri sürülemez. Çünkü suçları gizlemenin farz-vacip olmasının kabul edilmesi, cezaları ön gören diğer ayet ve hadislerin devre dışı bırakılması sonucunu doğurur. Suçu itiraf etmeye yönelik herhangi bir yasaklayıcı nassın olmaması, şahitlik yapmayı emreden ayet ve hadislerin bulunması, gizleme ilkesini kayıtlamakta ya da özelleştirmektedir. Bazı fıkıhçılar suçlunun durumunu göz önünde bulundurarak bazı özel durumlarda gizlemenin vacip olduğunu söylemeleri, genel kural dışı bir hüküm olup istisna olan şey üzerine genel hüküm verilemeyeceği fikhın temel bir ilkesidir.²⁵⁸

Bu genel hükümden sonra ifade etmeliyiz ki, şahitliği gizleme prensibi ceza alanını kısıtlayan ve uygulanması gereken bir ilkedir. Diğer yandan gizlemenin sınırlarının hangi ölçülerde ve hangi durumlarda olacağının açık olarak belli olması

²⁵⁵ Muhammed b. İsmâil San'ani, **Sübülü's-Selam**, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1960, III, 38.

²⁵⁶ Bilmen, **Hukuk-i İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu**, III, 311; Erturhan, **'Kişisel Boyutlu Suçların Gizlenmesinin İslam Ceza Hukuku Açısından Değerlendirilmesi'**, s. 278.

²⁵⁷ Zeylei, **Nasbu'r-Raye**, IV, 94.

²⁵⁸ **Mecelle** md. 42.

gerekir. Suçun aleniyet kazanmasına yönelik bir çabaya girilmesi, bunun bir fırsata dönüştürülmesi yanlış olduğu gibi, “gizleme prensibi vardır” anlayışıyla, cürmün boyutuna bakılmaksızın ona göz yumulması ve üstünün örtülmeye çalışılması da o denli yanlış bir yaklaşım olur.

Şahitliği gizlemenin uygulanmasında kamu düzeninin bozulmaması ve toplumsal ahlak, intizam ve barışın muhafazası öncelikli olarak hedeflenmektedir. Toplumu yaralayan, kamu düzenini bozan herhangi bir suçun örtbas edilmesi kesinlikle İslam Hukuku’nun amaçlarından değildir. Buna ek olarak namusa saldırı gibi toplumda infiale sebep olacak veya güvenliği ortadan kaldıracak dolandırıcılık, sahtekârlık, haksız yere zimmete geçirme vb. toplumun bir kısmıyla ya da tamamıyla ilgili konularda, toplumsal sükûn ve huzuru altüst eden ve toplumu yaralayan suçların saklanması söz konusu olamaz. Bu tür suçları birkaç kişinin yaptığı zina ya da hırsızlık suçlarından ayrı olarak değerlendirmek gerekir. Aynı şekilde bir suçun açık olarak işlenmesi, alışkanlık haline getirilmesi de gizleme prensibi dışında kalmalıdır.

Gerek şahsi gerekse toplumsal bazı sebeplerle yasak edilen herhangi bir suçu irtikap eden kişinin bu eylemine gizlilik ilkesinin uygulanabilmesi için, bu suçun birkaç kişiden fazla kişi tarafından bilinmemesi, yayılmaması ve toplum için bir tehdit haline gelmemesi şarttır. Suçlunun mahcup olması, pişmanlık duyması ve geçmişinde böyle bir suç işlememiş olması gerekir. Suçlunun eylemini gizlemesi, tövbe etmesi ve bundan açık bir nedamet duymasının bu tarz bir pişmanlık duymayan kişilere oranla bir erdem ve fazilet olduğu dikkate alınarak, olayın dava süreci başlamadan sulha bağlanmasının daha uygun bir hareket tarzı olacağı söylenebilir. Diğer yandan olaya şahit olan kişinin, bunu gizlemesi ve yargıya intikal ettirmemesi durumunda kalben rahat olması da kaydedilmesi gereken diğer bir noktadır.

Suçları saklamanın esas bir ilke olarak görülüp kabahatlerin görmezlikten gelinmesi, deşifre edilmemesi koşuluyla yasak olan birtakım eylemlerin yapılabileceği şeklinde yanlış bir algıya, gizli olarak suçların yaygınlık kazanmasına sebep olacağı kaygısına da yol açabilir. Ancak böyle bir kaygının yersizliği söylenebilir. Çünkü gizlemeyle ilgili öne sürülen şart ve durumlar böyle bir sonuca neden olabilecek şekilde değildir. İslam Hukuku’nu diğer hukuk sistemlerinden ayıran temel nokta, onun vahiy kaynaklı olmasıdır. Kişinin bütün yaşantısı boyunca Allah’ın onu denetlemesi ve gözetlemesi altında olduğunu bilmesinin yanı sıra, müminlerce ahirete iman ve bunun

ihtiva ettiği uhrevi ceza tehdidini, genele açık mekanlarda işlenmiş ve faili bilinmeyen cinayet suçlarının meydana çıkışında mühim bir psikolojik baskı unsuru taşıyacağı muhakkaktır.²⁵⁹ Suç işleyen kişilerin gerek Allah elçisine gerekse halifelere gelip suçları kendi kendilerine bayan etmeleri, geri döndürölmelerine rağmen bu beyanlarını tekrar ederek suçu işlemiş olmaktan utanç duymaları ve aklanmak istemeleri buna örnektir. Kısaca, dini öğretim ve eğitimini şer’î ilkelere dayalı sahih bir alt yapıya dayandıran kişi, suçu saklayıp saklamamanın da esas ölçüsünü kendi iç dünyasında oluşturacaktır.

Şahitliği gizlemenin sınırlarına ilişkin anlatılanları özetleyecek olursak; insanların vicdanını incitmediği, barış ve huzuru bozmadığı müddetçe gizlilik örtüsü altında yapılan kişisel çerçeveyi aşmadığı bir suçun örtölmesi esas olarak kabul edilmelidir. Toplumun huzurunu ve emniyetini ihlal eden, insanların insafının bağışlamayacağı bir suçun da örtölmeyip ilgili yerlere haber verilmesi temel esas olarak kabul edilmeli, toplumun faydası daima ön planda olup dikkate alınmalıdır. Zira “*zarar-ı ammi def için zarar-ı has ihtiyar olunur*” kaidesine göre halkın genelini içine alan bir zararı ortadan kaldırmak maksadıyla özel bir zarar tercih edilir.²⁶⁰

Maksadı merhamet etmek ve şefkat göstermek olan İslâm dini, insanları öldürmeyi ve telef etmeyi veya yaşamsal tüm işlevlerini etkisiz hale getirerek ona dünyayı dar etmeyi, bunun sonucunda da kişiyi toplumda yaşayamaz bir duruma düşürmeyi amaçlamamaktadır. Tam tersine, insana hayat vermeyi, namusuna, canına, malına, onuruna dönük tüm tehlikeyi ortadan kaldırmaya yönelik barış ve güven içerisinde yaşamasını amaç edinir. Yasak davranışları çiğneyen kişilerin kendilerine, ailelerine ve yaşadığı topluma kazanma ve faydalı hale getirmek için barış, affetme, örtme, diyet, pişmanlık duymak ve tövbe gibi alternatifler sunmuş, suçu ispat etmede iyice dikkat edilmiş, en küçük bir kuşkuyu bile sanık kimsenin yararına yorumlayarak ceza alanını mümkün olduğu ölçüde darlaştırmayı gaye edinmiştir.

Her türlü tedbire rağmen gerek bireyin gerekse kamunun dokunulmaz haklarına tecavüz eden ve toplumsal düzeni haksız eylemleriyle bozmakta kararlı olan ve bunu açıkça yapmaktan geri durmayan kişilerin ceza almaları bir zorunluluktur. Belirtmek gerekir ki İslâm Hukuku, kişilerin toplum nezdinde suç olarak bilinen birtakım eylemlerin gelişigüzel ve aleni şekilde yapılmasını tasvip etmez.

²⁵⁹ Ebu Zehra, **el-Cerime**, s. 18; Dağcı, **İslam Ceza Hukukunda Müessir Fiiller**, s. 37.

²⁶⁰ **Mecelle**, md. 26.

İnsanın kuruntulu bir tarafının olması²⁶¹ ve nefsinin kişiye şiddetle kötülüğü emretmesi,²⁶² gibi sebeplerle İslâm, kişiyi hiçbir şekilde günah işlemez ve hataya düşmez olarak görmemiştir. Böyle olunca onun bir takım yasak fiilleri gerçekleştirmesini mümkün görmektedir. Gizleme prensibinin altında yatan da insanın bu yapısının, yani günaha meyleden bir özelliğinin olmasının payı olduğu görülmektedir.

Fıkıhta bireyi ve toplumu tehlikeye sürükleyecek eylemler için bazı cezalar öngörülmüştür. Ancak suçu önleyici tedbirler, suçun gizlenmesi, suçun tespit edilmesinin son derece güç hale getirilmesi ve şüphenin varlığı durumunda cezadan vazgeçilmeye ya da hafifletilme yoluna gidilmesi gibi kriterler dikkate alındığında; İslam Hukuku'nun öngördüğü cezaların uygulanmasının son derece sınırlı sayıda olduğu ve uygulanmasının istisnai birkaç örneği geçmediği görülmektedir.

Allah elçisi ve onu takip eden halifelerin had uygulanacak davalar karşılına geldiğinde bundan son derecede rahatsız olmaları ve bunu açıkça belli etmeleri, sanığı affetmek istemeleri, suçunu itiraftan vazgeçirmeye çalışmaları bilinmeyen konulardan değildir. Diğer taraftan, tekrar vurgulamak gerekirse, prensip olarak suçların gizlenmesinin temel ilke olması, bu ilkenin temel alınarak bütün suçların ve haksız eylemlerin üstünün örtülmesi anlamını taşımamaktadır. Gelişi güzel şekilde bu ilkenin kullanılmasının önüne geçilmesi ve toplumsal karışıklığa yer vermemesi için gizleme ilkesinin sınırları belirlenmiştir. Suçun aleni olarak işlenmesi ve bunda herhangi bir problem görülmemesi, suç oluşturan eylemin yaygınlık kazanmasına yönelik bir uğraşı içinde olunması, suçlunun toplumda suç işlemesiyle şöhret bulması, suçu işlemeyi sürdürmesi, suçundan nedamet ve ar duyamaması durumunda gizlilik ilkesi işletilmeyerek, bu şekildeki suçların yargı makamlarına şikâyet edilmesi istenmiştir.²⁶³

Suç sayılan eylemleri açık olarak işleyen şahıslar, bu davranışlarıyla toplum değerlerini bozmaya çalışmış, kamu düzenini korumakla yükümlü otoriteyi önemsememiş, suçlarını açıktan işlemiş olmakla toplumla tersleşmiş ve toplum

---

²⁶¹ Kaf, 50/16.

²⁶² Yûsuf, 12/53.

²⁶³ Erturhan, 'Kişisel Boyutlu Suçların Gizlenmesi Gizlenmesinin İslam Ceza Hukuku Açısından Değerlendirilmesi', s. 281.

düzeninin bozulmasına sebep olmuşlardır. Dolayısıyla böyle hallerde suçu ve suçluyu gizlememek, en uygun bir şekilde ceza alması için çalışmak gerekmektedir.²⁶⁴

Ancak daha önce ifade edildiği üzere, suç eylemini gizli olarak irtikâp eden ve sonrasında açıkça bundan pişman olanların da bu durumdan kurtarılmaları gerekmektedir. Suç eylemi eğer ikinci bir şahsın hakkının zayi olmasını kapsıyorsa, mağdurun hakkının teslim edilmesi koşuluyla, belirtilen sebeplerden dolayı suçun faili de korunmalıdır.²⁶⁵

---

²⁶⁴ Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, VI, 4474-4475.

²⁶⁵ Erturhan, '**Kişisel Boyutlu Suçların Gizlenmesi Gizlenmesinin İslam Ceza Hukuku Açısından Değerlendirilmesi**', s. 281.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kaynağı ister ilahi ister beşerî olsun, geçmişten günümüze bütün hukuk sistemlerinde şahitlik, hakların ya da suçların ispatı için aranan ispat vasıtalarından biri olarak kabul edilmiştir. Hukuki uyumsuzlukların adil bir şekilde çözümlenebilmesi için çoğu zaman adaletli ve güvenilir şahitlere ihtiyaç duyulmuş ve bu sebeple ilahi ya da beşerî kökenli tüm hukuk sistemleri şahitlik yapmayı sadece bir hak değil, aynı zamanda bir mükellefiyet olarak da görmüşlerdir. Bu anlamda “...Şahitler çağırıldıkları zaman gelmekten kaçınmasınlar”²⁶⁶ ayeti de şahitliğin yalnızca hak meselesi olmayıp aynı zamanda bir yükümlülük olduğunu göstermektedir.

Dolayısıyla İslâm hukukunda şahitlik asıl olarak sadece hak olmayıp bir sorumluluk ve mükellefiyettir. Bu anlamda bir hukuki işlem yapılırken ya da bir olay gerçekleşirken işlem ya da olaya tanık olan kişiler, bu işlem ya da olay hakkında şahitlik yapacak başka kimsenin bulunmaması halinde şahitlikten kaçınamazlar.

İslâm hukukunda can, mal, din, nesil, akli muhafaza etmek beş temel gayeyi teşkil eder. Şahitliğin ne kadar önemli bir işlevi olduğu; bu esaslara yönelik düşmanca tutumlar, anlaşmazlıklar, hakların ihlali, inkârı ve zayi olması gibi olumsuzluklarda ortaya çıkmaktadır. Şahitlik, insanların bu durumlarda mahkemeye müracaat edip haklarını talep edebilecekleri en önemli vasıtalarındandır.

Fıkıhın ukûbâta dair konuları, cezaya yönelik prensip ve ilkeleri bütüncül olarak değerlendirildiğinde, asıl hedefin ceza verme olmadığı görülmektedir. Kur’an’da ve Hz. Peygamber’in uygulaması olan Sünnet’te cezalandırma hususuna mümkün ölçüde dikkatli bir şekilde yaklaşılması, bir şahsın ceza alması için değil de sanki ceza görmemesi için vesileler aranması bunun açık örneğidir.

Şahitlik; namus, can ve nesebi muhafaza etmek, hakları tespit etmek, zarar görmeyi engellemek, zulmü ortadan kaldırmak, adaleti tesis ile ihya etmek, zulmedenin kuvvetini yok etmek ve Allah’ın hükmünü ifa gibi önemli faydalar sağlamaktadır. Bunun için kul haklarında şahitliğin gizlenmemesi esas kabul edilmiştir.

---

²⁶⁶ Bakara, 2/282.

Ancak günahlarda suçı saklama prensibi ceza alanını kısıtlayan ve hayata geçirilmesi gereken insani bir prensip olarak görülmektedir.

Suçların gizlenmesini öngören ayet ve hadislerden, içtihatlardan yola çıkarak denilebilir ki, aleniyet kazanmaması şartıyla bir suç işlemiş olanlar, bu fiillerinden pişmanlık duymaları halinde suçun üstü kapatılabilir. Aynı şekilde fitratı bozulmamış ve adının o suçla anılmasından mahcup olacak bir kişiliğe sahip bulunmaları durumunda da bu kişilerin suçlarının açığa çıkarılmaması ve olayın yargıya intikal ettirilmemesi doğru bir hareket olacaktır.

Diğer yandan suçun aleniyet kazanmasına yönelik bir çaba içine girilmesi, bunun bir fırsata dönüştürülmesi yanlış olduğu gibi, “gizleme esastır” anlayışıyla, cürmün boyutuna bakılmaksızın ona göz yumulması ve üstünün örtülmeye çalışılması da o denli yanlış bir yaklaşım olur.

Suç işlemeyi sıradan gören, onu açık olarak icra eden, hatta suçun propagandasını yapan, utanma duyguları kalmamış şahısların da “münkeri nehyetme” ilkesince yargı makamlarına bildirilmesi gerekmektedir. Çünkü iyilikten insanların etkilendiği gibi, insanlar kötülükten de etkilenmekte, kötülüğün bulaşıcı ve başkasına sirayet eden bir yanı vardır. Hatta insan doğası kötülüğe daha eğilimlidir. Suçun başkasına da sirayet ederek yaygınlaşmaması için her birey üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmeli ve yetkili makamlar gerekli işlemleri yapmalıdır.

Burada şunu da belirtmek faydalı olacaktır. Alanın uzmanları tarafından İslam hukukunun ahlakla bütünleşmiş bir yapı arz ettiği sürekli vurgulanan hususlardandır. Kanaatimizce şahitliğin gizlenmesi konusu bunu en bariz bir şekilde ortaya koyan meselelerdendir. Çalıştığımız konu açısından söylemek gerekirse, İslam’da hukuki yapı ahlakla beraber yürümekte, hukuk adeta ahlaklı fertlerin oluşması için çalışmakta, ahlaklı bir toplum için uğraşmaktadır. Gerek şahitliğin gizlenmesinin yasak edildiği konular, gerekse gizlenmesinin emir yahut tavsiye edildiği hususlara dikkatle bakıldığında, getirilen düzenlemelerin hep maddi ve manevi hakların korunması gayesine matuf olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ABDURREZZAK Ebû Bekir b. Hemmâm es-San'ânî; (v. 211/826); (1983), **el-Musannef**, thk. Habiburrahman el-A'zamî, I-XI, Beyrut.
- AHMED b. HANBEL Ebu 'Abdullâh eş-Şeybânî; (v.241/855); (1999), **el-Müsned**, Tahkik: Şuayb el-Arnaut, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut.
- AKSEKÎ Ahmet Hamdi; (v.1951); (1968), **Ahlak Dersleri**, Üç Dal Neşriyat/Fatih Matbaası, İstanbul.
- AKŞİT Mustafa Cevat; (1971), **İslâm Ceza Hukuku ve İnsanî Esasları**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.
- ALÎ HAYDAR Efendi; (v.1960); (2017), **Dürerü'l-Hükkam Şerhu Mecelleti'l Ahkam**, Cilt:4, s. 441,442, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara.
- APAYDIN H. Yunus; 2010, "Şâhit", **DİA**, XXXVIII, 279, Ankara.
- ARMAĞAN Servet; (1987), **İslâm Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler**, DİB Yayınları, Ankara.
- ASKALANÎ İbn Hacer Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed; (852/1448); (1415/1995), **Fethu'l-Bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî**, thk. Abdülazîz b. Abdullah, Dâru'l-Fikr, I-XV, Beyrut.
- BABERTÎ Ekmelüddîn Muhammed b. Mahmûd; (v.786/1384);(1411/1990), **el-İnâye ale'l-Hidâye**, Dâru'l-Fikr, I-X, Beyrut.
- BARDAKOĞLU Ali; (1993), "Ceza" **DİA**, Cilt:7, 475-476; (1998), "Hırsızlık", **DİA**, Cilt: 17, 393, Ankara.
- BAYINDIR Abdulaziz; (1986), **İslâm Muhakeme Hukuku**, İslami İlim Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul.
- BEHUTÎ, Mansûr b.Yûnus b. İdrîs; (v.1052/1642); (1982), **Keşşâfü'l-Kınâ' an Metni'l-İkna'**, nşr. Hilâl Musaylihî Mustafâ, Dâru'l-Fikr, I-VI, Beyrut.
- BELGESAY Mustafa Reşit; (1963), **Kur'an Hükümleri ve Modern Hukuk**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul.
- BEROJE Sahip; (2007), **Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından İslâm İspat Hukuku**, Fecr Yayınevi, Ankara.

- BEYHAKÎ Ahmed b. Hüseyin b. Ali; (v.458/1066); (1414/1994), **es-Sünenü'l-Kübrâ**, thk. Muhammed Abdulkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, I-X, Beyrut.
- BİLMEN Ömer Nasuhi; (v.1971); (1967), **Hukukî İslâmiyye ve Istılâhâtı Fıkhiyye Kamusu**, Bilmen Yayınevi, I-VIII, İstanbul.
- BUHÂRÎ Ebû 'Abdillâh Muhammed b. İsmâil; (v.256/869); (1422/2001), **el-Câmi'u's-Sahîh**, Dâru Tavkî'n-Necât, b.y.
- CEVHERÎ İsmail b. Muhammed; (v.400/1009); (1410 /1990), **es-Sihâh Tâcü'l-Lüga ve Sihâhu'l-Arabiyye**, 4. bs., thk. Ahmed Abdülgafûr Attâr, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Cilt: 2, 494, Beyrut.
- DAĞCI Şamil; (2002), **İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı İşlenen Müessir Fiiller**, D.İ.B. Yayınları, Ankara.
- DÂREKUTNÎ Ebu'l-Hüseyin 'Ali b. Ömer b. Ahmed; (v.385/995); (1386/1996), **Sünenü'd-Dârekutnî**, Tahkik: Abdullah Hâşim Yemânî, Dâru'l-Mehâsin, Kahire.
- DEMİRCİ Muhsin; (2005), Kur'ân'a Göre Temel Hak ve Özgürlükler, **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, sayı: 16, 2005, s. 54. İstanbul.
- DERDİR Ebu'l-Berekât Ahmed; (v.1201/1786), **eş-Şerhu'l-Kebîr**, y.y., Beyrut.
- EBU DAVUD Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî; (v.275/888), (ty.), **es-Sünen**, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut.
- EBU YA'LA Ahmed b. Ali; (307/919); (1404/1984), **Müsnedü Ebî Ya'lâ el-Mevsilî**, thk. Hüseyin Selim Esed, Dâru'l-Me'mûn li't-Türâs, I-XII, Beyrut-Şam.
- EBU ZEHRÂ Muhammed; (v.1394/1974); (1998), **el-Cerîme ve'l-ukûbe fî ş-Şerîati'l-İslamiyye**, Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, Kahire; **İslam Hukukunda Suç ve Ceza**, (Çev: İbrahim Tüfekçi), Kitabevi Yay., İstanbul,
- ELBANÎ Nâsiruddîn, Muhammed (1405/1985), **İrvâu'l-Ğalîl fî Tahrîci Ehâdîsi Menâri's-Sebîl**, el-Mektebetü'l-İslâmî, 1994, I-VIII, Beyrut.
- ERTURHAN Sabri; (2001), **Kişisel Boyutlu Suçların Gizlenmesinin İslam Ceza Hukuku Açısından Değerlendirilmesi**, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt 5, sayı 2, Sivas.
- HAKÎM en-Nisâbûrî, Ebû Abdullah İbnü'l-Beyyî' Muhammed; (v.405/1014); (1411/1990), **el-Müstedrek**, thk. Abdulkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, I-IV, Beyrut.

- HEYET, **el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyetü'l-Küveytiyye**, Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslamiyye, 2004, XXVI, 231. Kuveyt.
- HUSARÎ Ahmed; **İlmü'l-Kadâ**; (1406/1986), Dâru'l-Küttâbi'l-Arabî, I-II, Beyrut.
- İBN ABDİLBERR Ebû Ömer Yusuf; (463/1070); (1993), **el-İstizkâr**, thk. Abdulmu'tî Emîn Kal'acî, Müessesetü'r-Risâle, I-XXX, Kahire.
- İBN ABİDİN Muhammed Emîn b. Ömer b. 'Abdulazîz; (v.1252/1836); (1412/1992), **Reddu'l-Muhtâr ale'd-Durri'l-Muhtâr**, Daru'l-Fikr, Beyrut.
- İBN ACİBE Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Mehdî el-Hasenî eş-Şâzelî; (ö. 1224/1809); (2011), **Bahru'l-Medîd**, (Trc: Dilaver Selvi), Semerkand Yay., II, 326, İstanbul.
- İBN AŞUR Muhammed et-Tâhir; (1394/1973), (t.y.), et-Tahrîr ve't-Tenvîr, I-XXIX, y.y..
- İBN BATTAL Ebu'l-Hasen Ali b. Halef b. Abdilmelik el-Bekrî el-Kurtubî; (444/1052); (1423/2003), **Şerhu Sahîhi'l-Buhârî Libni Battâl**, 2. bs., thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrahim, Mektebetü'r-Rüşd, VIII, 275, Riyad.
- İBN EBÎ ŞEYBE Abdullah b. Muhammed; (235/849); (1414/1994), **el-Musannef**, thk. Saîd el-Lahhâm, Dâru'lfikr, I-VIII, Beyrut.
- İBN HAZM Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd; (456/1064); (2010), **el-Muhallâ**, Dâru'l-Kütübü'l İlmiyye, I-XII, Beyrut.
- İBN KAYYİM Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr el-Cevziyye; (v.751/1350);(1408/1988), **et-Turuku'l-Hükmiyye fi's-Siyâseti's-Şer'iyye**, Şerh Muhammed b. Salim b. el-Useymin Muhtarat mine't-Turuki'l-Hükmiyye fi's-Siyaseti's-Şer'iyye, İnceleme Araştırma Eserleri Yayınları, İstanbul.
- İBN KESİR İsmâil b. Ömer; (774/1373); (1400/1980), **Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm**, Mektebetü Dâri't-Türâs, I-IV, Kahire.
- İBN MÂCE Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî; (v.273/886); (t.y.), **es-Sünen**, Dâru İhyâi'l Kütübi'l-'Arabiyye, y.y.
- İBN MANZÛR Ebu'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mükrim; (v.711/1311); (1414,1994), **Lisânu'l-Arab**, Dâru Sadr, Beyrut.
- İBN RÜŞD (el-Hafîd) Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî; (v.595/1198); (1395/1975), **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesîd**,

- Matbaat-u Mustafâ el-Bâbi'l-Halebî ve Evlâduhû, Mısır; (2011), **el-Beyan ve't-Tahsil**, Muhammed Osman, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- İBN TEYMİYYE Takiyyüddîn b. Ahmed Abdülhalîm; (728/1327); (1988), **es-Siyâsetü's-Şer'iyye**, Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- İBN KUDAME Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed; (620/1223); (1412/1992), **el-Muğnî**, Dâru'l-Fikr, I-XII, Mekke.
- İBNÜ'L-HÜMAM Muhammed b. 'Abdilvâhid b. 'Abdilhamîd es-Sivâsî; (v.861/1456); (t.y.), **Fethu'l-Kadîr**, Dâru'l-Fikr, Beyrut.
- İSFEHANÎ Râğîb Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed; (502/1108); (1412/1992), **Müfredâtü el-Fâzi'l-Kur'ân**, thk. Safvân Adnân Dâvûdî, Dâru'l-kalem-Dâru's-Şamiyye, Dimaşk-Beyrut.
- KANDEHLEVÎ Muhammed Yusuf; (v.1944); (1978), **Hadislerle Müslümanlık**, trc. Ahmet B. Büyükçınar, Ömer Tekin 2.bs. c.III, s.1021.İstanbul.
- KARAFÎ Ebu'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdris; (684/1285); (1994), **ez-Zahîra**, thk. Muhammed Haccî, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, I-XIV, Beyrut,
- KASANÎ 'Alâaddîn Ebu Bekr b. Mes'ûd; (v.587/1191); (1986), **Bedâiu's-Sanâi fî Tertîb's-Şerâi**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- KOMİSYON, (2014), **Diyanet İslâm Ansiklopedisi**, Ankara.
- KOMİSYON, (2007), **Kur'an Yolu Tefsiri**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- KURTUBÎ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed; (671/1273); (1985), **el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân**, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, I-XX, Beyrut.
- KÜBEYSÎ Ömer Şâkir Abdullah; (1433/2012), **Ahkâmu'l-Kitmân fî's-Şer'ati'l-İslâmiyye**, Müessetür'r-Reyyân, Beyrut,
- MAVERDÎ Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb; (v.450/1058); (1410/1990), **el-Ahkâmü's-Sultâniyye**, nşr. Halid Abdullatîf, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut; (1414/1994), **el-Hâvi'l-Kebîr fî Fıkhi Mezhebi'l-İmâmi's-Şâfiî**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- MEVDUDÎ Ebul Ala; (1979); (1378/1959), Tefsiru Suretin' Nur, Dar'ul Fikr, Lahor. Tefhimü'l-Kur'an, trc. Komisyon, (2018), V/452. İstanbul.
- MÜSLİM İbn Haccâc Ebu'l-Hüseyin el-Kuşeyrî; (v.261/874); (t.y.), **el-Câmi'u's-Sahîh, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Ârabî**, Beyrut.

- NEVEVÎ Ebû Zekeriyya Muhyiddin b. Şeref; (676/1277); (1415/1995), **el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb**, nşr. Muhammed Necîb el-Mutî, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, I-XXIII, Kahire; (t.y.), **Ravdatu't-Tâlibîn**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, I-VIII, Beyrut,
- RAZÎ Ebû Abdullah Fahrüddîn Muhammed b. Ömer; (v.606/1210); (1411/1990), **et-Tefsîru'l-Kebîr**, Dâru'lkütübi'l-İlmiyye, I-XXX, Beyrut.
- SA'LEBÎ Ebû İshak Ahmed b. Muhammed b. İbrahim en-Nîsâbûrî; (v.427/1035); 2004, **el-Keşf ve'l-Beyân**, Darü'l-Kütübi'l İlmiyye, Beyrut.
- SAN'ANÎ Muhammed b. İsmâil; (v.1182/1768); (1960), **Sübülû's-selâm Şerhu Bülûğî'l-Merâm**, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, I-IV, Beyrut.
- SERAHSÎ Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl; (483/1090; (1993), **el-Mebsût**, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut.
- SEYDİŞEHİRÎ Mahmud Esad; (1326-1328), (1910-1911), **Kitab-ı Nikah ve Talak**, Matbaa-yi Hayriye, İstanbul.
- ŞAFÎÎ Muhammed b. İdris; (v.204/819); (1410 /1990), **Ahkâmü'l-Kur'ân**, thk. Şeyh Abdülğani Abdülhalık, Dâru İhyâi'l-Ulûm, s. 469, 475, Beyrut; (1393/1973), **el-Ümm**, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut.
- ŞEVKÂNÎ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali; (1250/1834), (1413/1993), **Neylû'l-Evtâr Şerhu Münteka'l-Ahbâr min Ehâdîsi Seyyidi'l-Ahyâr**, Dâru'l-Hadîs, Kahire.
- ŞİRBİNÎ Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb; (v.977/1570); (1415/1994); **Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Me'âni Elfâzı'l-Minhâc**, Dâru'l-Fikr, Beyrut.
- TABERÎ Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Gâlib el-Âmülî Ebû Ca'fer; (310/923); (1420/2000), **Câmiu'l-Beyân Fî Te'vîli'l-Kur'ân**, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Müessesetü'r-Risâle, Cilt:9, 193. Beyrut.
- TAHAVÎ Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed; (.321/933); (1415/1994), **Şerhu Müşkili'l-AsAr**, thk. Şuayb elArnavûd, Müessesetü'r-risâle, I-XV, Beyrut.
- TİRMİZÎ Ebû 'Îsâ Muhammed b. 'Îsâ; (v.279/892); (1395/1975), **es-Sünen**, el-Câmi'u's-Sahîh, Matba'atü Mustafa el-Bâbi'l-Halebî, Mısır.
- UDEH Abdulkâdir; (v.1374/1954); (t.y.), **et-Teşrî'u'l-Cinâ'ıyyu'l-İslâmî Mukâranen bi'l-Kânûni'l-Vad'î**, Dâru'l-Kâtibu'l-'Arabî, Beyrut.
- VEHBÎ Mehmet; (v.1949); (1341/1923), **Ahkam-ı Kur'aniyye**, Ahmet Kamil Matbaası, İstanbul.

- VENŞERİSİ Ahmed b. Yahyâ; (914/1508); (1401/1981), **el-Mi'yâru'l-Mu'rab**, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, I-XII, Beyrut.
- YAZIR Elmalılı Muhammed Hamdi; (1942); (1971), **Hak Dini Kur'an Dili**, Eser Yayınları, I-IX, İstanbul.
- YILDIZ Kemal; (2005), **İslâm Yargılama Hukukunda Şahitlik**, Hacegan Akademi Kitaplığı, İstanbul.
- YILMAZ Fetullah; (2009) **İslam Hukukunda Vesâil-Makasıt İlişkisi**, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara; (2016), **Fıkhî Açıdan Fiyatı Etkileyen Faktörler**, İlahiyat Yay., Ankara.
- ZEBÎDÎ Ebu'l-Fadl Muhammed b. Muhammed; (v.1205/1391); (t.y.), **Tâcu'l-'Arus fî Cevâhiri'l-Kâmûs**, Dâru'l-Hidâye, y.y.
- ZEMAŞERÎ Mahmud b. Ömer; (538/1144); (1938), **el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl**, Dâru'l Ma'rife, Beyrut.
- ZEYDAN Abdulkerîm; (1402/1982); **el-Mufasssal fî Ahkâmi'l-mer'e ve'l-Beyti'l-Müslim fî's-Şerîati'l-İslâmiyye**, Müessesetü'r-Risâle, I-X, Beyrut; (1969), **İslâm Şeriatında Fert ve Devlet**, s.60. Çeviren : O. Zeki Soyyiğit, İstanbul.
- ZEYLEÎ Abdullah b. Yûsuf; (762/1360); (1415/1995), **Nasbu'r-râye li Ehâdîsi'l-Hidâye**, Dâru'l-hadîs, I-VII, Kâhire.
- ZEYLAÎ Fahrüddîn Osman b. Ali; (743/1343); (1315/1898), **Tebyînü'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dekâik**, el-Matbaatül Kübrâ el-Emîriyye, Bulak.
- ZUHAYLÎ Vehbe; (1994), **et-Tefsîru'l-Münîr Fî'l-Akîde ve's-Şerîa ve'l-Menhec**, Terc: Heyet, İslam Fıkhi Ansiklopedisi, Risale Yay. İstanbul,

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Hasan SEYİS
Doğum Yeri ve Tarihi : Akçaabat - 01.03.1982

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans Öğrenimi :
Bildiği Yabancı Diller : Arapça ve İngilizce
Bilimsel Faaliyetler :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar : Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı

İletişim

Telefon : 05305670608
e-posta : turab.-turabi@hotmail.com.tr
Tarih : 23.08.2019